

၂ ၁ ၃ ၂ ၁ ၆ ၀ ၀ ၆ ၂ ၁ ၃ ၅ ၀ ၆ ၀ ၆ ၇ ၆ ၃ ၁ ၆ ၇.

No 8.

შეგნებული კოლმეტიარიატის გრძელა.

ბამ საზოგადოებაში საქონლის წარმოება განავითარა; საქონლის წარმოება თანამედროვე კაპიტალისტური წესწყობილების მამოძრავებელი ძალა შეიქნა, თანამედროვე ცხოვრების ნიშნობლივი თვისება გახდა. რა არის საჭირო საქონლის წარმოებისათვის? საწარმოვო იარაღები და სამუშაო ძალა. პირველის პატრონია კაპიტალისტი და მემამულე, მეორესი—მუშა კაპიტალისტი თავის საკუთარ ანუ მემამულის ადგილზე აგებს წარმოებისათვის საჭირო შენობებს, საწარმოვო იარაღებს, მუშა ამ ადგილზე, ამ შენობებში ამ იარაღების საშუალებით წარმოებას ეწევა. კაპიტალისტი ხელმძღვანელობს წარმოებას, მემამულე მხოლოდ საწარმოვო იარაღს—მიწას იძლევა ქირით, ხოლო მუშა აკეთებს საქონელს, ქვეყნის სიმდიდრეს ქმნის. კაპიტალისტი სცდილობს ნაკლების ფასით აიღოს იჯარით მემამულისაგან მიწა, ნაკლები სამუშაო ქირა მისცეს მუშას, მეტი ხანი ამუშაოს იგი და ამნაირათ წარმოებიდან მეტი მოგება მიიღოს. მოგება მისი უმთავრესი მიზანია; მწარმოებელის ექსპლოატაცია ამ მიზნის მისაღწევი საშუალებაა; მწარმოებელი მუშა წინააღმდეგის მსურველია, რასაკვირველია; მეტი სამუშაო ქირა, ნაკლები სამუშაო დღე—აი მისი მუდმივი წადილი. ამნაირათ, როგორც კაპიტალისტები ისე მუშები წარმოებაში განსახლებულ როლს ასრულებენ. პირველი კრებულია იმ ადამიანების, რომელნიც სხვისი შრომით, ნარდლარით მდიდრდებიან იმიტომ, რომ მათ ხელში საწარმოვო იარაღები მოიპოვება, რომ ისინი ხელმძღვანელობენ და პატრონობენ წარმოებას საკუთარი მოგებისათვის. მეორენი—მუშები კრებულია იმ ადამიანების, რომელნიც მოკლებული არიან საწარმოვო იარაღებს, თვისი საკუთარი შრომით მონაწილეობენ წარმოებაში, წარმოების უმთავრეს მიზანს—საქონელს მარტო ესენი აკეთებენ და ერთგვარ პირობებში, ერთგვარ განწყობილებაში იმყოფებიან პირველ ჯგუფთან—კაპიტალისტებთან. ასეთ ჯგუფებს ეწოდება კლასები. მაშასადამე **კლასი**

**კრავულია იმ ადამიანების, რომელნიც წარმო-
მავალი მათგანია მდგომარეობის გამო სამართ-
მომართი ინტერესებით არიან გამსჭვალუ-
ლნი.** თვითეულ კლასს განსაზღვრული მდგომარე-
ობა უკირავს წარმოებაში და განსაზღვრული ეკო-
ნომიური ინტერესები აქვს. ეს ინტერესები მის
მდგომარეობას შეეფერება. ერთი კლასის მდგომა-
რეობა მეორეს საზიანოთ უმჯობესდება, ამიტომ
ერთის ეკონომიური ინტერესები მეორესას ეჯახება;
თვითეული კლასი თავის ინტერესებს ცეცხლს;
ეს დაცვა წინააღმდეგობას იწვევს ე. ი. კლასთა
ბრძოლას. აშკარაა, **კლასთა ბრძოლა კლასთა
არსებობის აუცილებელი შედეგია.**

საზოგადოებრივი ჯგუფები, კლასები ერთმა-
ნეთს ებრძვიან, რადგან ესენი განსაზღვრულ ეკო-
ნომიურ ურთიერთობაში იმყოფებიან ერთმანეთ-
თან და თვითეულის ინტერესი მეორესას ეწინააღ-
მდეგება. მაგრამ ამ ურთიერთობას, კლასთა ერთმა-
ნეთთან დამოკიდებულებას აწესრიგებს სახელმწი-
ფო მთავრობის საშუალებით; მოწესრიგება იქ,
საცა ინტერესების მორიგება შეუძლებელია, უეჭვე-
ლია, ერთი რომელიმე ჯგუფის სასარგებლოთ ხდება.
სახელმწიფო მართვა-გამგეობა არსებულის მოვლა-
პატრონობას, დაცვას ნიშნავს. მაშასადამე არსებუ-
ლი წესწყობილების დამცველი, კმაყოფილი კლასი
მთავრობისათვის საიმედო საძირკველია, ეს კლასი
მისგან მეტ ზრუნვას და პატრონობას მოითხოვს.
რომელია ასეთი კლასი თანამედროვე კაპიტალის-
ტური წესწყობილების დროს? ცხადია ის, რომე-
ლიც ამ წყობილებით კმაყოფილია; კმაყოფილია ის,
რომელიც მეტს რჩება, სხვისი შრომით მდიდრდე-
ბა, ცხოვრების ყოველგვარ სიამოვნებას სწვდება.
ასეთია შეძლებული კლასი—ბურჟუაზია. მწარმოე-
ბელი—მუშა დღევანდელ ცხოვრებას გაუმწარებია,
მისი ნაამაგარი სხვის ხელში გადადის, თვითონ კი
მშვიერ-მწყურვალ სიცივეში ღევს გწვალებულ
სულის; მისი ჯანმრთელობა ბურჟუაზიის ეწირება
მსხვერპლათ; მის არსებობას მხოლოდ სხვის სასარ-
გებლოთ იცავენ: იცავენ ისე, როგორც ყოველივე
საქირო პირ ეტყვის. მისთვის არსებული წესწყობი-
ლება მოსისხლე მტერია და ის იძულებულია ამ
მტერს შეებრძოლოს. წესწყობილების შებრძოლება,
როგორც ზევით ვთქვით, სახელმწიფო მართვა-გამ-
გეობის შებრძოლებას მოასწავებს, მთავრობის წინა-
აღმდეგობას ნიშნავს. ის ებრძვის იმ უფლებებს,
რომელიც შეძლებულ კლასს მინიჭებია მუშის
გასაფცქვენლოთ; ამიტომ შეძლებული კლასი მთავ-
რობის ფრთხილ ქვეშ იფარავს თავს. უკანასკნელი
პირველის ინტერესების ფრთხილი დარაჯია; მთავ-
რობა სცდილობს განამტკიცოს ბურჟუაზიის მიერ
მოპოვებული უფლებები, მუშა—პროლეტარი ამ
უფლებების გასაქარწყლებლოთ მოქმედებს. ეს მისი
ინტერესია. მან აუცილებლოთ აღრე თუ გვიან
პოლიტიკური ბრძოლა უნდა გასწიოს. ამიტომ
**შეგნებულ პროლეტარიატის კლასიური ბრძო-
ლა პროლეტარიატის იმავი დროს პოლიტიკური
ბრძოლაა არის.** თავისი ეკონომიური ინტერესე-
ბის დაცვა არსებული პოლიტიკური წყობილების
წინააღმდეგ ალაშქრებს პროლეტარიატს; ერთი მე-

ორეს იწვევს, უკანასკნელი პირველს აუცილებლოთ
თან მოყვება.

როგორც ხედავ, მკითხველო, კლასთა ინტე-
რესების წინააღმდეგობა დღევანდელი წყობილების
აუცილებელი შედეგია; ინტერესების წინააღმდეგობა
კლასთა ბრძოლას იწვევს, მხოლოდ უკანასკნელი
მებრძოლთა საბრძოლველოთ მზადებას. როგორ უნდა
მოემზადოს და როგორ ემზადება საბრძოლველოთ
მუშათა კლასი, რომელია საუკეთესო და უფრო
მახვილი იარაღი ბრძოლისათვის?

პროლეტარიატი კლასია მას შემდეგ, რა რომ
წარმოებაში განსაზღვრულ ეკონომიურ როლს
ასრულებს; ის კლასია კაპიტალისათვის; მხოლოდ
სანამ ამ კლასს თვისი კლასიური ინტერესები არ
შეუგნია და მის შესაფერათ მოქმედება არ დაუწყია
ის თავისათვის კლასს არ წარმოადგენს. როგორ
ჩნდება ეს შეგნება და რა არის ამისათვის საჭირო?

უპირველეს ყოვლისა მებრძოლმა უნდა გაიგოს
თავისი მდგომარეობა, გაიცნოს მოპირდაპირეს არ-
სებობის პირობები, ჩაუკვირდეს და გაითვალისწი-
ნოს მასთან დამოკიდებულება, გამოირკვიოს მიზეზი
და შედეგი დღევანდელი წყობილებისა, ერთი სი-
ტყვით, მან სავსებით უნდა შეიგნოს ცხოვრების
პირობები, სხვისი და თვისი ვინაობა. ცხოვრების
შეგნებას ცხოვრებაში მომხდარი ფაქტების შეგრო-
ვება ექირვება, შეგროვილ ფაქტებს მწყობრათ აღ-
ნუსხვა, დალაგებით გადმოცემა, ერთგვარი შინაარ-
სის ერთმანერთთან შეკავშირება და შემდეგ აქიდან
შესაფერი დასკვნის გამოყვანა. ყველა ეს ხანგრძლივ
გონებრივ შრომას, ცოდნასა და გამჭრიახობას მო-
ითხოვს. ცხადია ეს ყველასათვის მოუხერხებელია.
ამიტომ ყოველ კლასს თავისი იდეოლოგიები ყავს,
თავისი ინტერესების, საჭიროების და გულის თქმის
გამომსახველი. ასეთი იდეოლოგიები ყავდა და ყავს
პროლეტარიატსაც. მარქსმა და ენგელსმა აღნიშნეს
თანამედროვე ცხოვრების ფაქტები, პირველოთ სავ-
სებით შეუთანხმეს და შეუზომეს ერთმანეთს და
მით ნათლოთ გამოარკვიეს არსებული წყობილების
ძირითადი თვისებანი, მისი აწყობა-მომავალი; გამო-
არკვიეს, რომ ეს წყობილება მთლოთ დაფუძნებუ-
ლია პროლეტარების ექსპლოატაციასზე, რომ ეს ექსპ-
ლოატაცია ერთის მხრით ანეითარებს წარმოებას
და მეორეს მხრით ამრავლებს და ალატაკებს კაცო-
ბრიობის უმრავლესობას უმცირესობის სასიამოვნოთ,
რომ მშრომელი პროლეტარიატი თანდათან იგნებს
არსებული წყობილების შეცვლის აუცილებლობას,
იგნებს, რომ საწარმოო იარაღების კერძო საკუთ-
რება აღარ შეეფერება დღევანდელი წარმოების
პირობებს, რომ ეს წარმოება საზოგადოა და საკუ-
თრებაც საზოგადო უნდა იქნეს, რომ მესაკუთრეთა
რიცხვი უფრო და უფრო კლებულობს და თანვე
უმრავლესობა საზოგადო საკუთრების საპატრონე-
ლოთ საჭირო ძალას იკრებს და სხვა. ამნაირათ
მარქსმა ცხოვრების გული გადახსნა, პროლეტარი-
ატის ნამდვილი ინტერესები გამოამჟღავნა საქვეყ-
ნოთ და აუცილებელ მომავალზე მიუთითა. ყოველ-
გვარი უსამართლობა მეცნიერულოთ გამოააშკარავა
და ამ უსამართლობის მოსპობა მისმა გამოკვლევამ
აუცილებლოთ სცნო; მხოლოდ სცნო იმიტომ რომ
თვით ცხოვრებაში პოვა ამის უტყუარი ნიშნები,

თვით პროლეტარიატის არსებობის პირობებში გამოსძებნა ამის მასალა, მეცნიერულათ დაამტკიცა ცხოვრების სიღრმეში დაბუღრბული ქეშმარიტება და პროლეტარიატს ამ ქეშმარიტებაზე მიუთითა.

მან ამნაირათ ცნობიერება შეიტანა მუშათა მოძრაობაში და ამ მოძრაობას ქეშმარიტი გზა უჩვენა. პროლეტარიტი ამ გზას უნდა დადგომოდა თავისთავად, მხოლოდ მრავალი მიხვეწულ-მოხვეწილით, ბორძიკით; მარქსმა გაუნათა ეს გზა, ლამპარი დაუდგა ამ ბნელში და მით წინსვლა ნაკლებ სახიფათო, მეტათ ნაყოფიერი გამოდგა. რა იქნებოდა რომ მარქსი არ გაჩენილიყო? შეიძლება შეგვეკითხოვ ვინმე. ვინმე სხვა იქნებოდა მის მაგიერ, ვუპასუხებ მე. მარქსის მოძღვრება შემთხვევით მოვლენილი როდი ყოფილა. პროლეტარიტი არსებობდა, პროლეტარიტი იბრძოდა, პროლეტარიტი ბრძოლის საშუალებას დაეძებდა, მუშათა კითხვას საყოველთაო ყურადღება მიეპყრო და დაჟინებით ითხოვდა გადაწყვეტას. მას თავისი იდეოლოგია, ინტერესების დამცველი უნდა გაჩენილიყო. მისი პრაქტიკა თეორიას შეგნებულათ უნდა წარმოედგინა. ამიტომ მუშათა მოძრაობამ წარმოშვა მარქსის მოძღვრება... შეგნებული კლასიური ბრძოლა იმავე დროს პოლიტიკური ბრძოლაც არის მეთქი. კლასიური ბრძოლა აუცილებელია, მამასადამე აუცილებელია პოლიტიკური ბრძოლა. საიდან გამოვიყვანეთ ჩვენ ასეთი დასკვნა? დღევანდელი კლასების ურთიერთობიდან, დღევანდელი სოციალური წყობილების შეგნებით. ამ შეგნებას კი მრავალნაირი დაბრკოლება ელბება წინ. გაბატონებული კლასი ყოველგან და ყოველთვის სცდილობს კლასიური წინააღმდეგობა ჩააფუჭოს. ბურჟუაზიის იდეოლოგიები ძმობისა და ერთობის ქადაგით მოწადინებულნი არიან ბურჟუაზიის ინტერესები „საერო ინტერესებათ დასახონ, ამ ინტერესებს, ჩვენს პუბლიცისტების სიტყვით რომ ვთქვათ, პროლეტარიტმა თავისი „ვიწრო“ კლასიური ინტერესები მსხვერპლათ უნდა მოუტანოს. ასეთია საგრძნობელი გავლენა გარედან. როგორია მუშათა მოძრაობის შინაგანი ვითარება?

მუშათა მოძრაობა თავდაპირველათ ვიწრო ფარგალში ტრიალებს; ყოველდღიური ვარამით გაბოროტებული მუშები ხშირათ უმახლობელეს საშუალებას ვერ გაცდილებიან. მუშაობის ცუდი პირობები ხშირათ დაწინაურებული ქვეყნების მუშებსაც ვერ დაუკავშირებიათ საზოგადო სოციალურ-პოლიტიკურ პირობებთან. ამის საუკეთესო მაგალითს ინგლისის მუშათა მოძრაობის ისტორია წარმოადგენს.

ინგლისში, სადაც რაოდენიმე საუკუნეა ვაჭრობა-მრეწველობა გასაოცარის სისწრაფით იზრდებოდა-ვითარდებოდა, სადაც კაპიტალისტური წარმოების ყველა მხარეები თვალსაჩინო სიდიდით და სიძლიერით გამოშვლავებულია, სადაც მუშათა კლასმა დიდი ხანია შეებრძოლა ბურჟუა-კაპიტალისტებს, ინგლისში მხოლოდ რაოდენიმე წელია, რაც პროლეტარიტი იგნებს, რომ ბრძოლა კლასიური არის იმავე დროს პოლიტიკური ბრძოლა.

მუშათა კავშირებმა ინგლისში (ტრედ-იუნიონებმა) მთელი ყურადღება ეკონომიურ ბრძოლაზე

შეაჩერეს და თავის მოქმედებას ვიწრო, პროფესიონალური ხასიათი მისცეს. ეს ადვილი გასაგებია. აუარებელი მუშები, უსაქმოთ დარჩენილნი, მცირე სამუშაო ქირა, გრძელი სამუშაო დღე, აუტანელი ჰიგიენური პირობები—ამ სწორედ ამ თვალსაჩინო და მეტათ საგრძნობელმა ეკონომიურმა შევიწროვებამ დაბადა მუშებში ბრძოლის აზრი შრომის პირობების გასაუმჯობესებლათ. კაპიტალი ძალისათვის მუშებს თავისი განცალკევებული ძალები უნდა შეერთებინათ. ეს შეერთება რაიმე ორგანიზაციის საშუალებით უნდა მომხდარიყო. მხოლოდ ორგანიზაციის ფორმას თვით მუშაობის პირობები უთითებდა. ერთ ქარხანაში ერთი ხელობის მწარმოებელნი მუშაობდნენ. ცხადია თავდაპირველათ ასეთი მუშები ერთდებოდნენ, კავშირებს ადგენდნენ; ამიტომ ეს კავშირები ვიწრო პროფესიონალური კავშირები იყო. ამ კავშირების საზრუნავ საგანს უმთავრესათ შეადგენდა სამუშაო ქირის მომატება და სამუშაო დღის შემოკლება. ამის განხორციელება შესაძლებელი იყო თუ მუშების გადაწყვეტილებას ყველა ამხანაგები დაემორჩილებოდა, პირადი ანგარიშით საერთო საქმეს არ უღალატებდა. ეს ადვილი მოსახერხებელი იყო კიდევ თვით ქარხნის მუშებში მუშაობის დროს, მაგრამ გაფიცვა ე. ი. მუშაობის შეჩერება და ქარხნის გარეშე მყოფ სამუშაოს მაძიებელთა არსებობა უპირველეს ყოვლისა ასეთ კითხვას უყენებდა მუშათა კავშირებს: როგორ უზრუნველ-ვყოთ გაფიცვის დროს ყოველივე ქონებას მოკლებული მუშები და რა ღონისძიებით შევაჩეროთ მშვიდი, ქუჩაში მოხეტიალე სამუშაოს მაძიებელნი, რომ გაფიცულების მაგიერ სამუშაოთ არ ჩადგენ? რაიმე დახმარება უნდა აღმოუჩინოთ, დახმარება შესაძლებელია ორნაირათ: 1) საერთო თანხიდან მუშაობის დროს გაფიცულებს მიეცეს საჭირო ფული და 2) მუშების რაოდენიმე ნაწილი ისეთ ადგილებს გაიგზავნოს, სადაც სამუშაოს პირობები უმჯობესია, მუშები ნაკლებია, მოთხოვნილება მუშებზე მეტია. ამნაირათ ადგილობრივ მუშათა შორის მეტოქეობა (კონკურენცია) კლებულობს და მექარხნე იძულებული ხდება მუშების მიერ წარდგენილი მოთხოვნილებანი დააკმაყოფილოს. ყველაფერი ეს ბევრ ფულს მოითხოვს, მდიდარ კასსას. ამისათვის საჭირო იყო მეტის მონაწილეობა; ეს შესაძლებელი იყო, თუ კავშირის არსებობა თვალსაჩინო რასმე სარგებლობას უქადიდა მონაწილეს, მის რეალურ მოთხოვნილებას აკმაყოფილებდა. მუშების დაზღვევა უბედური შემთხვევისაგან, მოხუცებულობისაგან, ავთამყოფობისაგან და სხვა—ყველასათვის საგულისხმო და სასურველი იყო; ყველას მოელოდა მოხუცებულობა, არავინ არ იყო უზრუნველყოფილი ავთამყოფობისა ანუ სხვა უბედურ შემთხვევისაგან. კავშირებმაც სწორედ ამ მხარეებს მიაქციეს უმთავრესი ყურადღება. ფულის საჭიროება დღითი დღე საგრძნობელი ხდებოდა, ამიტომ კავშირებმა საჭიროთ სცნეს საწევრო ფულის გადიდება; ასე რომ ბოლოს კავშირები შეიქმნა განსაზღვრულ ადგილის, განსაზღვრული ხელობის, შეძლებული მუშათა ორგანიზაცია და მუშათა უმრავლესობა მოკლებული იყო კავშირების დახმარებას. ეკონომიური ბრძოლით გატაცებულნი, მუშები ვერ

გასცილდნენ ბრძოლის ამ ვიწრო ასპარეზს; ინგლისის ტრედ-იუნინონები უმთავრესათ კმაყოფილდებოდნენ წარმოებაში სამუშაო პირობების ცოტადღენ გაუმჯობესებას, ხოლო თვით წარმოების ორგანიზაციის, არსებული წყობილების შეცვლა მათ მიზანს არ შეადგენდა. პროლეტარიატის მოძღვრება, სოციალიზმი იდეალათ არ დაესახათ და მის მისაწდომათ დემოკრატიული წყობილების განხორციელებას არ ცდილობდნენ სახელმწიფო მართვა-გამგეობაში. ამიტომ ეს მოძრაობა — მუშათა მოძრაობა — სოციალ-დემოკრატიული მოძრაობა არ იყო. გავიხსენოთ მოკლეთ ეს მოძღვრება, აღვნიშნოთ სოციალიზმის უმთავრესი აზრები, რათა უფრო ნათლათ საესებით წარმოვიდგინოთ ინგლისის ტრედ-იუნინონების ხასიათი და მიმართულება.

რატომ გახდომიათ საბრძოლველათ შრომის პირობების გაუმჯობესება მშრომელთ, რომელნიც ქმნიან ქვეყნის სიმდიდრეს? რატომ ეძნელებათ კაპიტალისტებს მუშებისათვის ცოტადღენის დათმობა იმ ქონებიდან, რომელიც მთელათ მუშებს შეუქმნიათ? ჰკითხველმა კარგათ იცის რატომ: იმიტომ, რომ კაპიტალისტური წყობილების ძირი, ფესვი მუშის ძალის ზედმეტი ექსპლოატაციით საზრდოობს: ექსპლოატაცია მუშის ნაშრომის მუქათ დასაკუთრებას ნიშნავს და რაც უფრო მეტ წილს მოითხოვს მუშა ამ ნამუშევრიდან, მით, რასაკვირველია, ნაკლებს ისაკუთრებს კაპიტალისტი გ. ი. ნაკლებს მდიდრდება; ამიტომ კაპიტალისტი ყოველგვარ საშუალებას ხმარობს სამუშაო ქირა შეამციროს, სამუშაო დღე გააგრძელოს, მეტი აკეთებინოს და ნაკლები უზღოს მუშას მისივე გაკეთებულიდან. რაც უფრო ვითარდება კაპიტალისტური წარმოება, მით კაპიტალისტს უფრო უძნელდება ბაზარში ბატონობა, მით მეტი მეტოქეები უჩნდება; მეტოქეებთან შესაბრძოლებლათ, ბაზარში ფეხის მოსამგრებლათ მას ერთად ერთი საშუალება აქვს: რაც შეიძლება გაიფუტული საქონელი გამოიტანოს გასაყიდათ; გასაიფუტლათ საქირაო საქონლის გამრავლება, მხოლოდ უკანასკნელი გაუმჯობესებულ ტექნიკას მოითხოვს. ტექნიკის გაუმჯობესება თანამედროვე წარმოებაში იმას ნიშნავს, რომ ათასი და ათი ათასი კაცის საქმეს ათიოდე უფრო რთული მანქანა ასრულებს უფრო სწრაფათ, მეტის სისწორით და შეუსვენებლათ. აუარებელი მუშები უსაქმოთ რჩებიან, სამუშაოს მაძიებელთა რიცხვი დღით-დღე იზრდება. უსაქმო მუშების გამრავლება მუშებს შორის მეტოქეობას ამწვავებს, ეს კი სამუშაო ქირას ამცირებს, სამუშაო დღეს აგრძელებს, რადგან მშიერ მწყურვალე მუშები როგორმე გამოძლმას ცდილობენ და ყოველნაირ სამუშაო პირობაზე თანხმდებიან. ეს კაპიტალისტური წარმოების თანდაყოლილი სენია, მისი არსებობის აუცილებელი პირობაა. მაზეზი ამის ის არის, რომ საწარმოვო იარაღები იმის საკუთრებას შეადგენს, ვინც ამ იარაღებით არ მუშაობს, არამედ სხვას ამუშავებს, სხვისი გაყვლეფით, სხვისი დატუქსვით თვის დიდებას და ქონებას მატებს. ამნაირ საკუთრებას იცავს, პატრონობს სახელმწიფო მთავრობის ძალით; მას ყოველივე დაწესებულება ამის დასაცველათ აქვს მორთულ-მოწყობილი; ის კანონებს ამ საკუთრების

მოსავლელად სცემს, ამ საკუთრების გაზრდა შესაძლებელია სხვისი შრომით, მუშის ექსპლოატაციით, მაშასადამე ექსპლოატაცია დაკანონებულია, მუშის ნაშრომის კაპიტალისტის მიერ მუქათ დასაკუთრება სახელმწიფოში კანონიერ უფლებათაა აღიარებული. ამნაირათ ცარცვა-გლეჯხ სისტემატიური, მუდმივი, ცხოვრებაში სამართლიან საქციელათ არის მიჩნეული და ყოველი წინააღმდეგობა, ყოველი გამტადენებული უკმაყოფილება ამის შესახები ავაზაკობათ, ბოროტებათ, დანაშაულათ არის გამოცხადებული; დამნაშავეს სასჯელს უქადიან. ამ „ბოროტების“ შესაბრძოლებლათ სახელმწიფოს მთავრობა ყავს, მთავრობას პოლიცია, ჟანდარმები და ჯერ შეუფენებელი ჯარი, რომელიც სტუქსავს, ჟლეტს, უმოწყალოთ ხოცს „შინაურ მტერს“, ანუ ჩვენებურათ რომ ვსთქვათ უსამართლობის, ავაზაკობის მოწინააღმდეგეთ. ასეთია დღევანდელი წყობილება არსებითად. ბრძოლა შრომის პირობების გასაუმჯობესებლათ უნაყოფოა, როცა ამ ძირითადი მიზეზის აღმოფხვრა დავიწყებითა მეგრძოლთ; სამუშაო ქირის მომატება და სამუშაო დღის შემცირება მაშინ, როცა ხელუხლებელი რჩება თვით დაქირავებული შრომა, როცა მუშაობის პირობების განსაზღვრა კერძო პირზეა დამოკიდებული და არა საზოგადოებაზე, „მუშათა კითხვას“ ვერ გადასჭრის, ცხოვრებას უსამართლობიდან ვერ იხსნის. ეკონომიური დაბეჩავეების, დატუქსვის წყარო არსებული წყობილების ძირითადი მიზეზი საწარმოვო იარაღების კერძო საკუთრებაა. კერძო საკუთრების წყალობით საზოგადო შრომის ექსპლოატაცია ხდება. შრომისა და კაპიტალის წინააღმდეგობა უნდა მოისპოს. როგორ? ამის პასუხს თვით დღევანდელი წეს-წყობილება, თანამედროვე ცხოვრების ვითარება იძლევა.

კაპიტალისტური წარმოების ვითარება ამრავლებს ბოგანო ხალხს, მწარმოებლებს საწარმოვო იარაღებს აცლის ხელიდან და ლუკმა პურის მოსაპოვებლათ ქარხნის კარებისაკენ დენის. აუარებელი საწარმოვო იარაღები თავს იყრის მცირე რიცხვან კაპიტალისტების ხელში; ამ იარაღების საშუალებით ეს პაწია ჯგუფი პროლეტარების შრომით სიმდიდრეს იგროვებს და ამ სიმდიდრეს თავის და მიხედვით თვისი პირად მოთხოვნილების შესაფერათ ანაწილებს. სიმდიდრე იზრდება უმცირესობის საგემებლად, უმრავლესობა დღით-დღე ლატაკდება; ცხოვრების წინსვლა საოცარი სისწრაფით ხდება, მხოლოდ პროლეტარიატი მოკლებულია ამ წინსვლის, პროგრესის ნაყოფს უმეტესათ.

სიმდიდრის ზრდა საქონლის გამრავლებას ნიშნავს, საქონლის გამრავლება ბაზარში კაპიტალისტებს შორის სასტიკ მეტოქეობას იწვევს. კაპიტალისტების მეტოქეობა სამრეწველო კრიზისებს. ეს უთუოდ ასეც უნდა მოხდეს, რადგან თვითველი კაპიტალისტი რაც შეუძლია მეტ საქონელს ამზადებს, მხოლოდ მან არ იცის ამავე დროს რამდენს ამზადებს იმავე საქონელს მეორე; ყველას კი ბაზარზე გამოაქვს. გამოტანილი საქონელი მოთხოვნილებას აღემატება და აუარებელი საქონელი გაუსაღებელი ღებება, ღებება მაშინ, როცა ამ საქონელს დაეძებს მშიერი ხალხი და უსახსრობის გამო ვერ მოუპოვებია. ხალხს შია და პური მოუხმარებლოა

ბით ფუჭდება!.. რატომ ხდება ეს? იმიტომ, რომ საქონელს აკეთებენ მუშები, წარმოებას ეწევა საზოგადოების უმრავლესი ნაწილი, ხოლო ნაწარმოების პატრონი კაპიტალისტია, კერძო პირები, საზოგადოების უმცირესობა. წარმოება განსაზოგადოებულია, ნაწარმოების მითვისება კერძო: ამ წინააღმდეგობას ცხად-ყოფს კრიზ სები. კრიზისები კიდევ უფრო ამცირებს კაპიტალისტთა რიცხვს, კიდევ უფრო ალბათებს და ამრავლებს პროლეტარიატს, კიდევ უფრო აღრმავებს შრომასა და კაპიტალს შორის წინააღმდეგობას, კიდევ უფრო სტანჯავს, აწვალავს, ამწვავებს მუშას. მაგრამ ამასთანავე ცხად-ყოფს, რომ წარმოება მოუწესრიგებელია რომ მისი მოწესრიგება კერძო პირებს არ ძალუძთ, რომ ეს მოწესრიგება საზოგადოებამ უნდა მოახდინოს, კერძო საკუთრება საზოგადოთ უნდა შეიცვალოს. ცხადია ამისდაშესწერათ უნდა მოეწყოს სახელმწიფო მართვა-გამგეობა, ამისდა-გვარათ უნდა შემუშავდეს საერთო მოქალაქობრივი უფლებები; დაკანონებული ავაზაკობა, ძარცვა-გლეჯა უნდა მოისპოს და მის ადგილზე უნდა გამეფდეს სამართლიანი განაწილება ქვეყნის სიმდიდრის. ვინ უნდა მოახდინოს ეს? ვინ უნდა დაუფულოს შრომას შრომის ნაყოფი და ვინ უნდა გარდაქმნას ამისდაშესაწერათ მთელი ცხოვრება? ცხადია, უმრავლესობამ, რომელიც შრომობს და შრომის ნაყოფს მოკლებულია, მაშასადამე უკმაყოფილოა არსებული წყობილებით და მოწადინებულია სრულიად ახალ ცხოვრებას. ეს არის პროლეტარიატი. მან უნდა მოაწყოს ახალი ცხოვრება. წარმოების მოწესრიგება შესაძლებელია სახელმწიფო მართვა-გამგეობის საშუალებით, მაშასადამე პროლეტარიატმა სახელმწიფო მმართველობა უნდა ჩაიგდოს ხელში. ამ საბოლოო მიზნის მისაღწევათ უნდა მოეწყოს მუშათა ორგანიზაციები, ამ აზრის განხორციელებას უნდა ცდილობდეს პროლეტარიატის ყოველგვარი კავშირები. აი სწორედ ეს მიზანი და ეს საშუალება დაეკარგათ მხედველობიდან ტრედ-იუნიონებს, მათი მისწრაფება მოემწყვდა პროფესიონალური ბრძოლის ვიწრო ფარგალში და ინგლისის ლიბერალებიც სიამოვნებით ეგებებოდნენ ამ მისწრაფებას; ბარლამენტში სამუშაო პირობების გასაუმჯობესებელი კანონები სწორედ ამ ლიბერალების წყალობით გადიოდა, ვიწრო ეკონომიური ბრძოლა კაპიტალისტებთან პოლიტიკურ კავშირს ამყარებდა მუშებსა და ლიბერალებს შორის ე. ი. იმავე კაპიტალისტების ძირითადი ინტერესების დამცველებთან. მუშათა კავშირები სავსებით ჩაუვარდა ხელში ეკონომიური ლიბერალიზმს, რომელიც ძალიან შიშობდა ბრძოლის საზოგადო პოლიტიკაში გადატანას და იმიტომ ყოველ ღონისძიებას ხმარობდა, მუშები ამ ვიწრო ინტერესების ფარგალში დარჩენილიყო. ასე გასინჯეთ მუშათა კავშირების კონგრესებზე 1882 წ. და 1883 წელს ხმის უმეტესობით უარყვეს არჩევნების საყოველთაო უფლების საჭიროება.

ფაქტები დღითი დღე ცხად-ყოფდნენ ასეთი ბრძოლის უვარგისობას. 1889 წელს ინგლისის დოკების მუშათა სამაგალითო გაფიცვამ, რომელშიაც მონაწილეობდნენ ქონებრივთა მეტათ ხელმოკლე და კავშირის გარეშე დარჩენილი მუშები და რო-

მელმაც კიდევ უფრო თვალსაჩინოთ გახადა კლასიური ბრძოლის გაფართოების საჭიროება, არსებული მუშათა კავშირების ბურჟუაზიული მიდრეკილება, დაბადა ახალი აზრი, მუშათა მოძრაობას ინგლისში ახალი მიმართულება განუტკიცა. მხოლოდ ამ აზრს ნათლათ გამოთქმა, გამორკვევა ექირვებოდა, ახალი აზრი თეორიულათ გადამუშავებას საჭიროებდა, რათა ბრძოლა ნაყოფიერი ყოფილიყო, მოძრაობა სწორ კალაპოტში ჩამდგარიყო. სოციალდემოკრატიულმა მოძრაობამ, რომელიც ჯერ კიდევ ინტერნაციონალის არსებობის დროს (1864—1873) თვით პარკის სიტყვით და მოქმედებით ვრცელდებოდა ინგლისში, მხოლოდ ამ თუთხმეტოდე წლის წინეთ მოიპოვა მკვიდრი ნდობა პარკისტების დახმარებით; ამ უკანასკნელთა ხელმძღვანელობით დაარსდა სოციალდემოკრატიული ორგანო და შედგა მოქმედი ორგანიზაცია, რომლის უმთავრეს მიზანს შეადგენს პროფესიონალური კავშირების კარჩაკეტილობა დაარღვიოს და ვიწრო ეკონომიური ბრძოლა სოციალდემოკრატიულ მოძრაობათ აქციოს ე. ი. ფართო პოლიტიკურ-კლასიური ბრძოლათ. როგორ მოხდება ეს?

მუშათა განცალკევებულ ძალებს შეერთება ეჭირვება—არსებული წეს-წყობილების შესაბამისობა, ამ შეერთებას ორგანიზაცია. როგორი უნდა იყოს ეს ორგანიზაცია? მიზანი ცხადია—არსებული წეს-წყობილების ძირიანათ შეცვლა, სოციალიზმის განხორციელება; საშუალება—დემოკრატიული მართვა-გამგეობის დამყარება ე. ი. ორგანიზაცია უნდა იყოს წმინდა სოციალდემოკრატიული. შეერთება უნდა მოხდეს ჯგუფობით, ორგანიზაცია უნდა მოეწყოს სხვა-და-სხვა ადგილას. რომელიმე გალაქში მუშები ერთდებიან საერთო მიზნის მისაღწევათ, საერთო ბრძოლის გასაწევათ, საერთო საქმის მოსაგვარებლათ. ამ ჯგუფს ადგილობრივ თავისი მეთაური სოციალდემოკრატიები ყავს საქმის გამგეთ, მომწესრიგებლათ და ისინი ხელმძღვანელობენ ადგილობრივ მუშათა მოძრაობას, აძლევენ ამ მოძრაობას წმიდა სოციალდემოკრატიულ სახეს და მიმართულებას. მაგრამ განცალკევებული ორგანიზაციები ვერ შესძლებენ არსებული წეს-წყობილების განადგურებას; სხვა კლასების შეერთებულ ძალას, პროლეტარიატმა თვისი შეერთებული ძალა უნდა დაუპირდაპიროს. **პროლეტარიატმა უნდა შეამჩნას პოლიტიკური პარტია.** როგორ? ადგილობრივი ორგანიზაციები არსებობენ, მათ შეერთება უნდა. როგორ უნდა მოხდეს ეს შეერთება? ისეთი ძალის შექნით, რომლისაგან ყველა ნაწილები დამოკიდებულნი იქნებიან, რომელმაც უნდა შეუთანხმოს საერთო მდგომარეობას ყველა ადგილობრივი ორგანიზაციების მოქმედება, რომელმაც უნდა დაუმორჩილოს კერძო მთელს, მხოლოდ მთელს განუტკიცოს სავსებით მიმართულება, დაუპირდაპიროს სხვა პოლიტიკურ პარტიებს და მით საკუთარი პოზიცია გაიმყაროს. ამნაირათ პარტია ორგანიზაციულათ მოწყობილი კლასია. კლასი არ არის პარტია, სანამ ის ორგანიზაციულათ არ მოწყობილია და არ შეერთებულია საერთო პროგრამისა და ტაქტიკის გასატარებლათ ცხოვრებაში. ეს კი შესაძლებელია მაშინ, როცა მოქმედების

საერთო გეგმა არსებობს და ამ გეგმით ხელმძღვანელობენ პარტიის წევრები. საერთო ხელმძღვანელობას საერთო ხელმძღვანელი ექირვება. ასეთი ხელმძღვანელია პარტიის ცენტრი, რომელიც აწესრიგებს მუშაობას, აკავშირებს ადგილობრივი ორგანიზაციების მოქმედებას ერთმანეთთან, საჭიროების და შესაფერათ ანაწილებს ქონებრივ და გონებრივ ძალებს, ამზადებს საერთო პროტესტებს და საზოგადოთ განსაზღვრული პროგრამის თანახმად ამზადებს პარტიას საბოლოო მიზნის მისაღწევად. ვინ უნდა იქნენ ასეთი ხელმძღვანელები? რასაკვირველია, მხოლოდ და მარტო სოციალდემოკრატები, რათა პარტია წმინდა სოციალდემოკრატიული პარტია გახდეს. რა არის საჭირო ამ სიწმინდისათვის? ორგანიზაციები უნდა უზრუნველ ყოფილი იქნენ, რომ შიგ არა სოციალდემოკრატიული ელემენტები არ შედიოდნენ და მით უზრუნველყოფილი იქნეს მთლიან პარტია ასეთი ელემენტებისაგან. მხოლოდ მუშათა კლასში ასეთი ელემენტები ბევრია, სოციალდემოკრატიული ცნობიერება ვერ შეუთვისებიათ კლასის ყველა წევრებს, ამიტომ სოციალდემოკრატიული პარტიული ორგანიზაციების თავი და თავი მიზანი ამ ცნობიერების გაფართოებაა, გაღრმავება... პროლეტარიატის კლასიური ბრძოლისათვის აუცილებლათ საჭიროა პროლეტარიატის პოლიტიკური პარტია. პარტია არის ორგანიზაციული ერთობა. ამ ერთობის განსახორციელებლათ საერთო ხელმძღვანელობა საჭირო მეთქი. ასეთი ხელმძღვანელობა ხელმძღვანელების მოვალეობაა, მხოლოდ მოვალეობის შესასრულებლათ აუცილებლათ საჭიროა შესაფერი უფლება. როგორი უნდა იქნეს ეს უფლება? ეს დროსა და გარემოებაზეა დამოკიდებული. ამიტომ საჭიროა განსაზღვრული ადგილი და განსაზღვრული ხანა გვექონდეს მხედველობაში და მისდა შესაფერათ აღვნიშნოთ პარტიის საჭიროება. ამ ჟამათ ჩვენ რუსეთის სოციალდემოკრატიულ პარტიაზედ შევაჩერებთ მკითხველის ყურადღებას, როგორაა ან როგორ უნდა მოეწყოს ჩვენში პარტიული ორგანიზაციები? რა პირობებშია შესაძლებელი რუსეთის სოციალდემოკრატიული პარტიის ნაყოფაერი მოქმედება? აი კითხვები, რომელიც პარტიის ყველა მუშაკს აინტერესებს დღეს. ამ კითხვების შესახებ შემდეგ.

რაზედ ზრუნავენ ლიბერალები?

რუსეთის დღევანდელი მდგომარეობა მუშათა კლასისათვის ფრიად საყურადღებო და დიდ მნიშვნელოვანია!

შორეულ აღმოსავლეთში დამარცხებულმა, შინ პროლეტარიატის რევოლუციონური მოძრაობით ძირ-გამოთხრილმა, თვითმპყრობელობამ მთელ ევროპაში თავი შეიკავებინა, დაამტკიცა, რომ მას არ ძალუძს რამე საზოგადო საქმის ხელმძღვანელობა, დაკარგა ნდობა დასვლეთ ევროპის ბურჟუაზიის თვალში და აი ეხლა შერცხვნილი, დაუძლურებული, თავლაფდასმული მეფის თვითმპყრობელობა საზოგადოების რომელიმე ნაწილთან კავშირს დაე-

ძებს, სცდილობს მცირეოდენი უფლების დათმობით მოიმხროს ისეთი ძალა, რომელსაც მისი გამაგრება, მისი არსებობის გაგრძელება შეეძლება. საზოგადოების ერთი ნაწილი და მეფის თვითმპყრობელობა ერთმანეთს ევაჭრებიან და ამ ეაჭრობის დროს დღით დღე აშკარავდება, თავს იჩენს მათი კლასიური ინტერესები. რაზედ ეაჭრობენ? რას ყიდის თვითმპყრობელობა და რას ყიდულობენ ბურჟუაზიებიერალები? აშკარაა რაზედ: ხალხის შრომის ნაყოფია სავაჭროთ გამოტანილი ბაზარზე, ცილობენ იმაზედ თუ ვის ჯიბეში უნდა ჩადიოდეს ხალხის ნაწევ-ნადაგი, ოქრო-ვერცხლათ ქცეული. ამ ეაჭრობით ორივე მხარე მოგებას გამოელის. თვითმპყრობელობას ამით უნდა გაიგრძელოს თავისი ბილწი არსებობა, ხოლო ბურჟუაზიას საშუალება მიეცემა უფრო მოხერხებულათ და ადვილათ გაეყვლიფოს ხალხი. აი რაზედ ბჭობენ დღეს მთავრობა და ბურჟუაზიებიერალები. რას მოასწავებს ეს იმათთვის, ვისაც ამ ბჭობის დროს არ იწვევენ, ვისაც ამის შესახებ არაფერს ეკითხებიან, მხოლოდ ვისაც შემდეგშია უბრძანებენ დაემორჩილონ ახალ კანონებს ისე, როგორც ძველის მორჩილებას უბრძანებდნენ რას მოასწავებს ეს პროლეტარიატისათვის?

რას წარმოადგენდა ძველი და რას წარმოადგენს ახალი კანონები? ისეთ საზოგადოებაში, რომელიც კლასებათაა დანაწილებული, ყოველი კანონი მებრძოლ კლასების ძალთა ერთმანეთთან დამოკიდებულებას წარმოადგენს. ქონებრივად ძლიერი კლასი იძენს პოლიტიკურ უფლებათუპირატესობას და ისეთ კანონებს სცემს, რომელიც შეძლებული კლასის უფლების აძლიერებს, აფართოვებს და აგრძელებს; ამასთანავე ამ უფლებით ის ებრძვის დაბეჩავებული კლასის ყოველგვარ მოქმედებას, რომელიც მისი ბატონობის წინააღმდეგაა მიმართული. ამნაირათ—პოლიტიკური უფლება მიტომ არის ხელსაყრელი შეძლებული კლასისათვის, რომ ეს უფლება მას საშუალებას აძლევს ისე მოაწყოს სახელმწიფო მართვა-გამგეობა, როგორც ეს მისთვის უფრო სასარგებლოა.

მაშასადამე საქმე სწორედ ამ მართვა-გამგეობის მოწყობაშია: სახელმწიფოს მოწყობაში. რას ნიშნავს სახელმწიფოს მართვა-გამგეობის მოწყობა? ჯერ ერთი, სახელმწიფოს მმართველობის ფორმა სხვა-და-სხვანაირია: ეს შეიძლება იქნეს განუსაზღვრელი მონარქია, როგორც რუსეთშია, სადაც მეფის უფლება განუსაზღვრელია და რაც მას უნდა იმას მოიმოქმედებს ე. ი. მეფეა განუკითხველი მპყრობელი და გამგე მთელი სახელმწიფოსი; შეიძლება იქნეს მონარქია შეზღუდული ანუ კონსტიტუციონური, როგორც გერმანიაშია, სადაც მეფეა, მხოლოდ მისი უფლებები შეზღუდულია და სახელმწიფო მართვა-გამგეობაში მონაწილეობას იღებენ ხალხის მიერ არჩეული წარმომადგენელნი; შეიძლება იქნეს რესპუბლიკა, როგორც საფრანგეთშია, სადაც მეფე არ არის, მხოლოდ პრეზიდენტი არესპუბლიკის; ეს პრეზიდენტი ირჩევა ოთხი წლით ხალხის წარმომადგენლების მიერ და სხვა. მეორეც ის, რომ თვით სახელმწიფოს მართვა-გამგეობის საშუალება მრავალნაირია: ზოგან სახელმწიფოს განა-

გებენ მოხელეები (ჩინოვნიკები), რომელნიც პასუხის-მგებელნი არიან მხოლოდ და მარტო მეფის წინაშე (ასეა გერმანიაში); ზოგჯერ ეს მოხელეები პასუხს აგებენ თვით ხალხის მიერ არჩეული წარმომადგენლების წინაშე და მათ უნდა გაუწიონ ყველაფერში ანგარიში (ასეა საფრანგეთში და ინგლისში); მესამეც სხვა-და-სხვა ადგილს სხვა-და-სხვანაირათ არის გაწესრიგებული გადასახადების რაოდენობა და მისი მოკრების საშუალება. მეოთხეც, ბევრ სახელმწიფოში მცხოვრებნი სარგებლობენ ზოგიერთი უფლებებით: მაგ. მათ უფლება აქვთ აღიარონ რომელიმე სარწმუნოებაც უნდათ, ნება აქვთ თავისუფლათ წერონ და ილაპარაკონ, გამოსცენ როგორც უნდათ გაზეთი, იკითხონ და ყიდონ ყოველნაირი წიგნები, მოახდინონ კრებები, მოაწყონ კავშირები და სხვა; ზოგჯერ მცხოვრებლები ასეთ უფლებებს მოკლებულნი არიან. ეს იმაზეა დამოკიდებული თუ როგორ არის მოწყობილი სახელმწიფო მართვა-გამგეობა. ჩვენ ზევით ვთქვით, რომ მართვა-გამგეობის ხასიათი დამოკიდებულია იმაზე, თუ რომელი საზოგადოებრივი კლასის ხელშია პოლიტიკური მმართველობა.

მეფის თვითმპყრობელობა მემამულე თავდაზნაურობის ინტერესების გამომსახველია უმეტესათ. ეს უკანასკნელები-კი მიწების პატრონები არიან, ამ მიწების დასამუშავებლათ მას მუშა ხელი ეჭირება. ამ სწორეთ ამ საჭიროების დასაკმაყოფილებლათ თავდაზნაურობა თვითმპყრობელობის საშუალებით ე.ი. პოლიტიკური ძალის მეოხებით გლახებს თავის ყმებათ, მონებათ ხდის. ორი საუკუნე გრძელდებოდა ბატონყმობა რუსეთში, მხოლოდ ორასი წლის არსებობის შემდეგ თვითონ ბატონები მიხვდნენ, რომ ყმის შრომა ნაკლებ ნაყოფიერია, რომ რუსეთი, რომლის მთელი მეურნეობა ასეთ შრომაზე იყო დამყარებული მეტაქეობას ვერ გაუწევდა სხვა სახელმწიფოებს (ეს უფრო თვალსაჩინო შეიქნა 1854—1855 წლის ომის დროს.) ცხადი შეიქნა მთავრობისათვის, რომ დასავლეთ ევროპის თავისუფალი მუშის შრომა უფრო ნაყოფიერია და ამიტომაც ინგლისი, საფრანგეთი და სხ. ქვეყნები უფრო მდიდარი იყვნენ რუსეთზე. ამ გარემოებამ აიძულა მთავრობა გლახთა განთავისუფლება მოეხდინა, მხოლოდ ისე კი, რომ თავდაზნაურობის ადგილმამული უმუშა-ხელოთ არ დარჩენილიყო: გლახები განთავისუფლეს თითქმის უმიწოთ, პასპორტების საშუალებით გაუჭირეს მათ წასვლა-წამოსვლა და მათ ისევ „ბატონის“ კარ-მიდამოს მიაკრეს. ამნაირათ—გლახი ისევ ბატონის ყმათ დარჩა; ამ ყმის გაყვლეფა მათ უფრო საადვილო იყო მემამულისათვის, რაც ნაკლებათ ქონდა მას შეგნებული ცხოვრების პირობები, რაც უფრო დაქუცმაცებული და ერთმანეთისგან გათიშული იყვნენ, რაც უფრო ღარიბსა და უმწეო არსებას წარმოადგენდა ის და რაც უფრო ძლიერი იყო მართებლობის ძალა, რომელსაც ყოველნაირი უკმაყოფილება, უმადურება გლახებში ძირიანათ უნდა ჩაეკლა, აღმოეფხვრა. ამისათვის საჭირო იყო ქონებრივით და გონებრივით სუსტი მონა და ძლევა-მოსილი მთავრობა. ამისდა შესაფერათ უნდა მოწყობილიყო სახელმწიფო მართვა-გამგეობაც: თვითმპყრობელი მეფე, გახრწნილი,

ბოროტი ჩინოვნიკების საშუალებით მართავს ქვეყანას; ქვეშევრდომნი კი მოკლებულნი არიან ყოველგვარ თავისუფლებას, თავის პირად საქმეებში: მათ აღკრძალული აქვთ კრებები, კავშირები, თავისუფლათ ლაპარაკი, წერა და სხვა. თავდაზნაურობას ეჭირვებოდა ყველაფერი ეს, რათა დამონებული ხალხს არ ქონოდა ღონისძიება ამ მონობიდან გამოსულიყო. თვითმპყრობელობა იყო თავდაზნაურობის პოლიტიკური ორგანიზაცია გლახების საწინააღმდეგოთ. ასეთი იყო სახელმწიფო წყობილება მაშინ, როცა უმთავრესი როლი სახელმწიფოში მემამულე თავდაზნაურობას ეჭირა და როცა მრეწველობა ჯერ კიდევ ნაკლებათ იყო განვითარებული. დღეს კი სხვა პირობებია და სხვა სურათს უყურებთ: წელმომადგრებული ბურჟუაზია ეხლა სწორეთ იმას თხოულობს, რის წინააღმდეგ თავ-გამოდებით იბრძოდა თვითმპყრობელობა: თვითმპყრობელობა ფიქრობდა, რომ მშრომელს ძალა უნდა დაატანო, მათარხის ქვეშ უნდა ამუშავო; ბურჟუაზიის აზრით-კი შრომის გასანაყოფრებლათ საჭიროა თავისუფლება მიენიჭოს მშრომელს, რათა მეტი თვითმოქმედება გამოიჩინოს; თვითმპყრობელობა გამაგრებული იყო ხალხის უფიცობაზე, გაუნათლებლობაზე და ყოველ ღონისძიებას ხმარობდა ამ უფიცობის შესაჩენათ, ბურჟუაზია ხალხის განათლებას მოითხოვს, წინააღმდეგია იმ საზიზღარი ოპიკუნობის, რომელსაც მეფის მთავრობა უწევს მთელ ხალხს; თვითმპყრობელობა საზოგადოების წევრებს ერთმანეთს აშორებდა, მუდამ მათ გათიშვას ცდილობდა, რათა განცალკევებული ძალები უფრო ადვილად დაემორჩილებია, ბურჟუაზია მოითხოვს ამ ძალების შეერთებას, კრებისა და კავშირების თავისუფლებას—ერთი სიტყვით ბურჟუაზია პოლიტიკურ თავისუფლებას მოითხოვს. მხოლოდ სახელმწიფო, სადაც პოლიტიკური თავისუფლებაა: თავისუფლება სინდისის, სიტყვის, წერის, კავშირების, კრების—არის ისეთი სახელმწიფო, რომელსაც კონსტიტუციონურ სახელმწიფოს უწოდებენ. აქ ერთი კითხვა იბადება: ასეთი თავისუფლება ხომ მუშა კლასისთვისაც სასარგებლოა, ისიც გამოიყენებს ხომ ამ თავისუფლებას ბურჟუაზიის საწინააღმდეგოთ, მაშ რათ მოითხოვს ამას ბურჟუაზია, რათ იღესავს თვითონვე თავის დასაკლავ დანას? ცხადია რატომ: ეს ბურჟუაზიისთვის სასარგებლოა, მხოლოდ იმიტომ, რომ მუშებმა ეს თავისუფლება მის საწინააღმდეგოთ ვერ გამოიყენონ, მას ბევრნაირი საშუალება აქვს. ამ საშუალებაზე ქვევით ვიტყვით, ეხლა-კი მკითხველის ყურადღებას შევაჩერებთ იმაზე თუ რატომ არის სასარგებლო ასეთი წეს-წყობილება ბურჟუაზიისათვის. ბურჟუაზიისათვის მთავარი კითხვა მრეწველობის განვითარებაა. ის მხოლოდ იქ ჩნდება, სადაც მრეწველობა ფეხს იკიდებს, უკანასკნელის განვითარება პირველის ზრდას, გაძლიერებას მოასწავებს. ამიტომ, როცა ბურჟუაზია სამოქმედო ასპარეზზე გამოდის მოითხოვს ყველაფერ იმას, რაც შრომის აორკეცებს, მრეწველობას ზრდის და წინააღმდეგია ყველაფრის, რაც ამ ზრდა-განვითარებას წინ ელბება, ხელს უშლის. მისთვის წოდება და ეროვნება საინტერესოს არას წარმოადგენს; მას მუშა ეჭირება, სულ ერთია ფრანგი იქნება

ეს მუშა, თათარი, სომეხი, თუ ქართველი. მას მცოდნე, განათლებული მუშა ურჩევნია, უეცრად, გაუნათლებელს, რადგან პირველი უფრო გონიერად, ნაყოფიერად მუშაობს, ამიტომ ის სახალხო განათლებაზედაც კი ზრუნავს; მან თავისი ინტერესები სიტყვისა და წერის საშუალებით უნდა დაიცვას, მხოლოდ თუ მას ამის ნებას არ აძლევენ, ის მოითხოვს სიტყვისა და წერის თავისუფლებას; რასაკვირველია ეს თავისუფლება მას მხოლოდ თავისთვის უნდა, მხოლოდ მუშათა თავისუფალი სიტყვის, წერის და კრების წინააღმდეგია, ეს მისთვის საზიანოა და ამიტომ არა სასურველი. რუსეთის ბურჟუაზიის კარგი დიდი ნაწილი მემამულე გლეხების მეზობლად სცხოვრობს. ასეთი მეზობლობა მას არაფრად ებიძნავეს ამ ჟამათ, რადგან მისთვის გლეხობა მეტად უსიამოვნო, მოუსვენარი მეზობელია: მკვლელობა, არეულობა, გადაწვა, მოსავლის განადგურება—აი რაში გადმოხეტია საუკუნოების განმავლობაში გლეხების გულში ჩაგუბებულმა სიმწარემ, ნაღველმა, აი რა გზაზე დააყენა სოფლის გაქირავებული ხალხი ცხოვრების სასტიკმა, უღმომბელმა პირობებმა. ამას ხედავს შეშინებული ბურჟუა, იგნებს, რომ ყველაფერი ეს სიღარიბისა, დაბეჩვების და უფლებები უთანასწორობის შედეგია და ის ხშირად მომხრეა ცოტადნათ გლეხთა მდგომარეობის გაუმჯობესების; ეს გაუმჯობესება მისთვისაც ხელსაყრელია, რადგან გვერდში გამოერთებული, სიბნელით და სიმშოლით გამწარებული მეზობელი აღარ ეყოლება. ეს მას მეტ მყუდროებას უქადის. აი რათ უნდა ბურჟუაზიას კონსტიტუცია: 1) ამით უნდა თვითმპყრობელობის ბატონობა თავიდან მოიშოროს, 2) ქვეყნის მწარმოებელი ძალის გასაღიდან გასაღიდან, გასაღიდან გასაღიდან. კაპიტალისტური წარმოების დროს საერთო კერპია—ფული—კაპიტალი. მის წინაშე ყველა თანასწორი უნდა იქნეს; ამიტომ ბურჟუაზია მოითხოვს: კანონის წინაშე ყველა თანასწორი უნდა იქნეს. კაპიტალისტური წარმოება ვერ გაივებს გარეშე ძალის ბატონობას, ზედამხედველობას, მოქმედების შეზღუდვას; საერთო კონსტიტუციის დროს, როცა ძალა თავისუფლად უნდა მოძრაობდეს, ჩინოვნიკის ზედამხედველობა, ადმინისტრაციის, პოლიციის განუყოფელი თვითნებობა ენერგიას ასუსტებს, საქმის წარმოებას აფერხებს; ამიტომ ბურჟუაზია მოითხოვს ადმინისტრაციის თვითნებობის მოსპობას; ბურჟუაზია დარწმუნებული უნდა იყოს, რომ ხელოვნურად მის საქმეებში ვერავინ ჩაერევა, ვერავინ შეუშლის ხელს, ის უზრუნველ ყოფილი უნდა იყოს, რათა საქმე შეუზღუდველად, შეუფერხებლად აწარმოვს; ამიტომ ბურჟუაზია მოწადინებულია სახელმწიფოში უფლება წესიერად იქნეს განმტკიცებული, დაკანონებული. ბურჟუაზიას უნდა თვითონ განაგოს თავისი საქმეები, თვითონ გამოსცეს ისეთი კანონები, რომელიც მისთვის სასარგებლოა; ამიტომ ის მოითხოვს კანონმდებლობაში მონაწილეობას. ყველა ეს მოთხოვნა: სჯულისა და აზრის თავისუფლება, კანონის წინაშე ყველას თანასწორობა, ადმინისტრაციის და ჩინოვნიკების თვითნებობის მოსპობა, უფლებები წყობილების დამყარება და საზოგადოებისა და ხალხის ზოგიერთი ნაწილის

ქვეყნის მმართველობაში მონაწილეობა; სწორედ ეს მოთხოვნებიანი შეადგენენ კონსტიტუციის მოთხოვნებს. როგორც ხედავთ პირველი სამი მოთხოვნა (სჯულისა და აზრის თავისუფლება, კანონის წინაშე თანასწორობა, თვითნებობის მოსპობა) თვით ბურჟუაზიული, კაპიტალისტური წყობილების არსებითი საჭიროებაა; ამიტომ მას ბურჟუაზია მეტის სიბეჯითით და დაჟინებით მოითხოვს. უკანასკნელი მოთხოვნა კი შეიძლება სხვადასხვა ნაირი იქნეს: რესპუბლიკა ანუ შეზღუდული მონარქია. ამნაირად—ჩვენ ესაა შეგვიძლია ვთქვათ, რომ კონსტიტუცია სახელმწიფოს ისეთი პოლიტიკური წყობილებაა, რომელიც კაპიტალისტურ წარმოებას უფრო შეეფერება. ის თანამედროვე წყობილების ფესვებს ვერ აღმოფხვრის, ვერ შეასუსტებს მდიდართა და ღარიბებს შორის უთანასწორობას, კაპიტალისა და შრომის წინააღმდეგობას, ის ვერ მოსპობს ერთი კლასის მიერ მეორე კლასის დაბეჩვებას, ექსპლოატაციას. კონსტიტუცია მხოლოდ სახელმწიფოს პოლიტიკური ფორმაა, რომლის საშუალებით ბურჟუაზია პროლეტარიატის ექსპლოატატორია.

რამდენად სასარგებლოა კონსტიტუცია პროლეტარიატისათვის? კონსტიტუციის დროს პროლეტარიატს ბრძოლა უფრო უადვილდება; იმ თავისუფლებას, რომელიც გასჭედა ბურჟუაზიამ თავის საკეთილდღეოდ, პროლეტარიტი დაბოლოს ბურჟუაზიის წინააღმდეგ იარაღად გამოიყენებს. საკვირველია! მაშ რათ სცდილობს ბურჟუაზია დაამყაროს ისეთი წყობილება, რომელიც მას სამარეს უმზადებს, პროლეტარიატს ბრძოლის იარაღს უმხველებს? ვუპასუხებთ მოკლედ:

ბურჟუაზიული ხანა გარდამავალია. ეს ხანა დამყარდა ფეოდალური ხანის ნაცვლად, თავდაზნაურობის ბატონობა ბურჟუაზიამ დაიუფლა. მხოლოდ ეს ბატონობაც დროებითი და ისევე უნდა მოისპოს, როგორც ყველგან დასავლეთ ევროპაში მოისპო თვითმპყრობელობა. ის წარსულის მოადგილეა, ხოლო უნებურად მომავლის ნიადავს უმზადებს. ასეთია მისი ისტორიული დანიშნულება. ამიტომ ხშირად ის იძულებულია ისეთი რამ მოიპოვოს და შექმნას, რაც დაბოლოს მის საწინააღმდეგოდ გამოდგება. აი ერთი პაწია მაგალითი: ბევრგან კაპიტალისტებმა შეიგნეს და დარწმუნდნენ, რომ 10 საათის სამუშაო დღე მათთვის უფრო სასარგებლოა 12 სათზე, რადგან მუშა ნაკლებად იღალბება, მეტის ყურადღებით მუშაობს, ამიტომ ამნაირი შრომა ბევრად უფრო ნაყოფიერია. მაგრამ ნაკლები სამუშაო დღე ამავე დროს მეტ თავისუფლებას ანიჭებს მუშას: მუშა მეტს კითხულობს, უფრო ხშირად და ადვილად იკრიბება ამხანაგებთან, მეტ დროს ანდომებს მუშათა საქმეების მოწყობა-მოგვარებას, ერთი სიტყვით მუშისათვისაც სასარგებლოა, რადგან ამ პირობებში უფრო ეადვილება კაპიტალისტებთან ბრძოლა. სწორედ იმიტომაც აუცილებელი ბურჟუაზიის მოსპობა-განადგურება, რომ წარმოების განვითარება დღითიდღე უადვილებს პროლეტარიატს ბურჟუაზიასთან ბრძოლას. ბურჟუაზია თვითონვე ამრავლებს და აძლიერებს თავის სამარის გამთხრელ პროლეტარიატს. ასეთი უხერხული

მდგომარეობის თავიდან ასაცილებლათ ბურჟუაზიას, მხოლოდ ერთი საშუალება დარჩენია: როგორმე დაბლაგოს მის მიერ გაქედნილი იარაღი. მაგალითად, ეხლა როცა რუსეთის ბურჟუაზია ითხოვს ხალხის წარმომადგენლობას სახელმწიფოს საქმეებში, თანვე ისეთი პირობების შექმნას ცდილობს, რომ ხალხმა ამ უფლებით ნაკლებათ ისარგებლოს. ის ცდილობს, რომ ამორჩევის უფლება ისეთ პირებს ქონდეთ, რომელთაც რაიმე ქონება აქვთ, იმდენი ქონება, რომდენიც მუშას არასოდეს არ მოეპოვება, ანუ ისეთებს, რომელნიც რამდენიმე წელი ცხოვრობენ ერთ ადგილზე; კარგათ ვიცით, რომ სამუშაოს საძიებლათ მუშა იძულებულია ხშირათ გამოაცვალოს ბინადრობა. ასე, რომ სახელმწიფოს წარმომადგენლობა შესაძლებელია მხოლოდ მდიდრებისათვის, კაპიტალისტებისათვის. ბურჟუაზია მოითხოვს კრებისა და კავშირების თავისუფლებას, მხოლოდ გაფიცვების თავისუფლება მას არ სურს, კიდევ ეწინააღმდეგება მას, ბეჭდის თავისუფლებას ის იმიტომ თხოულობს, რომ კარგათ იცის გაზეთის გამოცემას ბევრი ფული ეჭირვება; მხოლოდ ფული ბურჟუაზიას მეტი აქვს, მაშასადამე უფრო მეტი გაზეთების გამოცემაც შეუძლია; ამასთანავე თუ ამანაც არ გასკრა, მუშებმაც მოახერხეს თავისი ღირბი ჯიბით მწერლობის გავრცელება, ბურჟუაზია გადასასადს დაადებს გაზეთს; აბა სად ექნება მუშის გაზეთს ამდენი ფული; მან ხომ თავისი მკითხველებით უნდა ისაზრდოვოს, მისი მკითხველები კი ჯიბე ცარიელია. ბურჟუაზია მოითხოვს კანონის წინაშე ყველას თანასწორობას, მაგრამ მან კარგათ იცის რომ მსაჯულებათ მისი შვილები იქნებიან, რომელნიც უმეტესათ მის ინტერესებს დაიცავენ. ასეთი საშუალებებით ბურჟუაზ აახერხებს კონსტიტუციის შემოღებით ნაკლები სარგებლობა მიენიჭოს პროლეტარიატს. მას უნდა ისე მოაწყოს საქმე რომ მთელი გამარჯვების ნაყოფით თვითონვე დასტკბეს, ამიტომ ჩვენი ბურჟუა-ლიბერალები შეიკრიბნენ ჩუმათ პეტერბურგში და დაიწყეს ვაჭრობა თვითმპყრობელობასთან. მათ კარგათ ესმოდათ, რომ მათთვის უფრო ხელსაყრელია თვითმპყრობელობასთან მოლაპარაკება, ვიდრე ხალხთან ერთობა. მას ურჩევნიან მთავრობას თავისი უქვეშებდომილესი გრძნობება დაუმოწმოს და სამაგიეროთ ცოტა რამ საჩუქარი გამოთხოვოს; მას ეშინია მთავრობის წინააღმდეგობისა და ხალხთან კავშირის და არჩევს მთავრობასთან კავშირს ხალხის საწინააღმდეგოთ. ჩვენთვის ცხადია; არც მთავრობისაგან და არც კაპიტალისტებისაგან არაფერს კარგს არ უნდა მოველოდეთ. თავისუფლებას ჩვენ თვითონ მოვიპოვებთ, დეე ლიბერალებმა საჩუქრების მოლოდინში უპყრუტონ სასახლის კარებს. ჩვენ მოველით და ვეშა-დებით რევოლუციისათვის! ჩვენ მოვითხოვთ დამფუძნებელ კრებას! საყოველთაო, თანასწორ, პირდაპირი დაფარული არჩევნების უფლებას ჩვენ რევოლუციით მოვიპოვებთ!

ს ო ც ი ა ლ ი ზ მ ზ მ.

ამხანაგებო! იყო დრო, როცა მონობა და ბატონ-ყმობა არსებობდა. ამ დროს იყვნენ თავისუფალი ბატონები და მათი მორჩილი მონები-ყმები.

ბატონები განუკითხველი უფალი იყვნენ თავის მონების, ყმების: როგორც უნდოდათ ისე ექცეოდნენ. ჩვენ აქ ვერ გიამბობთ, თუ როგორ ექცეოდნენ ბატონები ყმებს, ეს ძალიან სამწუხარო და გრძელი ისტორიაა. ის დრო წავიდა, აღარ არის; აღამიანი „განთავისუფლდა“. მაგრამ განთავისუფლდა-კი? ეს თქვენ თვითონ კარგათ მოგეხსენებათ.

აბა მიხედ-მოხედეთ, რამდენი ბატონები და მბრძანებლები ყავთ მუშებს. ქარხანაში—უფროსები, ტენიკები, ინჟინერები, ზედამხედველები, მმართველები, დირექტორები, ამათ კიდევ თავის უფროსები ყავთ—კაპიტალისტები. გახვალ ქუჩაზე „გოროდოვოი“ დაბრძანდება, რით არის ბატონი? „ოკოლოდოჩნი“, ბოქაული, პოლიცია, ჟანდარმები—ვინ მოსთვლის კიდევ რამდენი „ჩინოვნიკები“ პატარაან მოკიდებული დიდ მეფემდე. ყველა ეს ვაჟბატონები შემთხვევას ეძებენ, რომ თავისი ბატონობა გამოიჩინონ, ხალხს მუხრუჭი მოუჭირონ, უდიერათ და უღომბელათ მოეპყრან. ჩვენ ამაზედ ბევრს არ ვლაპარაკებთ: სულ ერთია, ვისაც ამაზედ თვითონ არ უფიქრია, ის ჩვენ ყურს მაინც არ დაგვიგდებს, ხოლო ჩვენ მარტო იმათთვის ვლაპარაკობთ, ვინც ფიქრობს და გრძნობს.

ჩვენც ვიცით ყველაფერი ესო, გვეტყვის ვინმე, მაგრამ რა გაეწყობა, უუფროსოთ ცხოვრება ხომ მოუხერხებელია. მართლაც თუ გამე უფროსი არ იქნა ჯერ-ჯერობით საქმე ისე არ მოეწყობა. მარა გამეგობა და მართვა საქმის განაღმისთვის არის საჭირო, რომ ხალხი შეავიწროო, ძალა დაატანო? მართალია, დღევანდელი უფროსების სიტუაცია და შევიწროება ბატონ-ყმობას არ წარმოადგენს, მაგრამ მისი ნაშთი მაინც არის. ამიტომ ასეთი „თავისუფლება“ ძალიან ცუდი თავისუფლებაა.

ყოველ უფროსს ისეთი უფლება უნდა ქონდეს, რომ თავისი კანონიერი მოვალეობა შეასრულოს. მართალია, თუ კანონები ცუდია, არც ამით გაკეთდება რამე; ამიტომ საჭიროა თვით კანონები იყოს კარგი, თავისუფალი. ამის გარდა საჭიროა ამ კანონებს რიგთან ასრულებდნენ, ხალხს საშუალება უნდა ქონდეს თვალყური ადევნოს კანონების რიგთან შესრულებას, ებრძოლოს ყოველგვარ უკანონობას. მაშინ ვერც ქარხნის უფროსები, ვერც პოლიცია, ვერც მოხელეები დაუსჯელათ კანონს ვერ დაარღვევენ, უკანონობას ვერ ჩაიდენენ, ხალხს ვერ შეავიწროვებენ, შეურაცხყოფას ვერ მიაყენებენ, ძალ-მომრეობას ვერ გაბედვენ; ყველა ეს ვაჟბატონები მაშინ მიხვდებოდნენ, რომ ხალხი როდია მათთვის მოვლენილი, არამედ ისინი არიან ხალხისთვის დაყენებულნი.

ასეთია თავისუფალი წეს-წყობილება. ამნაირი წეს-წყობილების დამყარება მხოლოდ მაშინ შეიძლება, როცა კანონებს ადგენენ და სცემენ ხალხის მიერ არჩეული წარმომადგენელნი, როცა ხალხს აქვს საშუალება დაიცვას თავისი თავი და თავისი ინტერესები. უმთავრესი საშუალებაა—თავისუფალი სიტყვა და თავისუფალი კავშირი. ყველას უნდა მიეცეს უფლება თავისუფლათ ილაპარაკოს, წეროს და ბეჭდოს, რაც იცის და რასაც ფიქრობს, რომ ამით გამოამჟღავნოს და დაგმოს ყო-

ველნაირი უსამართლობა და უკანონობა; ყველა მოქალაქეებს უნდა შეეძლოთ ერთად თავი მოიყარონ და ითათბირონ იმ კითხვებზე, რომელიც მათ აინტერესებს; კაპიტალისტებისა და მუშების, გლეხებისა და მცამულეების ბრძოლაზე, ახალ და ძველ კანონებზე, მთავრობის განკარგულებაზე, საგარეო პოლიტიკაზე. ყველას უფლება უნდა ქონდეს თავისუფლად ერთმანეთთან შეერთების, კავშირის, რომ საერთო ძალით საერთო მიზნისთვის იბრუნონ, საერთო ინტერესები დაიცვან; მოინდომებენ მუშები გაფიცვას იმიტომ, რომ კაპიტალისტს სამუშაო ქირა მოამატებინონ, მოინდომებენ მცხოვრებლები შეკრებას იმისათვის, რომ აირჩიონ წარმომადგენლები საკანონმდებლო კრებაში, შეიმუშაონ ახალი კანონი და სხვა—ყველაფერი ამის ნება უნდა ქონდეს ხალხს.

კარგი დაგეგმარების კარგი ეს იყოს, მეტყვის ვინმე, მარა შესაძლებელია განა ასე ცხოვრების მოწყობა? რასაკვირველია შესაძლებელია, თუმც არც ძალიან საადვილოა. დასავლეთ ევროპაში ხალხმა თითქმის მოიპოვა ეს უფლებები: ცოტა რამ აკლიათ: ერთ ადგილს ერთი რამ, მეორეგან მეორე; საზოგადოთ იქ კანონებს ხალხის მიერ არჩეული წარმომადგენლები სცემენ, თავისუფლება აქვთ სიტყვის, წერის, კრების გაფიცვის, კავშირის. დიდის ბრძოლით შეიძინა ხალხმა ეს უფლებები; ბევრი სისხლი დაღვარა ხალხმა თავისუფლებისათვის. სამაგიეროდ ეხლა ისინი ჩვენზე უკეთ ცხოვრობენ: სიღარიბეც ნაკლებია, სამუშაო ქირაც მეტია, სამუშაო დღეც ბევრად უფრო მოკლე, ცოდნა ყველას მეტი აქვს, იმიტომ რომ ხალხისთვის იქ უფრო ადვილია თავის ყოფადგომარეობაზე ზრუნვა, თავისი ინტერესების დაცვა. ასე წლის წინეთ-კი იქაც ისე იყო, როგორც დღეს ჩვენშია; არც იქ ქონდა ხალხს არავითარი უფლება, არავითარი ძალა.

როგორც წინეთ დასავლეთ ევროპაში, ისე დღეს რუსეთში გამწარებული იბრძვის ხალხი თავისუფლებისათვის; ეს, რასაკვირველია, თქვენც გაგეგონებთ. ბევრი ძალა იხარჯება ამ თავისუფლებისათვის, რამდენი უმანკო სისხლი იღვრება მის მოსაპოვებლათ; მარა ეს ტყუილად დაკარგული ძალა როდია; დღითი-დღე იზრდება მებრძოლთა რიცხვი; ძალიან ახლოა ის დრო, როცა ძველი მონობის ჯაჭვები დაიმსხვრევა, როცა ყველა უფრო თავისუფლად და სიამოვნებით ამოისუნთქავს, ამის იქვე ეხლა თითქმის აღარავის აქვს.

მაგრამ იმ სთვის რომ უფრო ნაყოფიერი იქნეს ეს ბრძოლა, რომ ბრძოლით მოპოვებული თავისუფლება საუკეთესოდ გამოვიყენოთ, საჭიროა მომავალს ჩავხედოთ თვალეში, გავიგოთ: ამ თავისუფლებაში ყველაფერი რასაც მოველით, ამით უნდა გათავდეს ჩვენი საქმე, თუ ამის გარდა კიდევ გვრჩება რამე გასაკეთებელი? გრძელო გზა აქვს გასავლელი კეცობრიობას; და ამ გზაზე რომ არ დაიბნეს, ტყვილა-უბრალოთ მიხვეულ-მოხვეულებში არ იაროს, უსარგებლოთ ძალა არ დახარჯოს, ამისათვის საჭიროა ნათლად და კარგად გაიგოს საით მივებგავრება და რომელ სადგურს, რომელი სადგური უძევს მახლობლათ.

აი ევროპის ხალხებმა მოიპოვეს თავისუფლება; განა ამაზე ფიქრობენ შეჩერებას? არა, ისინი განაგრძობენ ბრძოლას და ეს ბრძოლა მათ წინანდელზე უფრო დიდ-მნიშვნელოვანათ მიაჩნიათ. რა უნდათ? რასაკვირველია ის, რაც აკლიათ. მოპოვებული თავისუფლებამ მიანიჭა თუ არა მათ სრული თავისუფლება? ენახათ.

ინგლისი ყველა ქვეყნებზე უფრო თავისუფალი ქვეყანაა. ინგლისში კანონებს ხალხის წარმომადგენლები სცემენ, მოხელეები ძალიან კეთილსინდისიერები არიან, მსაჯულები მიუდგომელი, სამუშაო დღე ათი საათია ყველგან, სამუშაო ქირა სამჯერ-ოთხჯერ მეტი ვიდრე ჩვენში, წიგნებს და გაზეთებს ხალხი იმდენს კითხულობს, რომ ჩვენ წარმოდგენაც კი არ შეგვიძლია, სიტყვისა და წერის სრული თავისუფლებაა, ხალხს კრებებს, და რა საქმეცადაც უნდათ, მოლაპარაკებას არავენ არ უშლის. მიუხედავად ამისა არც იქ დამყარებულია ჯერ სამოთხე; თუ დავუკვირდებით იქაც ვერ მოუპოვებიათ სრული და ნამდვილი თავისუფლება; ჯერ შორს არის კიდევ ასეთი თავისუფლება.

აი ინგლისელი მუშა. ის ჩვენებურ წვრილ მოხელეზე უკეთ ცხოვრობს; ქარხანაში-კი დღეში 9 საათს მუშაობს. თავისუფალია ის ამცხრა საათის განმავლობაში? არა, ის კაპიტალისტის განკარგულებაშია, რომელსაც თავისი სამუშაო ძალა მიყიდა. თავისუფლება ძალიან ცოტა რჩება. თუ მოინდომა მეტი თავისუფლება? მაგალითად, თუ რვა საათის მუშაობა მოინდომა? ამას ცდილობენ ხომ მოწინავე მუშები, მას არ აძლევენ. ვინ არ აძლევს? კაპიტალისტი; კაპიტალისტები მუშების შრომით იგებენ; როგორც ჩვენში იქაც კაპიტალისტები ყვლევენ მუშებს, მხოლოდ იქ ნაკლებ, რადგან მუშები უკეთ იცავენ და უფლიან თავის ინტერესებს, ვიდრე ჩვენში. სანამ ექსპლოატაცია, მუშის გაყვლეფა არ მოსპობილა, ნამდვილი თავისუფლება არ იქნება, თუნდაც კანონები ძალიან თავისუფალიც იყოს.

ეს კიდევ ცოტაა. ხანდახან ახერხებს მუშა ექსპლოატაციის თავის დახწევას, მარა მაშინ, როცა უმუშევრად რჩება. ვერ შეეგუენ ერთმანეთს კაპიტალისტი და მუშა, კაპიტალისტი მუშას ითხოვს სამუშაოდან: წადი ქუჩაზე. სამძიმოა კაპიტალისტთან მუშაობა, სამუშაო ქირა მცირეა; მოითხოვს მუშებმა შრომის პირობების გაუმჯობესება; კაპიტალისტი არ თანხმდება; მუშები გაფიცვას ახდენენ. ათასი მუშა უკანასკნელ გროშს ალევს, სიმშოლში და სიცივეში ატარებს დროს; განა ეს არის თავისუფლება? კარგი კიდევ თუ კაპიტალისტი დაუთმო, მაგრამ მას მეტი ძალა აქვს და მეტი გაძალბაც შეუძლია. ამას წინეთ ერთი ინგლისელი ლორდი-მილიონერის ქვის-სატყეში მუშები გაფიცენ; გაფიცვის მიზეზი ის იყო, რომ ლორდი არ აძლევდა მუშებს კავშირების ნებას და ვინც მას არ ემორჩილებოდა სამუშაოდან ითხოვდა; ორ წელიწად ნახევარს გაუძლევს გაფიცულებმა, რადგან მათ დაეხმარნ მთელი ინგლისის ამხანაგი-მუშები, ბევრი კეთილი პირები. მაგრამ ლორდმა მაინც არ დაუთმო: მისთვის რა უნდა ყოფილიყო რამდენიმე ათასი ანუ ასი ათასის ზარალი. ხშირათ

ისეც ხდება, რომ კაპიტალისტის საქმეები ცუდად მიდის, ამცირებს წარმოებას და ასს და ათას მუშას ულუკმა-პუროთ ტოვებს თავისდაუნებურათ. კრიზისის დროს, როცა ყველა წარმოების საქმე ცუდად მიდის, ასე იქცევიან კაპიტალისტები ასობით, ბევრი წარმოება სულაც ისპობა; მაშინ იწყება საოცარი, საერთო უმუშევრობა; ის მუშები, რომელიც წარმოებაში შერჩენ, იძულებულნი არიან დაკლებული ქირით იმუშავონ; ამ დროს აღარც გაფიცვა შეგლის. სწორედ ასეთი კრიზისი დაუდგარუსეთს 1899 წლის ბოლოდან და დღესაც არ დასრულებულა. განა უკრიზისოთ-კი არ რჩებიან უმუშევროთ მუშები? ძალიან ხშირათ. შემოიღეს ახალი მანქანა და აუარებელი მუშა უსაქმოთ რჩება: მანქანა, რომელიც უნდა უადვილებდეს შრომას, მისი მოსისხლე მტერი ხდება, სიმშლისა და სიცივეს უქადის და კაპიტალისტის მონა-მორჩილს ხდის.

საზოგადოთ, რა მხრითაც უნდა შემოვუაროთ, ჩვენ ერთსა და იმავეს შევნიშნავეთ: მუშა არ არის უზრუნველ ყოფილი ცხოვრებაში; ერთი დღეც არ მოიპოვება ისეთი მის ცხოვრებაში, როცა მას შეეძლოს თქვას: ეხლა ჩემი მდგომარეობა საიმედო და უზრუნველ ყოფილია. ხოლო ასეთ ცხოვრებაში აბა როგორი უნდა იყოს თავისუფლება: განა მუშას შეუძლია დაწყნარებით მოიმოქმედოს ის, რაც მას უნდა და ენატრება, როცა იცის, რომ მისი ბედი დამოკიდებულია კაპიტალისტისაგანაც, კრიზისისაგანაც, მანქანისაგანაც, ბაზრისაგანაც, ერთი სიტყვით, ყველაფრისგან. ეს თავისუფლება-კი არაა, აუტანელი დამოკიდებულება; ტყვილი-კი არ ამბობენ ზოგიერთი მეცნიერები, რომ დღევანდელი დაქირავებული მუშის შრომა შესუსტებული მონობაა.

განა მარტო მუშაა ასეთ მდგომარეობაში დღეს? ისეთ ყოფაშია წვრილი ხელოსანიც ანუ მრეწველი, რომელიც თავისი შრომით ცხოვრობს: თუ მოახერხა თავისი სამუშაო ძალის გაყიდვა ხომ კარგი; ეს ხომ მისგან არ არის დამოკიდებული, ეს მთლიან ბაზრისგან, მოთხოვნილებისგანაა დამოკიდებული. ბაზარში-კი მსხვილი კაპიტალისტი მიდის; მანქანის საშუალებით, კაპიტალისტს შეუძლია ისეთ მცირე ფასში გაყიდოს საქონელი, რაც ხელოსანისთვის შეუძლებელია. ასეთ ყოფაშია გლეხიც, რომელსაც პური ანუ სიმინდი გამოაქვს ბაზარში გასაყიდათ; რამდენათ გაყიდის თვითონაც არ იცის, მისგან ფასი არ არის დამოკიდებული, აქ კიდევ მას ჩარება-ცაცა უთვალთვალავს, შემთხვევას ეძებს, რომ ხელში ჩაიგდოს და დიდი სარგებლით სული ამოხადოს. არც წვრილი და საშუალო ქონების კაპიტალისტი უზრუნველ-ყოფილი; დაცემა მისი საქონლის ფასი, დაფაცურდებიან მისი კრედიტორები, დაუწყებენ ფულის თხოვას; ამდენი ფული მას ხელთ არ ექნება და გამოუვა კიდევ წირვა: გაკოტრდება. კაპიტალისტური საზოგადოება ავიწროებს, აწვალავს მუშას, მარა საზოგადოების არც სხვა კლასებს აყრის ხეირს; სრული თავისუფლება და მშვიდობიანობა მათთვისაც მიუწოდებელია; და ამას ხელს ვერ შეუშლის ვერც ინგლისის კანონები; ეს კანონები ცოტათი შეუმსუბუქებენ დამოკიდებულებას ადამიანს, მხოლოდ მისი სრულიათ მოსპობა ამ კა-

ნონებს არ შეუძლია. რაშია საქმე? როგორ უნდა ეშველოს ამას? რა საშუალებით შეიძლება სრული ნამდვილი თავისუფლების მოპოვება? თავისუფალი მუშა დამოკიდებულია კაპიტალისტისაგან და იმაზედ თუ როგორი მოთხოვნილებაა მის მარჯვენაზე; ხოლო კაპიტალისტები და ყველა დანაზრჩენები დამოკიდებულნი არიან იმაზედ თუ როგორ სადდება ბაზარში საქონელი; ამაშია საქმე. აი სწორედ ეს დამოკიდებულება უნდა მოისპოს. როგორ უნდა მოისპოს? შეიძლება მისი მოსპობა?

დრო იყო, როცა არც კაპიტალისტები იყვნენ და არც ბაზარი იყო; ხალხი პატარა საზოგადოებებით—თემებით სცხოვრებდა; თითო თემში რამდენიმე ათი, ასი კაცი იყო. თვითეული ასეთი თემი წარმოადგენდა გადიდებულ, გამრავლებულ ოჯახს, ერთი წინაპრის შთამომავალს. ამ ოჯახის წევრები ერთათ, თანხმობით მუშაობდნენ; ამნაირათ შოულობდნენ ყველაფერს, რაც ეჭირვებოდათ საცხოვრებლათ და ძმურათ იყოფდნენ; არაფერს არ ყიდდნენ, არც არაფერს ყიდულობდნენ; ცხოვრებდნენ იმით, რასაც თვითონ, საერთო შრომით იშოვნიდნენ. ცხოვრება ამ დროს ძალიან ღარიბული იყო: არ ქონდათ არც რიგიანი იარაღები, არც მანქანები, ან-კი საიდან ექნებოდათ, როცა ყველაფერს თვითონ აკეთებდნენ; ცუდი იარაღებით რა უნდა გაეკეთებიათ, მით უმეტეს, როცა ასიოდე კაცი სულ სხვა-და-სხვა საქმეს ეწევა, ყველაფერს საკუთარის შრომით იძენს: იარაღს, საკმელს, საცმელს, სახლს, მორთულობას. არც ბატონი იყო, არც ყმა, არც კაპიტალისტი, არც პროლეტარი, მაგრამ თავისუფლება მაინც არ ქონდათ; რა თავისუფლება უნდა ქონდათ ისეთ ადამიანებს, რომელნიც უკანასკნელ ძალ-ღონეს ალევდნენ როგორმე კუჭის გამოსაკვებათ. სისულელე იქნება, დღეს რომ კაცს ეს ძველი დრო მოენატროს.

რატომ არის, რომ ეხლა, თუმცა ეს ძველებური ძმობა, ერთობა აღარაა, მარა მაინც უკეთ ცხოვრობენ? იმიტომ რომ დღეს ასი და ორასი კაცი მარტო-კი არ მუშაობენ ერთად, არამედ მილიონი. როგორ? განა დღეს ყველა თავისთვის არ ზრუნავს? მართალია თავისთვის ზრუნავს, ხოლო სხვისთვის-კი მუშაობს. აბა ენახათ როგორ ხდება ეს.

მუშა ყიდულობს ბაზარში საპერანგე ჩითს ათ შაურათ. ეს ათი შაური მან საკუთარი შრომით მოიპოვა, ჩითს-კი ის მარტო ვერას გზით ვერ გააკეთებდა. მაშ ვინ გააკეთა ჩითი? სხვა მუშებმა. რომელმა მუშებმა? აი რომელმა: თურქესტანში, ოსტ-ინდოეთში ანუ შორეულ ამერიკაში ბამბის პლანტაციებზე მუშაობენ მუშები, ბამბას ამზადებენ. სხვებს ეს ბამბა ათასი ვერსის მანძილზე მიაქვთ ქარხანაში დასამუშავებლათ; აქ დამუშავების შემდეგ სართავ ქარხანაში მიაქვთ, აქიდან კიდევ სხვაგან და ასე ბოლომდე. ამნაირათ ყველა ამ ქარხნების მუშები ჩითის გაკეთებაში მონაწილეობას ღებულობენ; მონაწილეობას ღებულობენ ისინიც, ვისაც ნაწარმოები ერთი ქარხანიდან მეორეზე გადააქვს და ბოლოს ბაზარში გამოაქვს. ყველა ქარხნებში სხვა-და-სხვა იარაღებით და მანქანებით მუშაობენ; ეს იარაღები და მანქანები გაუკეთებიათ მუშებს მექანიკური და მანქანის საკე-

თებელ ზავოდებში, წაუღიათ მეორე ქარხანაში სხვა მუშებს; ცხადია ყველა ამ მუშებს მონაწილეობა მიუღიათ ჩითის გაკეთებაში. იარაღები და მანქანები გაკეთებულია რკინისაგან და სხვა ლითონებისაგან; გაკეთების დროს იხარჯებოდა აგრეთვე ქვანახშირი, ზეთი და სხვა მასალები. რკინა ამოღებულია მალაროებიდან მუშების მიერ, ეს რკინა გადაღებულია სხვა ზავოდებში, სადაც სულ სხვა მუშები მუშაობდნენ. ქვანახშირი ამოუღიათ მიწიდან მუშებს, ზეთი გაკეთებულია ნაფთიდან ზავოდებში. ყველა ამ მუშებსაც მონაწილეობა მიუღიათ ჩითის გაკეთებაში. რკინის გზები, გემები, რომლის საშუალებით გადაქნდათ ბაზა, რკინა, ქვანახშირი — ესეც ხომ შრომით არის გაკეთებული; ათასი და ათი ათასი ვერსის მანძილზე რკინის გზის გაყვანა, გემების აშენება — განა ამის მუშები არ სჭირდება? ეს მუშებიც მონაწილე არიან ჩითის გაკეთებაში. ჩვენ რაც მუშები ჩამოვთვალეთ ხომ მშვიერი ვერ გაძლებდნენ, ჩაუცმელი ვერ დარჩებოდნენ, მაშასადამე ვინც მათ აქმევდა და აცმევდა, ისინიც მონაწილეობას ღებულობდნენ ჩითის გაკეთებაში. ვინ არიან ესენი? გლეხებმა პური, სიმინდი მოიწიეს, საკლავი საქონელი მოამრავლეს, მებაღეები მწვანეულობას აკეთებდნენ, სხვები შალს ამზადებდნენ, ტანისამოსს კერავდნენ, სახლებს აშენებდნენ მუშების სადგომებათ, ქარხნებისათვის, სადაც მუშაობა სწარმოებს. ესენიც ხომ მონაწილეები ჩითის გაკეთებაში. ასე ბოლომდე რომ მივყვეთ, დავინახავთ, რომ ჩითი ერთისა ანუ რამდენიმე მუშის გაკეთებული როდია, არამედ ყველა მუშების, მთელი მშრომელი საზოგადოების გაკეთებულია. რა საქონელიც უნდა აიღოთ იგივე ითქმის: ყველა მუშების, მთელი მშრომელი საზოგადოების გაკეთებულია. რა საქონელიც უნდა აიღოთ იგივე ითქმის: ყველა მუშები ყველასათვის მუშაობენ, მხოლოდ მუქთა-ხორები არ ღებულობდნენ ამ საერთო შრომაში მონაწილეობას და მუქთათ სარგებლობენ სხვისი შრომის ნაყოფით.

თუმცა ეს ასეა, მილიონი მუშები ყველასათვის მუშაობენ, მაგრამ თვითონ მუშები ამას ვერ ამჩნევენ; საყურადღებო უფრო ისაა, რომ მიუხედავად ასეთი შრომისა მუშებს უზრუნველ ყოფილი მდგომარეობა მაინც ვერ მოუპოვებიათ. რატომ არის ასე ხშირებულათ მოწყობილი ცხოვრება? ამას დრმა მიზეზები აქვს, ეს მიზეზი თვით ცხოვრებაშია ფესვგამდგარი.

ჩვენმა მუშამ ჩითი ბაზარში იყიდა, იყიდა ვაჭრისაგან; მან ბაზარში მხოლოდ ჩითი და ვაჭარი ნახა; ჩვენ რაც ზემოთ ვთქვით, ეს მას არ უნახავს, რასაკვირველია. იმ მილიონი ხალხის ნამუშევარი ჩითზე არ არის აღბეჭდილი; ვაჭარი, აბა რა შეიძლება, ამებზე დაიწყებს ლაპარაკს; ის ამბობს: „ჩითი ჩემია“ და რაც შეიძლება მეტი უნდა შეაძროს მყიდველს. მუშამაც ასე უნდა მიიღოს, უნდა დაიჯეროს, რომ ჩითი ვაჭრისაა. ვაჭარი ხომ მუშისათვის თავს არ იტყენს, მასთან ერთად ის არ მუშაობს. მაშ რაშია საქმე? საქმე იმაშია, რომ საქონელი მას არ ეკუთვნის, ვინც გააკეთა. ჩითი გააკეთა, როგორც ვთქვით, მილიონმა ხალხმა, ხოლო დაუსაკუთრებია ჯერ კაპიტალისტ-მეპარხნეს, მერე

კაპიტალისტს ვაჭარს; აი ამათგან ყიდულობს ფულათ მყიდველი და არა მშრომელი საზოგადოებისაგან. რატომ მოხდა ეს? აი რატომ.

წარმოებისათვის საკმაო როდია მარტო მუშას ხელები და კეთილი სურვილი: საჭიროა კიდევ სამუშაო იარაღები, ე. ი., იარაღები, მანქანები, სამუშაო ბინა, ეს ერთი; მეორეც, სამუშაო მასალები და მესამეც, მუშისათვის არსებობის საღსარი იმ დროის განმავლობაში, რომელშიაც ის საქმეს აკეთებს, მუშაობს. ყველაფერ ამას მუშა მოკლებულია, მას არც ერთი ეს არ აბადია: ის პროლეტარია, ე. ი. აღამიანი ყოველივე საკუთრებას მოკლებული. ეს საჭირო საგნები არ მოეპოვება არც მშრომელ საზოგადოებას მთელათ — ყველა მუშებს ერთად: მილიონ მუშას არც საერთო საკუთრება აქვთ და რა თქმა უნდა, არც საწარმოვო იარაღები. აბა ვის აქვს, ვინაა ყველა ამის პატრონი? კერძო პირები, მდიდრები, რომელთაც კაპიტალისტებს უწოდებენ. მათ ან ეს ნივთები აქვთ, ან ფული აქვთ ამ ნივთების შესაძენი.

საიდან გაუჩნდა კაპიტალისტებს ამდენი სიმდიდრე? ეს ძალიან გრძელი ისტორიაა: ამისათვის საჭიროა გიამბოთ, თუ როგორ ავიწროებდნენ ძველათ დიდი კაცები მონებს და ყმებს და მათი შრომისაგან მუქთათ თვითონ სიმდიდრეს აგროვებდნენ; როგორ ართმევდნენ მოხელეები ხალხს სხვა-და-სხვანაირად სახადებით, ქრთამებით; როგორ სწოვდნენ სისხლს ყველას მეფანშეები, ვინც ხელში ჩაუვარდებოდათ; როგორ ძარცვავდა გამარჯვებული ერი დამარცხებულს; როგორ ატყუილებდნენ მოხერხებული ვაჭრები უფიც ვეღურებს, ოქროს სილაში აძლევდნენ უბრალო სათამაშოებს, ძვირფასს ტყავებში უცვლიდნენ რაღაც უმნიშვნელო ნივთს. ამნაირათ შეძენილს ერთი მეორეს გადასცემდა მეშვიდრეობით, ან მეფანშეობით ან მოტყუებით; რამდენ სისხლს და ტალახს დავინახავდით, ამხანაგებო, ყოველ კაპიტალს რომ მისი წარმოშობის ბეჭედი ქონდეს დაკრული. ერთი რამ არის ჩვენთვის ცხადი: შრომით კაპიტალის შეძენა შეუძლებელია; კიდევ რომ მოხდეს ასეთი იშვიათი ამბავი და ვინმემ თავისი ოფლით მოიპოვოს და შეაგროვოს კაპიტალი, მისი შემკვიდრები მაინც უშრომლათ შეიძენდნენ ხომ ამ კაპიტალს.

მაშასადამე კაპიტალი შრომით მოპოვებული სიმდიდრე არ არის; მხოლოდ ჩვენ დროში უკაპიტალოთ შრომის იარაღები არ მოიპოვება. კაპიტალისტი ქირაობს მუშას, ე. ი., აძლევს მას შრომის იარაღებს; სამუშაო ქირას მუშაობის დროს საარსებოთ, ყოველწლიურ მასალას და საწარმოვო იარაღებს დასამუშავებლათ; სამაგიეროთ შრომის ნაყოფს მთელათ კაპიტალისტი ისაკუთრებს, ყიდის მას, როგორც თავის საკუთრებას. იგებს და მატებს თავის სიმდიდრეს, ამნაირათ გამოდის, რომ ერთის გაკეთებული მერეს საკუთრებას შეადგენს; ამაზეა დამყარებული მთელათ ღღევანდელი საზოგადო წეს-წყობილება. არც ერთ საქონელს არ აწერია ვინ გააკეთა; მხოლოდ ყიდის ამ საქონელს კაპიტალისტი და ამბობს: „ეს ჩემია“. ამიტომ ვერც კი ამბობდნენ, რომ საქონლებს აკეთებენ სხვები, საერთო შრომით. სწორედ ამიტომ არ არის ალა-

მიანი უზრუნველ-ყოფილი დღევანდელ საზოგადოებაში. ყველაფერი რაც მას ეჭირება ის საზოგადოებისაგან როდი ღებულობს კაპიტალისტებიდან; ესენი-კი მარტო ფულათ იძლევიან ყველაფერს მხოლოდ მოგებისთვის გაიღებენ რასმე: მაშასადამე საჭირო ხდება იმდენი ფული იქონიო, რომ კაპიტალისტს მოგება მისცე; განა შესაძლებელია ყოველთვის და ყველას ამდენი ფული დაურჩეს?

მართალია, მარტო კაპიტალისტებს როდი აქვთ საწარმოვო იარაღები; საწარმოვო იარაღები ხელოსნებსაც აქვთ, გლეხებსაც, მაგრამ ამით მათ შეღავათი მაინც არ მისცემიათ. სულ ერთია ხელოსანიც და გლეხიც საწარმოვო იარაღებს და მასალას საზოგადოებისაგან-კი არ ღებულობს, ბაზარში ფულათ ყიდულობს. იმისთვის ისევ საკმაო ფულია საჭირო; ყოველთვის მოსახერხებელია მერე ეს? ფულის საშოვნელათ გლეხმა ჯერ საქონელი უნდა გაყიდოს; მერე მისცემენ-კი იმდენს ბაზარში, რაც მას ეჭირება საცხოვრებლათ! ეს მისგან არ არის დამოკიდებული; უფრო ხშირათ ისე ხდება რომ ის საჭირო ფულს ვერ იღებს. აბა რა უზრუნველ-ყოფილია გლეხი: აქვთ უნდა ეცეს, იქით უნდა ეხეთქოს, რომ სადმე გამოსკვები მოიპოვოს! მისი მდგომარეობა არაფრით არ ჯობია დაქირავებული მუშის მდგომარეობას, ხშირათ უარესიც არის.

როგორ უნდა შეიცვალოს ასეთი წყობილება? როგორ შეიძლება ყველას უზრუნველყოფა, როგორ მოვიპოვებთ სრულს, ნამდვილ თავისუფლებას? ადამიანი მხოლოდ მაშინ არის ხომ თავისუფალი, როცა უზრუნველყოფილია; ის არც სამუდამოთ დაემონება ვისმე. არც ღრობით, როგორც დაქირავებული მუშა. ამისთვის საჭიროა ერთი რამ: ის, რაც საზოგადო შრომით არის გაკეთებული საზოგადოებასვე უნდა ეკუთვნოდეს; მუშა თავის „პურს არსებობისას“ და შრომის იარაღებს კაპიტალისტებისაგან-კი არ უნდა ღებულობდეს, არამედ საზოგადოებისაგან, მაშასადამე საჭიროა, **წარმოების ყველა იარაღები საზოგადო საკუთრებათ გახდეს**. ეს არის **სოციალიზმის მოძღვრება**.

აი რას ამბობენ სოციალისტები. ჩვენ არ გვინდა რომ იყვენ კაპიტალისტები, რომელნიც არაფერს აკეთებენ და ყველაფერს-კი ფლობენ, არ გვინდა იყვენ პროლეტარები, რომელნიც ყველაფერს აკეთებენ და არაფერი-კი არ აბადიათ. ჩვენ გვინდა საზოგადოება ისეთ ამხანაგებისაგან შესდგეს, რომელნიც საერთოდ მუშაობენ და საერთოდ ინაწილებენ ნამუშევარს. ყველაფერი, რაც წარმოებისთვის საჭიროა: მიწა იარაღები, მანქანები, შრომის ყოველნაირი მასალა—ყველაფერი ეს **ყველას** უნდა ეკუთვნოდეს ე. ი. საზოგადოებას და არა კერძო პირებს—კაპიტალისტებს, რომელნიც ამით სხვებს ყვლეფენ. ყოველი ადამიანი უნდა შრომობდეს, სხვისი შრომით არაფერს არ უნდა ცხოვრობდეს, მუქთა-ხორები უნდა მოისპოს, განადგურდეს. საზოგადოებამ ყველას უნდა აძლიოს არსებობისა და შრომის საშუალება, რადგან ყველამ უნდა იცხოვროს, განვითარდეს, იშრომოს და დასტკბეს ცხოვრებით. საზოგადოებამ ყველას იმდენი შრომა უნდა მოთხოვოს, რამდენიც საჭიროა საზოგადოების საარსებოთ, მისი ძალების განსავითარებლათ. რა

თქმა უნდა, ასეთი წყობილების დროს ყველა ნაკლებს იმუშავებს: მშრომელთა რიცხვი იმატებს, რადგან მუქთა-ხორები და უმუშევარი არ იქნებიან; მდიდრებისა და ბოზოლების ფუფუნებისათვის აღარ იქნება საჭირო მუშაობა, ყველას შეძლება მიეცემა უფრო მეტათ, საესებოთ განავითაროს თავისი ნიჭი, ძალა, თვითოეულის შრომა უფრო ნაყოფიერი და სასარგებლო იქნება. საზოგადოება იმდენ ძალას მოიკრებს, რომ შეეძლება ისეთი მანქანები გააკეთოს, რომელსაც ღდეს ძალიან მდიდარი კაპიტალისტებიც-კი ვერ წარმოიდგენენ, ახალ-ახალი გამოგონება, მანქანების გაუმჯობესება მეტის სისწრაფით მოხდება, ვიდრე ეხლაა, რადგან ყველას შეეძლება განათლდეს, ცოდნა შეიძინოს, ყველას მიეცემა საშუალება ის შეისწავლოს, რაც თვითონ ურჩევნია, უყვარს. ასე რომ საზოგადოების განვითარებისათვის საჭირო იქნება დღეში 11—12 საათზე ნაკლები მუშაობა; ეხლა ხომ უმეტესათ ამდენს ამუშავებენ მუშებს; არც 10—9 საათის მუშაობა დასჭირდებათ, როგორც ეხლა ამერიკაში და ინგლისშია; რვა საათიც ბევრი იქნება, როგორც ავსტრალიაში და ახალ ზელანდიაში; ასე, თავდაპირველათ შეიძლება სამუშაო დღე იქნეს 5—6 საათის, მერმე და მერმე-კი თან-და-თან იკლებს. ამასთანავე ყველა ეცდება ისეთ სამუშაოს მოკიდოს ხელი, რაც თვითონ ეხალისება, მაშასადამე შრომა სასიამოვნო იქნება, ადამიანი სწორედ მაშინ იგრძნობს თავისუფლებას. მართლაც რომ თავისუფლებას იგრძნობს მაშინ ადამიანი: დარწმუნებული იქნება რომ მისი შრომა მთელი საზოგადოების სასარგებლოთ მიდის, იმ საზოგადოების, რომელიც თვითონ ძმურათ, ამხანაგურათ მაზედ ზრუნავს; მას ექნება დრო და მეცადინეობა თვით განვითარებისათვის, თავისუფალი შრომისათვის, სიამოვნებისათვის, არ ეყოლება ბატონი და უფროსი, ყველა მისი თანასწორი ამხანაგი იქნება, ვისაც საზოგადოება ხელმძღვანელებათ და განმკარგულებლობებათ აირჩევს, ისინიც ხომ თანასწორი ამხანაგები იქნებიან, იმათაც თავისი სამუშაო ექნებათ. აღარ დასჭირდება ხალხს ბატონებთან ბრძოლა, პროლეტარიატს კაპიტალისტებთან: საზოგადოება თავისუფალი ადამიანების კავშირათ გადაიქცევა თავისუფალი განვითარების, თავისუფალი ცხოვრების მოსაპოვებლათ. ასეთია უმაღლესი მიზანი, რომელსაც ესწრაფვის ღდეს მშრომელი და მებრძოლი კაცობრიობა, ასეთია კაცობრიობის იდეალი — **სოციალისტური** იდეალი!

მაგრამ სოციალიზმი უცბათ როდი განხორციელდება. ამ დიდი საქმის გასაკეთებლათ სოციალისტებს ორი რამ უთუოდ უნდა ქონდესთ: ერთი, ძალა, რომლის საშუალებით შესაძლებელი იქნება კაპიტალისტებს და მემამულეებს საწარმოვო იარაღები წაერთვას და საზოგადოების საერთო საკუთრებათ გადაეცეს; მეორე, **ცოდნა** და **გამოცდილება**, რომ ამის შემდეგ სწორედ და გონიერათ მოეწყოს საზოგადო წარმოება და თავიდანვე სამართლიანათ განაწილდეს საზოგადო შრომის ნაწარმოები. საიდან უნდა შევიძინოთ ასეთი ძალა და ასეთი ცოდნა?

ძალა მხოლოდ მაშინ შეიძინება, როცა მთე-

ლი მშრომელი ხალხი შეიგნებს, რომ მისთვის საჭიროა ერთობა ყველა ექსპლოატატორების, და ყოველნაირი ექსპლოატაციისა და შესაბამისობისათ. თავ-და-პირველათ ამას შეიგნებენ და შეერთდებიან დაქირავებული მუშები—პროლეტარები: ამით ხომ ყველაზედ უკეთ იციან გამოცდილებით, რა არის ექსპლოატაცია და სხვაზედ უფრო ადვილათ მიხედებიან, რომ საზოგადო საქმეში ერთობა საჭირო. ხოლო, როცა ესენი შეერთდებიან და დაიწყებენ თავ-განწირულ ბრძოლას სოციალიზმისათვის, მათ მალე მიემხრობიან ხელისუფლები და გლეხები, რომელნიც შეიგნებენ თავისუფლებისა და ერთობის საზოგადოებას, მშრომელი განათლებული ინტელიგენტები;“ ბევრი ამათვანი ხომ ეხლაც თავ-განწირვით იბრძვის სოციალიზმისათვის. ამ ძალების კავშირი დაუძლეველი იქნება და ყოველ-ნაირ დაბრკოლებას დასძლევს.

ცოდნა და გამოცდილება, რომელიც საჭიროა სოციალისტური საზოგადოების მოსაწყობათ, ამას პროლეტარები იძენენ კაპიტალის წინააღმდეგ ბრძოლის დროს. ჯერ შეუძლებელია ექსპლოატაციის სრულიად მოსპობა, საჭიროა რამდენადაც შესაძლებელია ამ ექსპლოატაციის შესუსტება; ექსპლოატატორებს უნდა ძალით გამოვტაცოთ ხელიდან ზოგიერთი პირობები, რომელიც ცხოვრებას შეგვიშლისუკლებს და ძალას შეგვმატებს. ამისათვის მუშებმა კავშირები უნდა მოაწყონ, გაფიცვებისა და სხვა საშუალებებით უნდა აიძულონ კაპიტალისტები შრომის უკეთესი პირობები შემოიღონ; მთავრობას ძალა უნდა დაატანონ და მუშების სასარგებლოდ საქარხნო კანონები გამოაცემინონ. ასეთ მუდმივ ბრძოლის დროს მუშები დიდ ძალათ გადაიქცევიან და ამასთანავე შეეჩვევიან და ისწავლიან საზოგადო საქმის სწორეთ და გონიერათ მართვას: ამიტომ მათ კიდევ შეეძლებათ მოაწყონ საზოგადო წარმოება, როცა დრო და გარემოება ხელს შეუწყობს. ამ საქმეს, წარმოიდგინეთ, თავის და უნებურათ კაპიტალისტებიც-კი ეხმარებიან. მათ შორის გამწვავებული ბრძოლა, კონკურენცია; თვითონეული იმას ცდილობს, რომ სხვები დაამარცხოვს და განადევოს ბაზრიდან. ამ კონკურენციის დროს ძლიერი სუსტს ამარცხებს, ქონებას აცლის. ხელიდან და თვითონ ისაკუთრებს. ამნაირათ ისეთი დიდი წარმოება დგება, რომ წინეთ მისი წარმოდგენაც შეუძლებელი იყო; ასეთი წარმოება რიცხვით ნაკლებია წინანდელზე. სწორედ იგივე ხდება მაშინც, როცა კაპიტალისტებს უნდათ თავი დაახწიონ ამ სასტიკ კონკურენციას და თავის კაპიტალებს აერთებენ; აღგენენ ამხანაგობებს პაიებით ანუ აქციებით, უშველებელ კავშირებს საერთო წარმოებისათვის და ნაწარმოების საერთო გასასყიდათ. ასეთი ამხანაგობა და კავშირი (სინდიკატი) დიდ საქმეს წარმოადგენს; ამითაც წარმოება რიცხვით მცირდება, მხოლოდ სივრცით დიდდება. ამ დროს, რასაკვირველია, მუშები მეტია და ასობით, ათასობით, ათი-ათასობით მუშები საერთო საქმისათვის უფრო ადვილათ ერთდებიან. ყველაფერი ეს ხელს უწყობს მუშების ერთობას, საზოგადო წრფინს მათ საერთო საქმისთვის, აჩვენებს ერთად მოქმედებას, ბრძოლას. ამით მუშებს უაღვიდლებათ სოციალიზ-

მის მოსაპოვებლათ საჭირო ძალისა და ცოდნის შეძენა. ამასთანავე, იმის გამო რომ წარმოება რიცხვით მცირე იქნება, მხოლოდ სივრცით დიდი, მუშებს უფრო ადვილათ შეეძლებათ მცირე რიცხვანი წარმოების ხელში ჩაგდება, ვიდრე პატარ-პატარა და მრავალ-რიცხოვანის. გამოდის, რომ კაპიტალისტები, რომელნიც მხოლოდ ექსპლოატაციაზე ზრუნავენ, პირად ინტერესებს ემსახურებიან, თავის და უნებურათ სოციალისტურ წყობილებას ამზადებენ, იმ წყობილების, რომელიც მათ, რა თქმა უნდა, ქორივით ეწარებათ.

მოწინავე ქვეყნებში კავშირებისა და იუდმივი ბრძოლის წყალობით მუშებმა დიდი ძალა და გამოცდილება შეიძინეს და მტკიცე ნაბიჯით მიემხრობიან სოციალიზმისაკენ; ჩვენში-კი ჯერ ასე არ არის. ჩვენში მუშებს არ აძლევს უფლებას კავშირები მოაწყონ, თავისი ინტერესებისათვის იბრძოლონ, ჩვენში ამას კრძალავს **სახელმწიფო**. დაიწყება თუ არა სადმე გაფიცვა და მუშები რაიმე მოთხოვნისათვის წაუყენებენ კაპიტალისტებს—დაუყონებლივ გაჩნდება მეფის ჯარი და პოლიცია გაფიცვის შესაჩერებლათ, მუშების დასაცხრობლათ. შეიკრიბება რამდენიმე კაცი თუნდა ტყუილათ საკითხავთ, განსაზღვრებლათ—გაჩნდებიან მსუნიანი ჯაშუშები, უანდარბები იჭერენ, ციხეში აგდებენ, ციმბირში გახანავენ. ჩვენში აკრძალულია მუშათა კავშირები, თავისუფალი მოლაპარაკება, თავისი ინტერესების მუშებს მიერ დაცვა; ჩვენში ეს ყველაფერი **არა ლეგალურათ** ითვლება ე. ი. სახელმწიფო ასეთი მოქმედებისათვის სასტიკათ, შეუბრალებლათ სჯის ჩინოვნიკების, პოლიციის ჯაშუშების, ჯარის საშუალებით. მეფე იცავს კაპიტალისტებს პროლეტარებისაგან, მხოლოდ პროლეტარებს თავისუფლებისათვის ბრძოლისაგან, ყოველგვარი განვითარებისაგან. ჩვენში არ არის პოლიტიკური თავისუფლება, არის მხოლოდ პოლიტიკური მონობა, რომელსაც მეფის თვითმპყრობელობა ეწოდება. სანამ ეს არსებობს, შეუძლებელია ნამდვილი, ფართო ბრძოლა სოციალიზმისათვის, შეუძლებელია ბრძოლა კაპიტალის წინააღმდეგ საზოგადო, მუშების ინტერესების დაცვა, მათთვის ცხოვრების პირობების გაუმჯობესება. მაშასადამე რუსეთში მუშამ უპირველეს ყოვლისა **ბრძოლის თავისუფლება** უნდა მოიპოვოს; ის ებრძვის მეფის თვითმპყრობელობას პოლიტიკური თავისუფლების მოსაპოვებლათ. ეს უნდა შეიგნოს და შეითვისოს ჩვენმა მუშამ; ეს უნდა გახდეს ჩვენი მუშათა მოძრაობის უპირველესი მიზანი, ამისთვის უნდა შეერთდეს რუსეთის პროლეტარიატი. მას მართო როდი ქირია პოლიტიკური თავისუფლება, ამას ესწრაფვიან რუსეთის საზოგადოების სხვა კლასებიც, რასაკვირველია იმათ გარდა, ვინც თვითმპყრობელობის მფარველობის ქვეშ იმყოფება, მისი მოწყალებით სულდგმულობს. მხოლოდ მუშათა კლასის პოლიტიკური თავისუფლება ყველაზედ უფრო ეჭირვება და მან პირველი ადგილი უნდა დაიჭიროს ამ ბრძოლაში. სხვები მცირეოდენ თავისუფლებასაც დასჯერდებიან თავისთვის; პროლეტარიატს ეჭირვება ნამდვილი, სრული პოლიტიკური თავისუფლება, **სახალხო მმართველობა**. მას უმოქმედობა და უკან დახევა

არ არგია, ის მწყობრათ, მედგრათ წინ უნდა მიე-
შურებოდეს და წითელ ღრუშაზე დიდის ასოებით
დააწეროს: „ძირს თვითმპყრობელობა, გაუმარჯოს
სოციალიზმისათვის ბრძოლას!“

რიადავო.

პროლეტარტა კლასი და პროლეტარტა პარტია. *)

(ორგანიზაციონური წესდების პირველი მუხლის
გამო).

წავიდა ის დრო, როცა თამამათ იძახდნენ:
„ერთი და განუყოფელი“ რუსეთიო! დღეს ბაღ-
მაც-კი გაიგო, რომ „ერთი და განუყოფელი“ რუ-
სეთი არ არსებობს, რომ ის კარგა ხანია ორ მო-
პირდაპირე კლასათ გაიყო: ბურჟუაზიით და პრო-
ლეტარტათ; დღეს დაფარული აღარავისთვის არის,
რომ ბრძოლა ამ ორ კლასთა შორის გადაიქცა იმ
დერძათ, რომლის გარემოც ტრიალებს ჩვენი დღე-
ვანდელი ცხოვრება... დიახ, ეს დაფარული აღა-
რავისთვის არის დღეს... მიუხედავად ამისა, ყველა
ეს დღემდე სწავლი „შესამჩნევი“ იყო, — და ეს იმი-
ტომ, რომ დღემდის ბრძოლის ველზე მხოლოდ
კერძო ჯგუფებსა ცხვამდით, რომ მხოლოდ კერ-
ძო ჯგუფები იბრძოდნენ ცალკე ქალაქებსა და კუ-
თხეებს, და პროლეტარტა და ბურჟუაზია, რო-
გორც კლასები, არ სჩანდნენ, ძნელი დასანახი იყ-
ვნენ... მაგრამ აი, ქალაქები და კუთხეები შეკავ-
შირდნენ, პროლეტარტის სხვა-და-სხვა ჯგუფებმა
ერთმანეთს ხელი გაუწოდეს, იფქვა საერთო გა-
ფიცება და დემონსტრაციებმა, — და ჩვენს წინ გა-
დამალა დიდებული სურათი ორ რუსეთთა შორის
ბრძოლის... ორი დიდი არმია გამოვიდა ბრძოლის
მოედანზე: არმია პროლეტარტისა და არმია ბურ-
ჟუაზისა, და ბრძოლა ამ ორ არმიას შორის მო-
იცვა მთელი ჩვენი დღევანდელი ისტორია... და
რადგან არმია უწინამდლოდოთ ვერ მოქმედებს,
რადგან ყველა არმიას ჰყავს თავისი მოწინავე რა-
ზმი, რომელიც წინ უძღვის მას და გზას უნათებს,
— ცხადია ამ არმებთან ერთად უნდა გამოისურვიყ-
ნენ შესუფთი ჯგუფები წინამძღოლებისა, შესაფე-
რტი პარტიები, როგორც იტყვიან ჩოლოქ. ასე, რომ
სურათმა შეგრძევი სახე მიიღო: ერთ მხარეზე ბურ-
ჟუაზია არმია ლიბერალური პარტიით სათავეში,
მეორეზე — პროლეტარტა არმია სოციალდემოკრა-
ტიული პარტიით სათავეში; თუ თვულ არმიას მისი
კლასური ბრძოლის დროს წინ უძღვის მისი საკუ-
თარი პარტია... **)

ყველა ამას ჩვენ იმისთვის შეგვხვთ, რომ პრო-
ლეტარტა პარტია პროლეტარტა კლასისთვის შეგ-
ვედარებინა და შით მოკლეთ გამოგვერკვია მი-
სი საერთო ფიზიონომია. ნათქვამმა-კი საკმაოდ

*) ამ სათაურით აზრათ გვაქს მკითხველს მი-
ვუწოდოთ რამდენიმე სტატია ჩვენი პარტიული
პროგრამის, ტაქტიკის და ორგანიზაციის შესახებ.

**) ჩვენ არაფერს არ ვამბობთ სხვა პარტიებ-
ზე რუსეთში, რადგანაც მათზე ლაპარაკი არავითარ
საქიროებას არ წარმოადგენს ჩვენი ყოვლების გა-
მოსარკვევით.

გამოაშვარავა, რომ პროლეტარტა პარტია, რო-
გორც წინამძღოლთა მებრძოლი ჯგუფი, ჯერ ერ-
თი, ბევრათ მცირე უნდა იყოს პროლეტარტა კლას-
ზე თავისი წევრების რაოდენობით. მეორეთ, მალ-
ლა უნდა იღვას პროლეტარტა კლასზე მისი შეგნე-
ბითა და გამოცდილებით და, მესამეთ, მჭიდრო
ორგანიზაციას უნდა წარმოადგენდეს.

ნათქვამი, ჩვენი აზრით, დიდს დამტკიცებას
არ საჭიროებს; რადგანაც თავის-თავთ ცხადია, რომ
სანამ კაპიტალისტური წესები არსებობს, რომლებ-
საც მუდამ თან ახლავს ხალხის სიღატაკე და განუ-
ვითარებლობა, — მთელი პროლეტარტა ვერ შეს-
ძლებს სასურველ შეგნებად ამოღებას; რომ სა-
ჭიროა, მაშასადამე, ჯგუფი შეგნებული ხელმძღვა-
ნელებისა, რომელიც სოციალისტურათ გაანათლებს
პროლეტარტა არმიას, შეაერთებს მას და წინ წა-
უძღვება ბრძოლის დროს. ცხადია აგრეთვე ის, რომ
პარტია, რომელსაც მიზნათ აუღია **მებრძოლი**
პროლეტარტის წინამძღოლობა, ერთეულთა ბრო-
ვას-კი არა, — მჭიდრო ცენტრალისტურ **ორგანიზა-
ციას** უნდა წარმოადგენდეს, რომ შესაძლებელი
იყოს მისი ერთ გეგმაზე ამოქმედება. ასეთია მოკ-
ლეთ ჩვენი პარტიის საერთო ფიზიონომია.

დავიხსოვოთ ყველა ეს და გადავიდეთ ჩვენს
უმთავრეს კითხვაზე: ვის შეიძლება დავარქვათ პარ-
ტიის წევრი? პარტიული წესდების პირველი მუხ-
ლი, რომლის გამოც არის დაწერილი ეს სტატია,
სწორეთ ამ კითხვას ეხება. მაშ განვიხილოთ ეს
საინტერესო კითხვა.

მაშასადამე, ვის შეიძლება დავარქვათ რუს.
სოც.-დემ. მუშათა პარტიის წევრი, ე. ი. რა მო-
ვალეობა აქვს პარტიის წევრს?

ჩვენი პარტია სოციალდემოკრატიულია. ეს
იმას ნიშნავს, რომ მას აქვს თავისი საკუთარი პრო-
გრამა (სადღესო და საბოლოო მიზნები მოძრაო-
ბისა), თავისი საკუთარი ტაქტიკა (ბრძოლის წესი)
და თავისი საკუთარი ორგანიზაციონური პრინციპი
(გაერთიანების ფორმა). პროგრამულ, ტაქტიკურ
და ორგანიზაციონურ შეხედულებათა **ერთნაირო-
ბა** ის ნიადაგია, რომელზედაც შენდება ჩვენი პარ-
ტია. მხოლოდ ამ შეხედულებათა **ერთნაირობას**
შეუძლიან შეაკავშიროს პარტიის წევრები **ერთ**
ცენტრალისტურ პარტიათ. ირდევია შეხედულება-
თა ერთნაირობა, — ირდევია პარტია. ცხადია, პარ-
ტიის წევრი შეიძლება ვუწოდოთ მხოლოდ იმას,
ვინც საფუძვით მიიღებს პარტიულ პროგრამას, ტაქ-
ტიკას და ორგანიზაციონურ პრინციპს; მხოლოდ
მას, ვინც საკმაოდ შეისწავლა და საფუძვით მიიღო
ჩვენი პარტიის პროგრამული, ტაქტიკური და ორ-
განიზაციონური შეხედულებანი, — მხოლოდ მას
შეუძლიან აღიღოს ჰქონდეს ჩვენს პარტიაში და
მასთან ერთად უწინამძღვროს პროლეტარტა არმიას.

კეთილი. მაგრამ საკმარისია პარტიის წევრის-
თვის პარტიული პროგრამის, ტაქტიკის და ორგა-
ნიზაციონური აზრის **მხოლოდ მიღება**? შეიძლე-
ბა ვუწოდოთ ამისთანა კაცს პროლეტარტა არმიის
ნამდვილი წინამძღოლი? რა თქმა უნდა არა! ჯერ
ერთი, ვინ იცის, რამდენი ყბედია ქვეყანაზე, რო-
მელიც სიამოვნებით „მიიღებს“ პარტიულ პროგ-
რამას, ტაქტიკას და ორგანიზაციონურ შეხედულებ-

ბას და ყბედობის მეტს-კი არაფერს გააკეთებს? პარტიის წმიდათა-წმიდის შემწიკვლა იქნებოდა, რომ ამისთანა ყბედისთვის პარტიის წევრი (ე. ი. პროლეტართა არმიის წინამძღოლი) დაგვერქმია! ესეც რო არ იყვას, ჩვენი პარტია ფილოსოფიური სკოლა ხომ არაა, ან რელიგიოზური სექტა, — განა ჩვენი პარტია **ბრძოლის** პარტია არ არი? და თუ ეს ასეა, განა თავისთავით ცხადი არ არი, რომ ჩვენს პარტიას ვერ დააკმაყოფილებს მისი პროგრამის, ტაქტიკის და ორგანიზაციონური შეხედულების პლატონური **მიღება**, რომ ის თავის წევრს უქვევლათ მოსთხოვს მიღებული აზრების **განხორციელებას?** მაშასადამე, ვისაც ჩვენს პარტიაში წევრობა უნდა, მან არ უნდა იკმაროს პარტიის პროგრამულ, ტაქტიკურ და ორგანიზაციონურ შეხედულებათა მიღება და ხელი უნდა მიჰყოს ამ შეხედულებათა განხორციელებას, მათს ცხოვრებაში გატარებას. მაგრამ რას ნიშნავს პარტიის წევრისთვის პარტიული შეხედულებების განხორციელება, როდის შეუძლიან მას ეს შეხედულებები განხორციელოს? მხოლოდ მაშინ, როცა ის იბრძვის, როცა ის მთელ პარტიასთან ერთად მიუძღვის წინ პროლეტართა არმიას. შესაძლებელია ცალ-ცალკე, დაშლილათ ბრძოლა? რა თქმა უნდა არა! პირ-იქით, — აღამიანები ჯერ ერთდებიან, ჯერ ორგანიზაციებათ ეწყობიან და მერე საბრძოლათ გადიან. უამისოთ უნაყოფოა ყოველივე ბრძოლა. ცხადია, პარტიის წევრებსაც მხოლოდ მაშინ შეუძლიან იბრძოლონ და, მაშასადამე, განხორციელონ პარტიული შეხედულებანი, როცა ისინი მჭიდრო **ორგანიზაციით** შეერთდებიან; ცხადია აგრეთვე, რომ რაც უფრო მჭიდრო ორგანიზაციით შეერთდებიან პარტიის წევრები, მით უფრო კარგა იბრძოლებენ, მაშასადამე, მით უფრო სავსებით განხორციელებენ პარტიის პროგრამას, ტაქტიკას და ორგანიზაციონურ შეხედულებას. ტყუილათ-კი არ ამბობენ, — ჩვენი პარტია წინამძღოლთა **ორგანიზაციაა**, და არა ერთეულთა ხროვაო, და თუ ჩვენი პარტია წინამძღოლთა **ორგანიზაციაა**, — ცხადია, ამ პარტიის, ამ ორგანიზაციის წევრათ შეიძლება დავსახოთ მხოლოდ ის, ვინც ამ ორგანიზაციაში მუშაობს, ვინც, მაშასადამე, მოვალეობათ სცნობს თავისი სურვილები პარტიის სურვილებს შეუერთოს და პარტიასთან ერთათ იმოქმედოს.

მაშასადამე, პარტიაში წევრებისთვის საჭიროა პარტიული პროგრამის, ტაქტიკის და ორგანიზაციონური აზრის განხორციელება; პარტიული შეხედულებების განხორციელებლათ საჭიროა ბრძოლა ამ შეხედულებებისთვის; ბრძოლისათვის საჭიროა პარტიული ორგანიზაციაში მუშაობა და პარტიასთან ერთათ მოქმედება. ცხადია, პარტიაში წევრობისთვის საჭიროა ერთ-ერთი პარტიული ორგანიზაციაში *) შესვლა, მხოლოდ მაშინ, როცა ერთ-

*) როგორც ყოველი რთული ორგანიზმი შემდგარი ურიცხვი მარტივი ორგანიზმებისგან, ისევე ჩვენი პარტია, როგორც რთული და საერთო ორგანიზმი, შესდგება მრავალი რაიონული, ადგილობრივი და **პროვინციონალური** ორგანიზაციებისგან, რომლებსაც პარტიული ორგანიზაციები ეწო-

ერთ პარტიული ორგანიზაციაში შევალოთ და, ამ გვართ, ჩვენს პირად სურვილებს პარტიის სურვილებთან შევასისხლორცებთ, — მხოლოდ მაშინ შეგვიძლიან ნამდვილი წინამძღოლობა გაუწიოთ პროლეტართა არმიას და პარტიის წევრებათ ჩავირიცხოთ.

თუ ჩვენი პარტია წინამძღოლთა **ორგანიზაციაა**, რომელიც ცენტრალური კამიტეტის მეოხებით ღირსეულათ მიუძღვის წინ პროლეტართა არმიას, და არა ხროვა ყბედი-ერთეულებისა, — მაშინ ყველა შემთხვევაში თავისთავით ცხადია...

საჭიროა შევნიშნოთ კიდევ აი რა. დღემდის ჩვენი პარტია სტუმართმოყვარე პატრიარქალურ ოჯახობას წააგავდა, რომელიც მზათ არის მიითვისოს ყველა თანამგზავი. მას მერე-კი, რაც ჩვენი პარტია ცენტრალისტურ **ორგანიზაციით** გადიქცა, მან უკანასკნელათ გადიყარა პატრიარქალური ელფერი და სავსებით დამეზავსა **სიმაგრეს**, რომლის კარებიც გაიღება მხოლოდ ღირსეულთათვის. ამას-კი დიდი მნიშვნელობა აქვს ჩვენთვის. იმ დროს, როცა მეფის თვითმპყრობელობა გაცოფებითა ცდილობს გარყვნას პროლეტარიატის კლასიური თვითშეგება ყოველგვარი, „ტრედიუნიონიზმით“, ნაციონალიზმით, კრელიკალიზმით და სხვა ამისთანებით; როცა, მეორე მხრივ, ლიბერალური ინტელიგენცია დაჟინებითა ცდილობს პოლიტიკური თვითმპყმედება მოუკლას; პროლეტარიატს და მფარველობა მოიპოვოს უკანასკნელზე, — ამისთანა დროს ჩვენ დიდი სიფხიზლე გვმართებს და არ უნდა გავიწყდებოდეს, რომ ჩვენი პარტია — **სიმაგრეა**, რომლის კარები მხოლოდ ღირსეულთათვის გაიღება...

ჩვენ გამოვარკვეთ ორი აუცილებელი პირობა (პროგრამის მიღება და პარტიულ ორგანიზაციაში მუშაობა) პარტიაში წევრობისა. თუ ამას მესამე პირობასაც მიუმატებთ, რომელიც ნივთიერ დახმარებას ავალებს პარტიის წევრს, — მაშინ ჩვენ ხელში გვექნება ყველა ის პირობები, რომლებიც უფლებას მოგვცემს პარტიის წევრის სახელწოდება გატაროთ.

მაშასადამე, რუსეთის მუშათა სოციალდემოკრატიული პარტიის წევრი ეწოდება მას, ვინც მიიღებს ამ პარტიის პროგრამას, ნივთიერათ ეხმარება პარტიას და **მონაწილეობას იღებს მათ-მათ პარტიულ ორგანიზაციაში**. ასეთია განმარტება პარტიული წესდების პირველი მუხლისა, რომელიც ამხან. ლენინმა *) გამოსთქვა და რომელზედაც ჩვენ აქამდე ვლაპარაკობდით.

ეს განმარტება, როგორცა ხედავთ, სავსებით გამომდინარეობს იმ ქეშმარიტი აზრიდან, რომლითაც ჩვენი პარტია — ცენტრალისტური **ორგანიზა-**

დება, თუ დამტკიცებულხი არიან პარტიული კრებისგან, ან ცენტრალური კამიტეტისგან. როგორცა ხედავთ პარტიული ორგანიზაცია მარტო კომიტეტებს არ ეწოდება. ამ ორგანიზაციების ერთ გეგმაზე ასამოძრავებლათ არსებობს ცენტრალური კომიტეტი, რომლის შემწეობითაც ეს პარტიული ორგანიზაციები ერთ დიდ ცენტრალისტურ ორგანიზაციას წარმოამდგენენ.

*) ლენინი გამოჩენილი თეორეტიკი და პრაქტიკა რევოლიუციონური სოციალდემოკრატიზმისა.

ცნა, და არა ერთეულების ხრკვა. ამაშია ამ განმარტების უდიდესი ღირსება.

მაგრამ აი გამოჩნდნ ზოგიერთი ამხანაგები, რომლებიც წუნსა სდებენ ამხ. ლენინის განმარტებას, როგორც „ვიწროს“ და „უხერხულს“, და გვაწოდებენ თავიანთ განმარტებას, რომელიც—უნდა ვიფიქროთ—არც ვიწრო იქნება და არც უხერხული. ჩვენ ვლპარაკობთ ამხ. მარტოვის *) განმარტებაზე, რომლის გარჩევასაც ესლავე შევუდგებით.

ამხ. მარტოვის განმარტებით, რუსეთის სოციალ-დემოკრატიულ მუშათა პარტიის წევრათ ითვლება ის, ვინც მის პროგრამას მიიღებს, მატერიალურათ ეწევა მას და რეგულიარულათ უწევს მას პირად დახმარებას რომელიმე პარტიული ორგანიზაციის ხელმძღვანელობის ქვეშ.

როგორცა ხედავთ, ამ განმარტებაში გამოტოვებულია მესამე აუცილებელი პირობა პარტიაში წევრობისა, რომლითაც პარტიის წევრებს ევალება ერთ-ერთ პარტიულ ორგანიზაციაში მოღვაწეობა. ეს გარკვეული და აუცილებელი პირობა ამხ. მარტოვის მეტათ დაუნახავს და მის მაგიერ შეუტანია თავის განმარტებაში ბუნდოვანი და უაზრო „პირადი დახმარება ერთ-ერთ პარტიული ორგანიზაციის ხელმძღვანელობის ქვეშ“. გამოდის, რომ შეიძლება პარტიის წევრი იყვე, თუნდაც რომ პარტიულ ორგანიზაციაში არ შედიოდე (აი, „პარტია“!), თუნდაც რომ მოვალეთ არ სთვლიდე შენს თავს პარტიულ ნებას დაემორჩილო (აი „პარტიული დისციპლინა“!)! მერე, რანაირათ შეუძლიან პარტიას რეგულიარულათ უხელმძღვანელოს იმ პირებს, რომლებიც არც ერთ პარტიულ ორგანიზაციაში არ შედიან და, მაშასადამე, რომლებიც მოვალეთ არ სთვლიან თავიანთ თავს აუცილებლათ დაემორჩილონ პარტიულ დისციპლინას?—აი კითხვა, რომელსაც ზედ ატყდება ამხ. მარტოვის განმარტება პარტიული წესდების პირველი მუხლისა. მაშინ როდესაც, ამხ. ლენინის განმარტებამ ოსტატურათ დაასწრო ამ კითხვას, როცა გარკვევით აღიარა მათ-მათ პარტიულ ორგანიზაციაში მოღვაწეობა, როგორც მესამე და აუცილებელი პირობა პარტიაში წევრობისა. ცხადია, ერთი ეს და დაგვრჩენია, რომ მოვაშოროთ ამხ. მარტოვის განმარტებას მისი ბუნდოვანი და უაზრო „პირადი დახმარება ერთ-ერთ პარტიულ ორგანიზაციის ხელმძღვანელობის ქვეშ“. უამ-ადგილოთ-კი ორი პირობა-და დარჩება ამ განმარტებაში (პროგრამის მიღება და მატერიალური დახმარება). რომლებსაც თავის-თავათ არავითარი ფასი არა აქვს, რადგანაც ყველა ყბედს შეუძლიან პარტიული პროგრამა „მიიღოს“ და მატერიალური დახმარება აღმოუჩინოს პარტიას, რაც სულაც არ აძლევს მას უფლებას პარტიის წევრი იყვეს. ესეც შენი „ხერხიანი“ განმარტება!

ჩვენ ვამბობთ, რომ პარტიის ნამდვილი წევრები არა შემთხვევაში არ უნდა კმაყოფილდებოდნენ პარტიული პროგრამის მარტოდენ მიღებით, რომ ისინი აუცილებლათ უნდა ცდილობდნენ მი-

ღებული პროგრამის განხორციელებას. ამხ. მარტოვი გვიპასუხებს: მეტის-მეტ მკაცრათ იქცევით, არც ეგრე საქირა პარტიის წევრისთვის მიღებული პროგრამის განხორციელება, თუ-კი ის არ დაიშურებს პარტიისთვის ნივთიერ დახმარებასო და სხვა. ამხანაგ მარტოვს თითქოს ებრალება ზოგიერთა ყბედი „სოციალდემოკრატი“ და არ უნდა ჩაუკეტოს მათ პარტიის კარები... ჩვენ განვაგრძობთ, რომ რადგანაც პროგრამის განხორციელებლათ ბრძოლაა საქირა და ბრძოლისთვის-კი—შეერთება, —ამიტომ მომავალი წევრის მოვალეობაა ჩაირიცხოს პარტიის ერთ-ერთ ორგანიზაციაში, შეუერთოს თავისი სურვილები პარტიის სურვილებს და პარტიასთან ერთათ წაუძღვეს მებრძოლ პროლეტართა არმიას. ე. ი. დავეწყოთ მწყობრ რაზმებათ ცენტრალისტური პარტიისა-თქო. ამხ. მარტოვი გვიპასუხებს: არც ეგრე საქირა მწყობრ რაზმებათ, მწყობრ ორგანიზაციებათ დაწყობა, ცალ-ცალკე ბრძოლასაც არა უჭირს-რაო! მაშ რა ყოფილა ჩვენი პარტია, ვკითხულობთ ჩვენ, —ერთეულების შემთხვევითი ხროვა, თუ წინამძღოლთა მკიდრო ორგანიზაცია, და თუ ის წინამძღოლთა ორგანიზაციაა, შეიძლება ამ ორგანიზაციის წევრათ ჩაირიცხოს ის, ვინც მასში არ შედის, ვინც, მაშასადამე, აუცილებელ მოვალეობათ არ სთვლის მის დისციპლინას დაემორჩილოს? ამხ. მარტოვი გვიპასუხებს, რომ პარტია ორგანიზაცია არ არისო. ან უკეთ რომ ვთქვათ, პარტია მოუწყოლებელი ორგანიზაციაა (ესეც შენი „ცენტრალიზმი“!)..

როგორცა სჩანს, ამხ. მარტოვის აზრით, ჩვენი პარტია ცენტრალისტურათ მოწყობილი ორგანიზაცია-კი არა, —ხროვაა ადგილობრივი ორგანიზაციებისა და „სოციალდემოკრატიულ“ ერთეულებისა, რომლებმაც მიიღეს ჩვენი პარტიული პროგრამა და სხ.

თუ ჩვენი პარტია მწყობრი ორგანიზაცია არაა, ცხადია, ის აღარც სიმაგრე იქნება, რომლის კარებიც მარტო ღირსეულებისთვის უნდა იღებოდეს. და მარტაც, ამხ. მარტოვისთვის, როგორც ეს მისი განმარტებიდანა ჩანს, პარტია სიმაგრე-კი არაა, ბანკეტია, სადაც თავისუფლათ შეუძლიან შევიდეს ყველა თანამგზავნობელს. ცოტადენი ცოდნა, ამდენივე თანამგზავნობა, ცოტა ნივთიერი დახმარება, —და საქმე გაჩესტილია, თქვენ სრული უფლება გაქვთ პარტიის წევრათ ირიცხებოდეთ. ყურს ნუ დაუგდებთ—გულს უმაგრებს ამხ. მარტოვი შეშინებულ „პარტიის წევრებს“—ყურს ნუ დაუგდებთ იმ ზოგიერთებს, რომელთა აზრითაც პარტიის წევრი ვალდებულია ერთ-ერთ პარტიულ ორგანიზაციაში ჩაირიცხოს და, ამგვარათ, თავისი სურვილები პარტიის სურვილებს დაუმორჩილოს; ჯერ ერთი ძნელია ამ პირობაზე დასთანხმდეს კაცი: ხუმრობა ხომ არაა შენი სურვილები პარტიის სურვილებს დაუმორჩილო? და მეორეთ, მე აკი გამოვთქვი ჩემს გამანმარტებაში, რომ ამ ზოგიერთების აზრი შემცდარი-თქო! მაშ რაღა გნებავთ, ბატონებო, მობრძანდით... ბანკეტზე! ამხანაგ მარტოვს თითქოს შესცოდებია ზოგიერთა პროფესორები და გიმნაზისტები, რომლებსაც ვერ გადაუწყვეტიათ თავიანთი სურვილები პარტიის სურვილებს, პარტიულ დისციპლინას დაუმორჩილონ, —და ამიტომ ვეება ნაპ-

*) ამხ. მარტოვი „საქარის“ ერთი რედაქტორ-თაგანია.

რალს აკეთებს ჩვენი პარტიის სიმაგრეში, საიდანაც კონტრაბანდით მაინც შეიპარებიან ჩვენს პარტიაში ეს პატივცემული ვაჟბატონები. ის კარებს უღებს ოპორტუნიზმს და ისიც იმ დროს, როცა პროლეტარიატის კლასიურ თვითშეგნებას ათასი მტერი მოადგა!.. მაგრამ ეს კიდევ არაფერი. საქმე იმაშია, რომ ამხ. მარტოვის განმარტების წყალობით ოპორტუნიზმის შესაძლებლობა ჩვენს პარტიაში მეორე მხრიდანაც ჩნდება. ამხ. მარტოვის განმარტებაში, როგორც ვიცით, მარტო პროგრამის მიღებაზეა ლაპარაკი; ტაქტიკაზე და ორგანიზაციასზე-კი კონტრადიქცი არ არის დაძრული. მაშინ როდესაც, პარტიული მთლიანობისთვის წევრების ტაქტიკური და ორგანიზაციონური შეხედულებების ერთნაირობა იმდენათვეა საჭირო, რამდენათაც მათი პროგრამული შეხედულებების ერთნაირობა. ჩვენ გვეტყვიან, რომ არც ამხ. ლენინის განმარტებაშია ამეგზე ლაპარაკიო. ნამდვილია. მაგრამ ამხ. ლენინის განმარტებას ხომ არც ესაჭიროება ამ საგანზე ლაპარაკი! განა თავისთავად ცხადი არ არი, რომ ის, ვინც ერთ-ერთ პარტიულ ორგანიზაციაში მუშაობს და, მაშასადამე, პარტიასთან ერთად იბრძვის, პარტიულ დისციპლინას ემორჩილება, — არ შეიძლება სხვა ტაქტიკას და ორგანიზაციონურ პრინციპს მისდევდეს, გარდა პარტიულისა? მაგრამ რას იტყვიან თქვენ „პარტიის“ იმ „წევრზე“, რომელმაც პარტიული პროგრამა მიიღო და არც ერთ პარტიულ ორგანიზაციაში-კი არ იმყოფება? საიდან იცით, რომ ამ „წევრს ტაქტიკაც და ორგანიზაციონური შეხედულებაც უეჭველად პარტიული ექნება და არა სხვანაირი? აი რას ვერ აგვიხსნის მარტოვის განმარტება!.. და როგორც ნაყოფი ამხ. მარტოვის განმარტებისა, ხელში უნდა დაგვჩქეს უცნაური „პარტია“, რომელთა „წევრებსაც“ პროგრამა ერთნაირი აქვთ (ჯერ ესეც კითხვა!) და ტაქტიკურ-ორგანიზაციონური შეხედულებები-კი სხვადასხვანაირი! იდეალური სხვადასხვაობა! რითი არ დაეგვიანება ჩვენი პარტია ჩვეულებრივ ბანკეტს? ერთი რამაა მხოლოდ საკითხავი: საით გადავადგლოთ ის იდეური და პრაქტიკული ცენტრალიზმი, რომელიც მეორე პარტიულმა კრებამ გვიანდერძა და რომელსაც ძირეულად ეწინააღმდეგება ამხ. მარტოვის განმარტება? უეჭველია, თუ არჩევანზე მიდგა საქმე, ამხ. მარტოვის განმარტებას უფრო ჩქარა გავიმეტებთ გადასადგებათ...

აი ამ ახიბულ-დახიბულ განმარტებას გვაწოდებს ამხ. მარტოვი ამხ. ლენინის განმარტების მაგიერ! ჩვენ უბრალო მოუფიქრებლობათ მიგვაჩნია მეორე პარტიული კრების საქციელი, რომელმაც (კრებამ) მარტოვის განმარტება მიიღო, და სრული იმედი გვაქვს, რომ მესამე პარტიული კრება უეჭველად გაასწორებს მეორის შეცდომას და ამხ. ლენინის განმარტებას მიიღებს...

მოკლედ გავიმეოროთ ნათქვამი. ბრძოლის მოედანზე პროლეტარია არმია გამოვიდა. თუ ყველა არმიისა სჭირდება თავისი მოწინავე რაზმი, უეჭველია ამასაც უნდა დასჭირებოდა ესეთი რაზმი. აქედან წინამძღოლთა ჯგუფი, რუსეთის სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტია. როგორც მოწინავე რაზმი განსაზღვრული არმიისა, ეს პარტია ჯერ

ერთი თავისი საკუთარი პროგრამით, ტაქტიკით და ორგანიზაციონური პრინციპით უნდა იყვეს გამსჭვალული და მეორეთ, მჭიდრო ორგანიზაციას უნდა წარმოადგენდეს. თუ ვიკითხავთ: ვის უნდა ეუწოდოთ წევრი რუსეთის მუშათა სოციალდემოკრატიული პარტიისა? — ამ პარტიას შეუძლიან მხოლოდ ერთი პასუხი მოგვცეს: ვინც პარტიულ პროგრამას მიიღებს, მატერიალურად ეხმარება პარტიას და ერთ-ერთ პარტიულ ორგანიზაციაში მუშაობსო. სწორედ ეს აშკარა სიმართლე გამოხატა ამხ. ლენინმა თავის შესანიშნავ განმარტებაში.

შინ და გარეთ.

წასული წელი არა-ჩვეულებრივი იყო რუსეთის ცხოვრებაში. დიდი ხანია, რაც საზოგადოებრივი მაჯას ასე ძლიერათ არ უცემია; დიდი ხანია, რაც საზოგადოებრივი აზრი ასე მძლავრად არ ამოძრავებულა; რუსეთს მთელ თავის გრძელ ისტორიაში არ ახსოვს მეორე ამგვარი წელიწადი, როცა ყველა ნაწილს ხალხისას ასეთი აქტიური მონაწილეობა მიეღოს საზოგადოებრივ ცხოვრებაში. შორეულ აღმოსავლეთში ატეხილმა ომმა, ამ გიჟუნმა აქტმა მთავრ აზისამ, მეტად დააჩქარა საესებით გამოაშკარავებულიყო მთელი გახრწნილება ბიუროკრატიულ რუსეთისა. ის, რაც უთვალავ წელთა განმავლობაში დიდის მეცადინეობით იჩქალებოდა და იფარებოდა რუსეთის დესპოტისაგან, დღეს ცხადზე უცხადესი გახდა. ომმა გამოაშკარავა ყოველმხრივი კოტრობა რუსეთისა. დამდგარ ტბას ქვემძრომნი ეპატრონებიან. ომი დაწყებული ხალხის გაღვიძებულ, ცხოველ აზრის ჩასაქრობათ, ომი ატეხილ ხალხის ზიზღის თვითმპყრობელობისადმი ჩვენთვის უცნობ იაპონელებზე გადასატანათ, ვერ შეიქნა ხელ-საყრელი თვითმპყრობელობისათვის: ხალხი კიდევ უფრო განმტკიცდა თავის დასკვნაში, მას გაეზარდა ზიზღი და სიძულვილი დესპოტ მთავრობისადმი.

ურიცხვმა დამარცხებამ შორეულ აღმოსავლეთში, ძლიერმა დემონსტრაციებმა, კრიზისმა წარმოებაში, ტერორისტულმა აქტებმა, ყველა ამან აიძულა მთავრობა ჩაფიქრებოდა თავის მდგომარეობას და საბოლოოდ გაკოტრების თავიდან ასაცდენად რაიმე ხრიკი ეხმარა, სადმე საძრომი აღმოეჩინა. და აღმოაჩინა კიდევ: მან სიტყვა ჩამოაგდო „ნდობაზე“. ეს ნაცადი პოლიტიკაა. ომით ვერ შეძელ თვალები ამეხვია ხალხისთვის, მოდი ლიბერალიზმზე დავდებ თავსაო. დეე ხალხმა თავისი აზრი გამოთქვას, სიტყვიერ ციხე ვის აუღია! ოღონდ ეს ქუჩის არეულობა მიწყნარდეს, დეე ოთახში სულ კედლები ანგრიონ და ქალაქებზე მთელი რუსეთის მელანი დააშრონ. მანამ კუროპატკინი გამარჯვების ამბავს მომწერდეს, და მერმე კიდევ მე ვიცი... სიტყვა და მოუშვა სადავე.

შეიქნა ერთი აურ-ზაური: ჯაჭვით დაბმულმა პრესამ „გაზაფხულის“ ძახილით ყურები გამოგვიქელა. კიდევ კარგია „გაზაფხული“ დაგვიბრდა და სუხიან ზამთრიდან პირდაპირ „ზაფხულში“ არ გადაგვასკუპა. დემოკრატია! აცოცხლოთ! ყველაფერი

ზომით იცინა. პროფესორები, იურისტები, მწერლები და არა-მწერლები, საერო მოღვაწენი და უბრალო მოღვაწენი გამოცვივდნენ კაბინეტებიდან და ბანკეტები გამართეს, რეზოლიუციები შეიმუშავეს, — ესა და ეს გვინდაო. კი უნდათ თქვენმა მზემ, მარა ასე ზეპრათ ვინ გაძლევს. პეტერბურგში, მაგალითად, ინტელიგენტთა ბანკეტზე, რომელსაც 700 კაცი დაესწრო, კარაღენკოს თავმჯდომარეობით, გამოითქვა სურვილი მოსპობილ იქმნას წოდებრივი და ეროვნებითი პრივილეგიები და დამყარდეს თანასწორობა ყველასი კანონის წინაშე; შემოდებულ იქმნას თავისუფლება სიტყვისა, ბექდვისა, კრებებისა, სარწმუნოებისა, კავშირისა და სხვა-და-სხვა. თავმჯდომარე იწვევდა დამსწრეთ აქტიურ ბრძოლაზე და უკანასკნელნიც გატაცებით გაიძახოდნენ — ვიბრძოლებთ! ვიბრძოლებთ! ერთმა პოეტმა განაწილა წიკითხა ლექსი „თავისუფლება“ და „წინ“. ერთი პროფესორი სკამზე შეხტა და დაიძახა: „აქ, ბლომით არიან ჯაშუშები, მაგრამ ჩვენ არ გვეშინია მათი, — ძირს თვითმპყრობელობა!“ ერთი სიტყვით მაღალი სურვილები, ძალიან ბევრი, ხმაურობა საკმაო და ყველა ეს ისე შინაურულად ოთხ-კედელ შუა. რაც შეეხება ერობათა წარმომადგენელთ იმათ მთელი კონსტიტუცია შეიმუშავეს: იქ მინისტრთა რჩევაც არი, სახელმწიფო საბჭოც, ზედა და ქვედა პალატა, სათავეში-კი... ნიკოლოზ II-ე, „სრულიად რუსეთის საიმპერატორო ტახტა, — ამბობს კონსტიტუციის ერთი პარაგრაფი, — შთამომავლობითაა დღევანდელ იმპერატორის ოჯახისა.

2) იმპერატორს ეკუთვნის უფლება უმაღლესი მართვა-გამგეობისა. ის იწყებს ომს, ის იღებს ზავს და სხვა ხელ-შეკრულებას უცხო სახელმწიფოებთან.

3) მას ძალ-უძის დაითხოვოს წარმომადგენელთა პალატა ვადის შესრულებამდე.

4) ის ნიშნავს და აძევებს მინისტრებს.

5) მას წარედგინება დასამტკიცებლათ ზედა და ქვედა პალატათაგან შემუშავებული კანონ-პროექტი.

როგორც ხედავთ ორთავა არწივს ძალიან ცოტათ აქვს ფრთები შეკვეცილი: ის ნიშნავს და იგივე აძევებს, ის ამტკიცებს და იგივე უარჰყოფს, ის აცხადებს ომს და იგივე აგდებს ზავს და სხ.-და-სხ. მონარქის ამ გვარ უსაზღვრო უფლებებთან ხალხის წარმომადგენლობა მართო ლიტონი სიტყვაა, მწარე და ცინიკა.

ვერაინ გაბედა ეთქვა: **ძირს თვითმპყრობელობა!** ვილა დაიცავს მაშინ ბურჟუაზია ინტერესს? ვერაინ გაბედა ეთქვა: **ძირს ომი!** როგორ იქნება! პატრიოტულ-ნაციონალური თავ-მოყვარეობა ხომ შეუღებელი დარჩება. ვერაინ გაბედა ეთქვა: **თავისუფლება გაფიცვისა!** ეს ხომ მუშათა შორის სალიდარობის განმტკიცებას ნიშნავს. ვერაინ გაბედა ეთქვა: მოხდეს არჩევნები ხალხის წარმომადგენელთა **საყოველთაო, პირდაპირი, თანასწორი და ფარული** კენჭის ყრით! ეს ხომ ხალხის ნამდვილ წარმომადგენელთა არჩევას ნიშნავს.

ასე ზრუნავენ ჩვენზე, ამხანაგებო, ბურჟუაზიის ლიბერალები!

ასე იზრუნეს ჩვენმა თფილისელ „მოკეთებელმა“. სენი გადამდებიაო, ნათქვამია. ახალ წლის

დამეს აქაც გამართეს ბანკეტი. კუმ ფეხი გამოყო, მეც ნახირ-ნახირაო. შეიკრიბა 500-მდი ქალი და კაცი, მოხუცი და ახალგაზრდა. მოიტანეს მზა-მზარეული რეზოლიუცია. ერთმა კარგა ზორბა, ბოხი ხმინამ „მოღვაწემ“ წამოიძახა: „ვირჩევთ თავმჯდომარეთ ამას და ამას, ამხანაგათ — ამას და ამას, მდივნათ ამას და ამასო (ტაშის ცემა) არჩეულები აღიღს იქერენ. თავმჯდომარე, როგორც საზოგადოთ მიღებულია, „რჩეს“ ამბობს და ათავენს შემდეგი საგულისხმეო სიტყვებით: „ვინაიდან რუსეთის ინტელიგენციამ უკვე გამოთქვა დიდი ხნის გულში დაგუბებული სურვილი, ჩვენც, კავკასიელ ინტელიგენტთ, ვალად გვაძევს მხარი მივცეთ მათ და ეთქვათ რაც გვსურს და აი ვამბობთ კიდევც, და საცა ინტელიგენციაა, იქ ხალხიც არი“. (ტაშის ცემა. ისმის ხმა: ეს ტყუილია). ერთი ძველი ლიბერალთაგანი მეტად აღელვებულის ხმით კითხულობს რეზოლიუციას. აი, აი რომ აღელდება კაცი! განა აღვილია? თა...ვი...სუფ...ლება სიტ...ყვის, თა...ვი...სუფ...ლება ბექ...დვის! რეზოლიუცია გადაწერილია კოროლენკოს რეზოლიუციიდან, მხოლოდ ერთი დამატება აქვს: გარანტია თვითეულ ერთ თავისუფალ განვითარებისა. დამთარა რეზოლიუციის კითხვა. ტაშის ცემა. ღგება ერთი ჩვენი ამხანაგთაგანი და ითხოვს ნებას წაიკითხოს ჩვენი რეზოლიუცია. „მოიტათ ჯერ მე წავაკითხო, — ეუბნება თავმჯდომარე, — ისე მე ვერ მოგცემთ ნებას წაიკითხვისას“. ცენზურა აქ საჭირო არ არის, ისმის ხმები. საჭიროა, საჭირო! ყვარის უმრავლესობა. გადასცეს ქალღმირი თავმჯდომარეს. ის კითხულობს ჩუმად. „არ შემოძლია ამის წაკითხვის ნება მოქცეო“, — ამბობს ის ბოლოს. ატყდა ხმაურობა; ამხანაგები სიტყვას ითხოვენ. თავმჯდომარე ნებას არ აძლევს სიტყვისას. ხმაურობა ძლიერდება. ერთი ამხანაგთაგანი ღგება სკამზე და საერთო არეულობაში ხმა-მაღლა იწყებს სიტყვას წინასიტყვაობით — ძირს თვითმპყრობელობა! ეს იყო და სრულიათ აირია მონასტერი. თავმჯდომარე გაფითრებული, აცახცახებული წამოხტა სკამიდან და ძახილით — მე არ შემოძლია ასეთი რამეების მოსმენა, გასავალ კარებისკენ მიაშურა. ისმის ყვირილი: „არ გვინდა სხვისი რეზოლიუცია, ეს ქუჩის ხმაა. მოვაწეროთ ჩვენსა!“ ლიბერალები მაგიდისკენ მიდიან. იწყება ხელის მოწერა. ჩამოვარდა სიჩუმე. ამ დროს ერთი ჩვენი ამხანაგთაგანი ქალი აღის მაგიდაზე და კითხულობს ჩვენ რეზოლიუციას. ამხანაგები ტაშს უკრავენ. ლიბერალები გაქვავებული დგანან და ხმას არ იღებენ. დასრულდა თუ არა რეზოლიუციის კითხვა, იგრილა „მარსელიეზამ“, გადმოცვივდა პროკლამაციები და ამხანაგებმა დატოვეს ზალა.

ამნაირათ, ჩვენი კონსტიტუციონალისტები, ჩვენი მოტრფიალენი თავისუფლებისა დაფრთხენ თავისუფალ სიტყვის გაგონებაზე, სიტყვის თავისუფლების მაძიებელნი ოთხ-კედელ-შუა-კი ვერ ურიგდებიან თავისუფალ სიტყვას. აი რა ჯურის ხალხთან გვაქვს საქმე, ამხანაგებო!

თვითმპყრობელობის წრიკმა ვერ გასჭრა, მან ვერ აუბა თვალი ნამდვილ ხალხის ინტერესების

დამცველს სოციალდემოკრატიას ვერც ამ „ნდობის“ გამოცხადებით. ჩვენი პარტია რევოლუციუბში არ ელის ხსნას. მან კარგათ იცის, რომ მთავრობა მხოლოდ ძალას დამორჩილებდა, მხოლოდ ძალით შეიძლება მოიპოვოს ხალხმა თავისუფლება. ძალა ჩვენ ხელშია და ძალის გამოყენის არენა ქუჩაა. როცა შეგნებული პროლეტარიატი იერიშს მიიტანს მეფის სასახლეზე, მაშინ დაუწყებს კაპიტულაციის პირობებს მტრვალ თვითმპყრობელობას, მანამდე ის რევოლუციუბების წერას მეტად სთვლის. ხრიკმა ვერ გასკრა და მაშინ, როცა მთავრობა „ნდობაზე“ ყბდობდა, ხალხი მიტინგებს მიტინგებზე მართავდა, ქუჩის დემონსტრაციებს დემონსტრაციებზე ანთებდა. დემონსტრაცია მოხდა 28 ნოემბერს პეტერბურგში, სადაც მრავალ მუშა-ხალხთან ერთად მოსწავლე ახალგაზღვრებამაც მიიღო მონაწილეობა. 20 წითელი დროშა ფრიალებდა ჰაერში. პირველ საათიდან მოკიდებული ხუთის ნახევრამდე არ შეწყვეტილა დემონსტრაცია. ბევრი მძიმეთ დაიჭრა, ორი თუ სამი მოკლულიც უნდა იყოს. თბილისში 20 დეკემბერს გამართული იყო რამდენიმე ადგილას მრავალ-რიცხოვანი მიტინგები. წარმოიქმნა სიტყვები და აფრიალდა რამდენიმე დროშა თავისუფლებისა. დიდი მიტინგები გაიმართა იმავე დროს ბათუმში. იქ ერთი ქარხნიდან მეორე ქარხანაში გადადიოდნენ, ამბობდნენ სიტყვებს და დროშებით ხელში ერთმანეთს ულოცავდნენ მომავალ გამარჯვებას. ბაქოში უკანასკნელი თვე დიდი გაფიცვით დასრულდა. გაფიცვაში მონაწილეობა მიიღო ბაქოს ყველა მუშებმა. ქალაქში საცოცხლე შეწყდა. ბატონებმა იკადრეს მოლაპარაკების ჩამოგდება. გაფიცვა გამარჯვებით დამთავრდა. სანაფთო წარმოების მუშებს ბევრი შეღავათი მისცეს: მოუმატეს ჯამაგირები, მიუსაჯეს სახლის ქირები, შეუმკირეს სამუშაო დღე და სხ. ტრამვაის მუშებს მოუმატეს ჯამაგირები, მისცეს ტანთ-საცმელი, პირობა დაუდევს ზრდილობიანათ მოეპყრან და სხვ.

რას შერებოდა ამ დროს სოფლის გლეხობა? იქ ხომ ნულარ იტყვიან. სოფელი გვასწრებს, ბატონო! საბუთი გნებათ? ინებეთ. მთელ გურიიში ხალხის წარმომადგენლობა შემოღებულია. არ დაიჯერებთ თქვენ ამას! რა დასაჯერებელია, მარა ასე კი ნამდვილ. იქ მეორეთ მოსვლის ამბავია სწორეთ. კანცელარიები დაკეტილია. დიდი კლიტე ადევს ზედ-წარწერით: „ვერა პოვოთ სამართალი“. მამასახლისი ცოლ-შვილში მამასახლისობს; რა ქნას? ჯამაგირს არავინ აძლევს და მწერალი სახლში სწერს რაპორტებს, ხან ბოქაულთან, ხან მაზრის უფროსთან, — ხალხი გაირყენაო, მაგრამ ამაოდ. ყველამ ხელი დაიბანა გურულებზე. ქუთაისის გუბერნატორმა სმაგინმა შემდეგის სიტყვებით მიმართა საჩივლოდ მოსულ გურიის თავად-აზნაურობას: „მე და გალიცინმა პროექტი შევიმუშავეთ — მთელი გურია უნდა გადაგვესახლებინა, თავად-აზნაურობის გარდა რასაკვირველია, მაგრამ სახელმწიფო საბჭომ არ შეიწყნარა ეს პროექტი; ეხლა ჩვენ არაფერი არ შეგვიძლია, რითი მოგეხმაროთ? ჩვენ უძილო ვართ. რაც-კი რამე საშუალება გვქონდა ყველაფერი ვიხმარეთ, არაფერი არ გადის ამ წყეულ ხალ-

ხთან; როგორც გინდათ ისე მორიგდით, ჩემთან ნულარ მოდიხართო!“ მას აქეთ არც არავინ აწუხებს მთავრობას. ყველაფერი შინაურულათ კეთდება უმათრახოთ. მაგალითად ფული, მართებს შენი ვისმე; თამასუქი-კი გაქვს, მაგრამ ვადა აქვს გასული, ამის გამო მოვალე უარს გეუბნება. მიდიხარ ხალხის არჩეულებთან; უამბობ შენ გაქვიერებას. იბარებენ მოვალეს. დავნოსტებს და მავნოსტებს არ დაგიდევენ, მევალეს ვადას უდებენ და იმ ვადაში დარწმუნებული იყავით ფული გადახდილია. ამას წინათ ერთ თავადს ვარლამ ერისთავს სასიმინდე გაუტეხეს და სიმინდი მოპარეს. მოვიდა თავადი სამართალის საძებრათ ხალხის წარმომადგენლებთან. ოცდაათი საათის განმავლობაში ქურდი იპოვეს, სიმინდი პატრონს დაუბრუნეს და ქურდს დანაშაულობის მოსახდელად ერთი კვირით სასოფლო გზის მუშაობა მიუსაჯეს. აკი მოგახსენეთ მეორეთ მოსვლის ნიშნებია მეთქი.

დიან მეორეთ მოსვლის, ხოლო ანტი-ქრისტეს მაგიერ ხალხი მოვა, ძლევა-მოსილი ხალხი და დამყარებს ქვეყნათ სიმართლეს, ჩვენს ბურჟუაზი-ბერალებს ხელში შერჩებათ ფარატინა ქალაღი ზედ-წარწერით: ვითხოვთ თავისუფლებას სიტყვისას, თავისუფლებას პეტლისას.

რ უ ს ე თ ი.

„ახალი კურსი“. თავადი მეშჩერსკი და თავადი სვიატოპოლკ-მირსკი. რუსეთის ლიბერალიზმის შემარცხენენი და შემარჯვენენი.

ხალხის გაძლიერებულმა უკმაყოფილებამ, ერთ მხრივ, და ურიცხვმა დამარცხებამ შორეულ-აღმოსავლეთში, მეორე მხრივ, თვალი აუხილა თვითმპყრობელობას და დაარწმუნა, რომ მისი დახვედებული „მათრახის პოლიტიკა“ ველარ შევლის მას. მან ნათლათ დაინახა, რომ მუშტი და მათრახი, რომელიც დღემდის დიდ სამსახურს უწევდა მას შინაგან მტრებთან ბრძოლაში, დღეს ველარ გამოადგება მას. და აი, თავი რომ იხსნას ამ გაქვიერებიდან, ის ერთხელ კიდევ წაებოტინა ძველს, რამდენჯერმე ნაცად საშუალებას, ეგრედ წოდებულ „ლიბერალიზმს“. მართალია, თვითმპყრობელობის გაქვიერებული მდგომარეობა, „არ ახალია, — ძველია“, პროლეტარიატის რევოლუციონურმა მოძრაობამ ის კარგა ხანია გაქვიერებაში ჩაადგო: მაგრამ ეს გაქვიერებული მდგომარეობა პირდაპირ კრიტიკულათ გადაიქცა მას მერე, რაც თვითმპყრობელობამ დამარცხება დამარცხებაზე განიცადა მანჯურიაში; ამ დამარცხებამ ყველასათვის ნათელჰყო სამხედრო არარაობა და პოლიტიკური სიძაბუნე თვითმპყრობელობისა. თვითმპყრობელობამ აშკარათ დაინახა, რომ მოპირდაპირე ისტორიული ძალები თავს იკრეფენ და საიერიშოთ მიეკანებიან მის წინააღმდეგ, მას ირგვლივ მოსისხლე მტრები შემოერტყენ, — და რაღა საკვირველია, თუ ტაქტიკის შეცვლა განიზრახა მან! მოვიხსროთ მტრების ერთი ნაწილი, რომ მისი შემწეობით მტრების მეორე ნაწილს სამარე გაუთხაროთ — აი რაში გამოიხატება თვითმპყრობე-

ლობის „ახალი“ პოლიტიკა. ფინიაობას მიჩვეული, პოლიტიკურად უსუსური ბურჟუაზია ყველაზე აღვილი მოსატყუებელია; და მართლაც, საქმარისი იყო უკბილო თვითმპყრობელობის უმგზავს სახეზე ოდნავი ღიმი გაჩენილიყო, რომ ხარბი და გამოუცდელი ბურჟუაზია თავ-დავიწყებით ჩაჰკონებოდა მაცდურს...

თითქოს მიზანს მიახწია კიდეც თვითმპყრობელობამ.

მაგრამ ჩვენ ცოტა ავჩქარდით. მოვეყვით რიგზე. აი როგორ მოხდა ყველა ეს.

მოკვდა პლევე, — და ლიბერალიზმის სიომ დაჰბერა რუსეთში; გაზეთებმა მორთეს გაუბედავი ტიტანი. სუვორინმა „ნოვოე ვრემია“-ში გამოაცხადა, რომ საქიროა დაარსდეს რუსეთში მინისტერთა კაბინეტი, რომლის მეთაურიც პასუხის მგებელი (ვის წინაშე?) უნდა იყოსო. ნეტა რა უნდოდა ეთქვა ქოფაკტრუპენტელას? „შინაგანი მტრების“ ჩაჩუმებას ფიქრობდა ის ამითი, თუ „ალექსეევების-თანა ვიგინდარაების“ ალაგმვას, რომლებმაც სახიფათო ომში „ჩაითრის რუსეთი“? ეს ჩვენთვის გამოუჩვენებელია, მაგრამ საქმე ამაში არ არის. საყურადღებოა, ის, რომ სწორეთ სუვორინი ალაპარაკდა „კონსტიტუციაზე“. მის ფეხის ხმას აჰყვნენ სხვა გაზეთები, და გაიძარტა „კამათი ლიბერალიზმზე“. თქმა არ უნდა, რომ ლიტერატურული „მედროშეობა“ „ლიბერალიზმისა“ თავ. მეშჩერსკის ეკუთვნის. მან მთელი ჭიკოკონა დაანთო თავის „დღიურებში“ პლევეს პოლიტიკისა და ბიუროკრატიზმის წინააღმდეგ. ბიუროკრატია, მისი აზრით, ასახიჩრებს ადამიანს, საუკეთესო ძალებსა სწოვს და აველურებს მას; პლევეს პოლიტიკამ დაღუპვის გზაზე შეაყენა რუსეთი, მან „ორმო ამოსთხარა ხალხსა და თვითმპყრობელობას შორის“, სახელი გაუტეხა თვითმპყრობელობას და ჩამოაცალა მას ყველა ცოცხალი და საუკეთესო ძალები და სხვა-და-სხვა. ტყუილათ კითხულობს გაოცებული მკითხველი: რას ნიშნავს ეს და რამდენი ხანია რაც მეშჩერსკიმ ახალ ჰანგებს მიჰყო ხელიო? თავადი არც წითლდება და სწორეთ იმ კალამით, რომლითაც გუშინ ცამდის აჰყავდა პლევე, დღეს მიწაში მარხავს იმავე პლევეს „ყაღბ და გამოუსადეგარ ოფიციალურ კონსერვატიზმს“. მაგრამ კონსერვატიზმის კრიტიკით აღარ კმაყოფილდება მეშჩერსკი; ის ხედავს თვითმპყრობელობის კრიტიკულ მდგომარეობას და ცდილობს ლიბერალიზმის გზაზე დააყენოს ის; სწორეთ ამ მიზნით იძლევა ის თავის პოლიტიკურ პროგრამას *). ამ პროგრამის უმთავრესი მიზანი „მეფისა და ხალხის დაახლოვებაა“. რას ნიშნავს ეს „დაახლოვება“? აი რას:

*) მკითხველს არ უნდა გაუკვირდეს, თუ ასე დიდხანს ვილაპარაკეთ მეშჩერსკიზე: მეშჩერსკი დაღუპილი და მცველია თვითმპყრობელობისა, ის მისი „მედროშეა“; ის უახლოეს მონაწილეობას იღებს თვითმპყრობელობის პოლიტიკურ ცხოვრებაში; მაგალითად მან დასწერა მანიფესტი 1903 წ. 23 თებერვლისა, მანვე გასწია მაჰანკლობა თვითმპყრობელობასა და ბურჟუაზიას შორის, როცა პირველმა უკანასკნელის შეცდენა განიზრახა.

„პირდაპირ და საჯაროთ უნდა გამოვაცხადოთ თვითმპყრობელობა, როგორც უმთავრესი მამოძრავებელი ძალა ხალხის ცხოვრებისა ნამდვილი პროგრესისკენ, ღრმა ნდობა უნდა მოუპოვოთ თვითმპყრობელობას ხალხის ძალებში, რომლებსაც თვითმპყრობელობა მიაჩიქებს ის“. მაშ რა პროგრამას უნდა დაადგეს ახალი მინისტრი? „მას არ უნდა ჰქონდეს თავისი პოლიტიკა, არც კონსერვატიული და არც ლიბერალური; ის მხოლოდ აღმასრულებელი უნდა იყოს თავისი ხელმწიფის პოლიტიკისა. ხელმწიფის პოლიტიკა-კი ნათლათ გამოითქვა მის მანიფესტში (26 თებერ. 1903 წ.); ეს მანიფესტი ყველაფერს იძლევა, რაც-კი ძვირფასია, როგორც ხელმწიფისათვის, ისე ყველა რუსისთვის; წესიერება, კანონის სიყვარული, თავისუფლება, ადგილობრივი თვითმმართველობა, ფართე ადგილობრივი თვითმპყრობელობა; გაუქმება ბიუროკრატიული ცენტრალიზაციის ბატონობისა და მოსპობა ძალმომრეობისა“.

მიხვდით, მკითხველო? არ გაოცებთ ასეთ მოწინააღმდეგე ძალთა შეერთება, როგორიც არის თვითმპყრობელობა და პროგრესი, თვითმპყრობელობა და თავისუფლება? მაგრამ დამწვიდით, სვიატოპოლკ-მირსკი აგზნით ყველა ამას, და თუ ცხოვრების სინამდვილესაც ჩაუკვირდებით, მაშინ ხომ სრულიად აშკარა იქნება თქვენთვის მეშჩერსკის მეცადინეობის შინაარსი...

გაზეთები თავს უკანტურებდნენ მეშჩერსკის; საზოგადოება გაფაციცებით უგდებდა ყურს გაზეთების ლაქლქს და ელოდებოდა რაღასაც. მეშჩერსკის წერილები და კარგა ხნობამდე მინისტრის დაუნშვნელობა საბუთს აძლევდა საზოგადოებას ეფიქრნა, რომ მმართველ წრეებში რყევა უნდა იყოს. სწორეთ ამ დროს ხმები გავრცელდა საზღვარ-გარეთის გაზეთებიდან, რომ გრაფ კუტაისოვი, იუსტიციის მინისტრი მურავიოვი, კლეიგელსი და სხვ. მინისტრათ ვერ გავიდნენო (შინაგან საქმეთა მინისტრათ). ყველა ეს ახალ იმედებსა ბადავდა...

მაგრამ აი გამოცხადდა, რომ შინაგან საქმეთა მინისტრათ სვიატოპოლკ-მირსკი დაინიშნაო. პირველ ხანებში არაფერი შთაბეჭდილება არ მოუხდენია ამ ფაქტს საზოგადოებაზე: ამ მინისტრის სახელი ვერაფერ ნდობას ვერ გამოიწვევდა საზოგადოებაში; ყველამ იცოდა, რომ ის ჟანდარმების შეფათ იყო პლევეს დროს; და თუმც ცოტაოდენი კიდეც მოხვდა მას პლევესგან მისი „ლიბერალიზმის“ გამო, მაგრამ ამას ვერც-კი შეამჩნევდა მაშინ საზოგადოება.

სრულიად შეიცვალა სურათი, როცა გამოქვეყნდა ახალი მინისტრის სიტყვები და მისი საუბარი, საუბარი საზღვარ-გარეთის კორესპონდენტებთან. მთელი პრესა, მთელი ევროპა წოდებული საზოგადოება, თითქმის პირი შეჰკრესო, ერთხმადი სიხარულით ეგებებოდა მინისტრის „შესანიშნავ სიტყვებს“, „საზოგადოებისადმი ნდობის“ შესახებ. აი ეს სიტყვებიც. სამინისტროში მსახურებს სვიატოპოლკ-მირსკიმ გამოუცხადა: „ჩემი სამინისტროს მიმართულება იქნება ის დედა-აზრები, რომელიც გამოქვეყნებულია ხელმწიფისგან მის ყოვლად მოწყალე მანიფესტში 26 თებ. 1903 წელს. მოგიწოდებთ თქვენ, ბატონებო, წმინდის გულით და თავ-

გამოდებით მითანამშრომლოთ ამ საქმეში. აღმინისტრატულიზმმა გამოცდილებამ დამარწმუნა, რომ ჩვენს შრომას შეუძლიან ნაყოფი გამოიღოს მხოლოდ მაშინ, როცა ნამდვილი ნდობით გავიმსჭვალეებით საზოგადოებრივ და წოდებრივ დაწესებულებებისადმი და, საერთოთ, ხალხისადმი. მხოლოდ ამ პირობებში შეგვიძლიან სამაგიერო ნდობა მოვიპოვოთ, ურომლისათაც შეუძლებელია წარმატება სახელმწიფო საქმეების მოწყობაში... ერთი ფრანგული გაზეთების კორესპონდენტთან საუბარში სვიატოპოლკმა სთქვა: „საერთოთ რო ვთქვა, 26 თებერვლის მანიფესტი ის საფუძველია, რომელზედაც უნდა დავამყარო ჩემი სამინისტროს საქმეების წარმოება. სარწმუნოების თავისუფლება და დეცენტრალიზაცია—აი უმთავრესი პრინციპები ამ მანიფესტისა“ (-ო *). მეორე ფრანგული გაზეთის კორესპონდენტს განუცხადა სვიატოპოლკმა, რომ დიდი ცვლილებები არ მოხდება მის მინისტრობაში: „მე ვეცდები, უთხრა მინისტრმა, ჩემი მოქმედება შევეფუარდო ნამდვილ პროგრესს, რამდენათაც ეს არ ეწინააღმდეგა დღევანდელ წესებსაო“. ასე ესმის სვიატოპოლკ-მირსკის მისი საერთო „პროგრამა“. კერძოთ ერობებს მინისტრი ჰპირდება „ძალიან ფართე თავისუფლებას, როგორიც-კი შეიძლება მიეცეს მათ“... სახელდობ: „საქალაქო და საეროზო დაწესებულებებს მივცემ რამდენათაც-კი შეიძლება დიდ უფლებებს იმ კითხვების გადაჭრაში, რომლებიც შეეხება სკოლას, მიმოსვლის გაუმჯობესებას და სხვასაო“. ებრაელებსაც ჰპირდება მინისტრი თავისუფლებას, მარა სრულ თავისუფლებას არა, რადგან „ამ შემთხვევაში ისინი მეტის-მეტათ დიდ-მნიშვნელობას მოიპოვებენო“. ბექდვითი სიტყვის შესახებ სვიატოპოლკი ამბობს: „თუმცა ჯერ ლაპარაკი-კი მეტია ბექდვის სრულ თავისუფლებაზე, მიუხედავთ ამისა, საჭიროა მეტი თავისუფლება; ამ მხრივ-კი უკვე ბევრა რამ გაკეთდა“.

ასეთია სვიატოპოლკის პროგრამა. თუ ყურადღებას არ მივაქცევთ ზოგადს და უშინაარსო სიტყვებს თავისუფლებაზე და პროგრესზე, რომლებიც ძალიან მოგვაგონებს ცნობილ ფრაზას: „გაუმარჯოს თავისუფლებას, რამდენათაც ეს არ ეწინააღმდეგება დღევანდელ კანონებსო“! მაშინ სვიატოპოლკის პროგრამაში დარჩება პაწაწა თავისუფლება საეროზო და საქალაქო კრებებისა, სკოლისა და მიმოსვლის კითხვებში, და ოდნავი, შეზღუდული თავისუფლება ლიბერალების ბექდვითი სიტყვისა. აი ყველა ის, რაც-კი გაიმეტა მთავრობამ ბურჟუასიისთვის! მეგრე პროლეტარიატს, გლეხ-კაცობას? თვითმპყრობელობას მისდა საუბედუროთ არაფრის მიწოდება არ შეუძლიან მათთვის, გარდა მათრახისა და სეკრეტისა.

მკლევ და სასაცილო პროგრამაა, მაგრამ ეს ის მაქსიმუმი, რომლის გამეტებაც-კი შეუძლიან თვითმპყრობელობას და ისიც მხოლოდ სიტყვით, რო-

*) შეადარე მეშერსკის სიტყვებს: „მინისტრს არ უნდა ჰქონდეს თავისი პოლიტიკა: არც ლიბერალური და არც კონსერვატიული“. საერთოთ, ამ ორთა პროგრამა სიტყვებშია-კი ერთმანეთს ემგზავება.

გორც დავინახავთ ქვეით. მიუხედავთ ამისა, მთავრობა დიდ იმედებს ამყარებდა „ახალ კურსზე“. ჯერ ერთი მთავრობამ ისე მოგვაჩვენა თავი, რომ ვითომ მას ეკუთვნის ეს პროგრამა, და არა მხოლოდ სვიატოპოლკს; სწორეთ ამ მიზნით ატიტინლოდ გლახოვი „საზოგადოებაზე“ და „თვითმოქმედებაზე“. კუროპატინიც-კი ალაპარაკდა თავის ტელეგრამაში შორეულ აღმოსავლეთიდან ერობათა სანიტარული ორგანიზაციების სასარგებლო მოღვაწეობაზე; ალბათ ამით უნდოდა მას ეთქვა, რომ ერობა და, საერთოთ, საზოგადოება—ძალაა, რომელსაც ყურადღებას უნდა ვაქცევდეთო და სხვა. მთავრობამ იცის, რომ მისმა ლიტონმა სიტყვებმა კარგა ხანია ნდობა დაკარგა, რომ საჭიროა „სიტყვიდან“ „საქმეზე“ გადასვლა აქ იწყება ამნისტიის პლევესგან დასჯილი ლიბერალებისა: ერობათა წევრების, იურისტების, ლიტერატორების, სტუდენტების; იხსნება ხელმეორეთ პლევესგან დახურული ლიბერალური და განმანათლებელი საზოგადოებები, არსდება საერთო საეროზო სანიტარული ორგანიზაციები და სხვა და, დასასრულ, ნება ეძლევა საეროზო გამგეობათა თავმჯდომარეებს თავი მოიყარონ საერთო კრებათ საერთო საქმეების განსაჯელათ.

რა შთაბეჭდილება მოახდინა ყველა ამან?

პირველათ შთაბეჭდილება არა-ჩვეულებრივი იყო. გაზეთებმა აღარ იცოდნენ რა ექნათ სიხარულით, ქალაქების საბჭოები და ერობათა სამაზრო კრებები ერთი ერთმანეთს აღარ აცდიდენ ნდობის მთავრობისადმი გამოცხადებას და წინადადებას აძლევდენ დახმარებოდენ მას მისი პროგრამის განხორციელებაში. აი რას იწერებოდა მოსკოვის ქალაქის საბჭო: „მოსკოვის ქალაქის საბჭო... საღამს უძღვნის თქვენს შესანიშნავს მოწოდებას საზოგადოებისა და საზოგადოებრივ დაწესებულებებისადმი ნდობის გამო. მთავრობისა და საზოგადოებრივ ძალთა მჭიდრო კავშირში მოსკოვის ქალაქის საზოგადოებრივი მმართველობა ერთათ-ერთ სწორ გზასა ხედავს ხალხის კეთილდღეობისა და რუსეთის შინაგანი წესების განსავითარებლათ“. ადესის საბჭო სიხარულით ეგებებოდა სვიატოპოლკს და უსურვებდა „გამარჯვებას კეთილი სურვილების განხორციელებაში“. სხვა ტელეგრამებშიაც იგივე აზრია გატარებული. მაგრამ იქნება თქვენ ფიქრობთ, რომ ერობათა და საბჭოთა წევრები, ზოგიერთები მაინც თავიანთ კრებებზე მეტ გამბედაობასა და პირდაპირობას იჩენდენ. ყური დავუგდოთ მათ ლაპარაკს. მოსკოვის ქალაქის თავმა თავ. გოლიცინმა სიტყვა წარმოსთქვა, რომელშიაც ამბობდა: „შინაგან საქმეთა მინისტრის სიტყვაში საზოგადოებრივ დაწესებულებებს ეძლევა ის უფლება... რომელსაც მათ ართმევდენ ამას წინათ... ჩვენ ჩვენი უფლებების შეზღუდვისა გვეშინოდა, ჩვენ უარესს მოველოდით და აი სწორეთ ამ დროს სახელმწიფო მოღვაწემ... დაილაპარაკა ნდობაზე საზოგადოებრივი მოღვაწეებისადმი, აშკარათ განაცხადა, რომ მთავრობისა და ამ დაწესებულებების კავშირი ის იარაღია, რომლითაც შეუძლიან მთავრობას თავისი მოვალეობის შესრულებაო“. აი კიდევ განცხადება: „ჯერ კიდევ გუშინ, გუშინ წინ ისე მკაცრათ ეკიდებოდა მთავრობა ქალაქის საბჭოებს, რომ წევრები სამსა-

ხურიდან გამოსვლას ეპირებოდნენ. ამიტომ ძვირ-
ფას რასზე წარმოდგენს ჩვენთვის შინაგან საქმეთა
მინისტრის პირდაპირი განცხადება, რომ მთავრო-
ბის მოქმედებათა ნაყოფიერობა საესებით დამოკი-
ლებულია საზოგადოებრივი და წოდებრივი დაწე-
სებულებებისადმი ნდობაზე“ (დილენკოვი კურს-
კის საბჭო). ასეთივე ხასიათისაა ერობათა განცხა-
დებები. ჩერნიგოვის საშაზრო ერობაში შრაგი ამ-
ბობს: „შინაგან საქმეთა მინისტრის სიტყვები ღირს
შესანიშნავია, რადგან სწორეთ იმ დროსაა ნათქვა-
მი, როცა ერობას სრული განადგურება ელოდა“. **ბატ.**
უნკოვსკი ბალაშევის ერობაში იმედოვნებს,
რომ „აღრინდელმა შავმა ღლებმა, როცა თითქმის
ყველა წვერს სახიფათო კაცათ სცნობდნენ, და ხ.,
—სამუდამოთ გაიარა და აღარ დაბრუნდებოა“. **ჩვენ**
განგებ ამოვწერეთ დაწვრილებითი ცნობები,
რომ დაგვემტკიცებინა შემდეგი: ჩვენ ვიღუპებო-
დით, ამბობენ ერობათა და საბჭოთა წევრები, გა-
ჩნდა კაცი, რომელმაც თავს იღვა ჩვენი სიკვდილი-
დან გამოსნა, მაშ ურა! გაუმარჯოს მთავრობას,
ის ჩვენი წინამძღოლია! —მართლაც, ვერც ერთ სი-
ტყვას ვერ ნახეთ ამოდენა განცხადებებში პოლი-
ტიკური რევოლუციის და, საერთოთ, პოლიტი-
კური თვით-მოქმედების შესახებ. ერობები და საბ-
ჭოები ჩანს სრულ კმაყოფილებას აცხადებენ სვია-
ტოპოლკის პროგრამის გამო; მეცით მათ ცოტა
რამ თავისუფლება სკოლისა და მიმოსვლის კითხვებ-
ში, —და ისინი სრულიად დამყოფილებული იქ-
ნებიან.

ასე მიეგება ბურჟუაზიის მეტი ნაწილი „ახალ
კურსს“.

არც მემარცხენე ლიბერალები შეხვდნენ ნაკ-
ლები თანაგრძნობით სვიატოპოლკ-მირსკის განცხა-
დებას. „რუსეთის უწყებები“ აღტაცებით ეგებება
ამ რუსეთის ცხოვრების „გაზაფხულს“ და ამბობს:
„... მაგრამ ამ მოღვაწეობამ (ნდობაზე დამყარე-
ბულმა) რომ სასურველი ნაყოფი გამოიღოს, საჭი-
როა... პრესას რამოდენიმე თავისუფლება მიეცეს
სახელმწიფო და საზოგადოებრივი კითხვების აწონ-
დაწონაში... საჭიროა ერობები რამოდენიმე თა-
ვისუფლათ ირჩევენ განსასჯელ კითხვებს და თა-
ვისუფლათ არკვევენ განსასჯელ კითხვებს და თა-
ვისუფლათ არკვევენ მათ საჭირო საგუბერნიო სა-
ბჭოთა კრებები ერთმანეთის აზრების გასაზიარებ-
ლათ ...საჭიროა სამეცნიერო და სხვა საზოგადოე-
ბრივ ორგანიზაციათა კრებები...“

ძალიან რადიკალური რჩევაა, არა მკითხველო!?

მართალია, „რუსეთის უწყებებმა“, „პროვოკა-
ცია“ და „ოსვობოჟდენიე“ შემდეგ კონსტიტუციის
დაიწყეს ლაპარაკი, მარა ჩვენ ვნახავთ, როგორ
ესმით მათ ეს კონსტიტუცია. აი რას ამბობს „ოს-
ვობოჟდენიე“ თავის პროკლამაციაში ხალხისადმი:
„სახელმწიფო საქმეებს ყველა ერთათ უნდა განა-
გებდეს: ხელმწიფე მინისტრები და ხალხის წარმო-
მადგენელთა კრება“ (ასე იყო ძველათ რუსეთში)
—მეტი არაფერი! რა ხალხი იქნება ეს წარმომად-
გენლები და რა დამოკიდებულება ექნებათ მათ მე-
ფესთან და მინისტრებთან —ამაზე სიტყვასაც არ ამ-
ბობს „ოსვობოჟდენიე“ და მისი მომხრეები. მათ
კარგა იციან, რომ ამ „სახალხო“ წარმომადგენ-

ლებში უეჭველათ შევლენ მათი წარმომადგენლები,
და სხვებისთვის ხომ არცა სცალიანთ მათ.

როგორცა ვხედავთ, ერთი ნაწილი ლიბერა-
ლებისა (მემარჯვენენი) კმაყოფილია დღევანდელი
პოლიტიკური წესებით, თუ ცოტა თავისუფლებას
მისცემენ მათ საერობო და საქალაქო საქმეებში.
მეორე ნაწილი (მემარცხენენი) სახელმწიფო მართ-
ვა-გამგეობაში მონაწილეობას ითხოვს და ამ მხრივ
მზათ არის დემოკრატიზმისკენ გაიწიოს, მხოლოდ
იმ პირობით-კი, რომ **მეფე თავის აღზილზე და-
ჩმის**. ეს გარემოება ყურადღების მისაქცევაა, და
აი რა მხრივ. მიუხედავად იმისა, რომ ჩვენში ბა-
ტონ-ყმური წესები ჯერ კიდევ მთლათ არ მოსპო-
ბლა, —ახალი კლასები საკმაოთ დაყალიბდა და
კლასთა გამწვავებული ბრძოლა თავის ძალაში შე-
ვიდა; მიუხედავად იმისა, რომ ბურჟუაზიის ეჯავრე-
ბა თვითმპყრობელობა, მას ვერ გაუბედია მისი რე-
ვოლუციონურათ მოსპობა: მან კარგა იცის, რომ
„დაბალი კლასები“ მხურვალე მონაწილეობას მიი-
ღებენ ამ რევოლუციონურ შეჯახებაში და ეცდე-
ბიან თავის სასარგებლოთ გამოიყენონ ეს შეჯახე-
ბა. სწორეთ ამიტომაც ცდილობს ბურჟუაზია ეს
„მწვავე კითხვა ნელ-ნელა, ურევოლიუციოთ, უსი-
სხლოთ გადასქრას“, სწორეთ ამიტომ უნდა მას
ნელ-ნელა გაბატონდეს მთავრობაში და მეფე თა-
ვის სასარგებლოთ გამოიყენოს მეფის ხაზინა და
ხიშტები „ბუნტოვშიკების“ წინააღმდეგ.

ლიბერალები თავისებურათ იბრძვიან საბჭოებსა
და ერობებში მთავრობის ბატონობის წინააღმდეგ,
მაგრამ მათ უფრო მეტათ ეშინიათ დაბალი კლა-
სებისა... აი სწორეთ ამ შემთხვევებისთვის სჭირდე-
ბათ მათ მეფე...

თანამედროვე ცხოვრება აშკარათ ამტკიცებს
ამ აზრის ჭეშმარიტებას.

მართა პროლეტარიატმა არ გამოუცხადა ნდო-
ბა მთავრობას და ურიცხვ რევოლუციებში, რომ-
ლებით მან რუსეთის სხვა-და-სხვა ქალაქებში მიი-
ღო, არა თუ ომის შეწყვეტა, არამედ თვით მეფის
მთავრობის გაუქმებაც მოითხოვა. ასეთივე უნდობ-
ლობა და ზიზღი გამოუცხადეს თვითმპყრობელო-
ბას ამ ბოლო ხანებში სათადარიგო ჯარის-კაცებმა
(ე. ი. იმავე მშრომელთა შვილებმა) სამხრეთსა და
დასავლეთში. ხალხი ნათლათ უნდა ხედავდეს, და
ხედავს კიდევ, რომ მას არავითარი იმედი არ უნ-
და ჰქონდეს, გარდა თავის-თავისა; ჩვენმა ლიბერა-
ლებმა და ეგრეთ წოდებულმა საზოგადოებამ-კი
აშკარათ ამცნო ქვეყანას, რომ დღევანდელ განმა-
თავისუფლებელ ბრძოლაში ისინი ხალხის წინააღმ-
დეგ მიდიან, და არა ხალხთან ერთათ...

ჩვენ იმედი გვაქვს, რომ პროლეტარიატი ჩქა-
რა მისცემს მეფის თვითმპყრობელობას თავის უკა-
ნასკნელს და გადაჭრილს პასუხს.

მაშასადამე, ჩვენ ვამბობდით, რომ თვითმპყრო-
ბელობა ვერ შესძლებს განახორციელოს ის პაწაწა
„რეფორმები“, რომლებიც მან ლიბერალებს უწე-
სალობა; მთავრობის უკანასკნელმა განკარგულებე-
ბმა აშკარათ დაგვანახვა, რომ ჩვენ მართალი ვიყა-
ვით. მართლაც, ჯერ არც-კი გათავებულიყო პრე-
სის პაწაწა თავისუფლებაზე ლაპარაკი, რომ მთავ-
რობამ უკვე ხელი მიჰყო გაზეთების გაფრთხილებას

სა და აკრძალვას, ჯერ არც-კი შეკრებილიყვნენ ერობათა წარმომადგენლები, რომ მთავრობა შეშინდა და კრებას წინ გადადგოდა. ყველა ეს აშკარათ ამტკიცებს, რომ შეუძლებელია თვითმპყრობელობამ დაუთმოს რამე მოწინააღმდეგეებს. ასეთია „ახალი კურსის“ ნაყოფი: იმის მაგიერ რომ გაემარჯვნა, მთავრობამ სრული დამარცხება განიცადა რადგან ქვეყანას დაანახვა, რომ მას აღარ შეუძლია მოძრაობა აღარც წინ, და აღარც უკან. თუნდაც მოეხერხებინა მთავრობას ლიბერალებთან მორიგება, მაინც ვერ იხსნიდა თავს რევოლუციისგან. მეტის-მეტი უზომოა ხალხის უკმაყოფილება, მაინც ვერ იხსნიდა თავს რევოლუციისგან. მეტის-მეტი უზომოა ხალხის უკმაყოფილება, მეტის-მეტი ბევრი ხალხია კრიზისისგან უსაქმოდ და უზუროდ დატოვებული, მეტის-მეტი ბევრი ოჯახობა დააოხლა მთავრობისგან გამოწვეულმა რუსეთ-იაპონიის ომმა, მეტის-მეტი უზომოა ხალხის სიღარიბე და გაჭირვება, — რომ ყველა ამან ტყუილათ ჩაიაროს მთავრობისთვის. ეს გაჭირვებული ხალხია, რომ თავგზას აუზნებს თვითმპყრობელობას. ყოველ წამს მოსალოდნელია რევოლუციონური ქარტახი, რომელიც მიფუტკნ-მოფუტკნის დღევანდელ მთავრობას და მწარე სიცილს მიაყრის „ბრძენ“ სვიატოპოლს! დიან, ბატონებო, გვიანდაა მორიგებაზე ფიქრი!

პირბადე აიხადეს!

(ლიბერალების „კონსტიტუციის პროექტზე“)

დიდი „ამბითა და ზეიმით“ გამოვიდნენ ლიბერალები ისტორიულ მოედანზე. იქ, რუსეთის დიდ ქალაქებში, აუარებელი ბანკეტები გამართეს, სადაც მთავრობის საწინააღმდეგო რეზოლიუციები გამოიტანეს და საჯარო აღიარეს რეფორმების საჭიროება; აქ, საქალაქო და საერო დაწესებულებებში იმავე რეზოლიუციებზე ხელი მოაწერეს და ხელმოწერით დაილაპარაკეს იმავე რეფორმებზე. ლიბერალურმა მწერლობამ ხომ საქმე გააჭირა თავისი მითქმა-მოთქმით, და ყურები გამოგვიყრუა „ცვლილებებზე“ ლაპარაკით...

ნეტა რა მოხდა? რატომ გამოილაშქრეს ლიბერალებმა „იერიშით“ მეფის თვითმპყრობელობაზე? სად იყვნენ ეს „ხალხის მეგობრები“ აქამდე, როცა მრავალ-ტანჯული ხალხი პროლეტარიატის წინამძღოლობით თავ-გამოდებით ეჯახებოდა მეფის მთავრობას და საკუთარი სისხლით ღებავდა მიდამოს? რატომ გამოძვრნენ სოროებიდან ეს ვაჟბატონები სწორეთ ეხლა?

ძნელი არ არის ამის გაგება. თაობითვე შშიშარა ლიბერალებმა კარგათ იციან, რომ საკუთარი ძალ-ღონით პოლიტიკურ თავისუფლებას ვერ მოიპოვებენ. ისინი გულის ფანქარით უცდიდნენ ხელსაყრელ შემთხვევას, როცა-კი შესაძლებელი იქნებოდა თავისი ანგარიში წარედგინათ მეფის მთავრობისათვის. ისინი გაფაციცებით უგდებდნენ ყურს პროლეტარიატის ბრძოლას, რომელიც მათდა სასიხარულოდ დესპოტიზმს ასუსტებდა. თუ პროლეტარიატს მხარს ვერ უჭერდნენ, ეს ჯერ მათი სიმხდალის ბრალია და მერე იმისი, რომ პროლეტა-

რიატი, რაც უნდა იყოს, მათი მტერია და არა მოყვარე. ამიტომ ისინი მოუთმენლათ ელოდნენ რაიმე **გარეშე** შემთხვევას, რომელიც ძირიანათ შეარყევდა მეფის მთავრობას და ლიბერალებისკენ გააქნებდა.

და აი, ეს **გარეშე შემთხვევა** დადგა, როცა რუსეთ-იაპონიის ომი დაიწყო. რუსეთ-იაპონიის ომმა სავსებით გამოაშკარავა თვითმპყრობელობის სისუსტე, ძირიანათ შეარყია მისი საფუძველი და მით საექვოთ გადაქცია მისი არსებობა. თვითმპყრობელობა იძულებული იყო თავი დაეცვა. მაგრამ როგორ? საკუთარი ძალა აღარ შესწევდა, გარეშე ძალა-კი არსითა სჩანდა: „საზოგადოება“ სამარე-ბრივ სიჩუმეს იყო მიცემული. აი ამ დროს იბრუნა მხარი თვითმპყრობელობამ, „თავი გაანება“ მათარხის პოლიტიკას და თავისი მინისტრის პირით მოჰყვა „ნდობაზე“ ტიტინს!

ეს საკმარისი იყო, რომ ლიბერალები სიხარულისგან გადარეულიყვნენ! ისინი მიხედნენ, რომ სასიხარულო წამი დადგა, დადგა დრო, როცა ისინი ფეხს მოიკიდებენ სახელმწიფო მესხანზმში და სხვა. აი, რატომ გამოვიდნენ მოედანზე ასეთი „რიხითა და ხმაურობით“! და რადგან პოლიტიკურ მოედანზე გამოსვლა პოლიტიკური პროგრამის შემუშავებას, ნიშნავს, ლიბერალები შეეცადნენ დროს არ ჩამორჩენოდნენ და შეამუშავეს პროექტი ასეთი პროგრამისა, „კონსტიტუციის პროექტი“, რომელსაც „რუსეთის იმპერიის ძირითადი კანონი“ დაარქვეს.

ეხლა განვიხილოთ ეს „კონსტიტუციის პროექტი“ ბბ. ლიბერალებისა, ვნახოთ რა გეგმაზე უნდათ ააშენონ პოლიტიკური წყობილება მომავალი რუსეთისა.

მეფის თვითმპყრობელობა არ მოსწონთ ლიბერალებს, მაგრამ არ მოსწონთ იმდენათ, რამდენათაც ის ხელს უშლის მათ. მათ უნდათ მეფის ძალმომრეობა შეასუსტონ მაგრამ მხოლოდ იმდენათ, რამდენათაც ეს სასარგებლოა მათთვის. ამისთვის მათ ასეთი ხერხი მოიგონეს. მათ განაცხადეს თავიანთ „კონსტიტუციის პროექტში“, რომ **მეფის ტახტი ხელუხმებლათ ღარიბაზა რომანოვების ხელში, რომლებიც მამკიდლოვითი წესით იმეფებენო**. მაგრამ მეფის ძალ-მომრეობა რომ ალაგმონ, აწესებენ ამავე დროს „სახელმწიფო საბჭოს“, რომელიც მეფისთან ერთად შეუდგება კანონების გამოცემას. როგორცა ხედავთ, კანონმდებლობითი ძალა მეფისა და სახელმწიფო საბჭოს ხელში იქნება, რომელთაგანაც მეორე კანონებს შეამუშავებს და პირველი დაამტკიცებს.

საუცხოვო რამაა, არა მკითხველო?!

მაგრამ ერთი რამე დავიწყებიათ, თითქოს, ბ. ლიბერალებს. ყველა კანონ-პროექტს ხომ არ დაამტკიცებს მეფე? რომელსაც-კი ისინი წარუდგენენ უკანასკნელს! ხომ შეიძლება მეფემ არ დაამტკიცოს ზოგიერთა მათთვის სასარგებლო კანონ-პროექტი? რა თქმა უნდა შეიძლება! მაშ რატომ სახეში არ მიიღეს ლიბერალებმა ეს გარემოება? უბრალოდ მიზეზით! ისინი ფიქრობენ — და მიზეზი აქვთ ასე იფიქრონ — რომ მეფესა და მათ შორის დიდი უთანხმოება თითქმის შეუძლებელი იქნება, რად-

გან ისინი მოახერხებენ ხელში ჩაიგდონ მეფე და თავის იარაღათ გაიხადონ. ამით ისინი ძლიერ იარაღს შეიძენენ მუშათა მოძრაობის წინააღმდეგ! შემაჯდენელი სურათია, არა მკითხველო? ამ მიზნის განსახორციელებლათ ლიბერალები სიხარულით დაუთმობენ მეფეს ზოგიერთა თავიანთ უფლებას, და აკი უთმობენ კიდევ! ამ გვარათ ლიბერალების „პროექტით“ რუსეთში შეზღუდული მონარქიული ფორმა უნდა დაწესდეს, რომელიც მხოლოდ ოდნავათ შეზღუდავს მეფის ძალმომრეობას, რადგან მეფეს უფლება ეძლევა როგორც კანონების დამტკიცებისა, ისე მათი უარყოფისა.

რისთვის დასჭირდათ ლიბერალებს მონარქიული ფორმა? იქნება იმისთვის, რომ „ხალხი“ ჯერ დამწიფებული არაა უმაღლესი ფორმისთვის? სრულიადაც არა! ეს რომ ასე იყოს, მაშინ რაღათ მისცემდნენ ისინი ხალხს საარჩევნო უფლებას? ცხადია, აქ სხვა მიზეზია. საქმე იმაშია, რომ ლიბერალებს უნდათ **გაამაგრონ მომავალ რუსეთში თავიანთი პოლიტიკური პოზიციას**; ამიტომ იჩენენ ისინი თავის „პროექტში“ „ხალხის მზრუნველობას“. დასავლეთ ევროპასა და რუსეთის პროლეტარიატის რევოლუციური ზრდა შიშის ზარსა გვრის მსოფლიო ბურჟუაზიას. ის იძულებულია თავის დასაცავი ზომები მიიღოს და იღებს კიდევ. ასეთივე მიზანი დაისვა რუსეთის ბურჟუაზიამ თავის „კონსტიტუციის პროექტში“. მან იცის, რას ნიშნავს პოლიტიკური ძალა, მან იცის რამდენათ საჭიროა მისთვის ეს ძალა, და აი, ისე აწყობს საქმეს, რომ ახლო მომავალში **პოლიტიკურად გაბატონდეს და მით პროლეტარიატის მოძრაობა დააშაღოს**. ამისთვის-კი საჭირო იყო მხოლოდ ერთი რამ ცოტა ცვლილება შეეტანათ დღევანდელ პოლიტიკურ წესებში და ხელუხლებლათ დეტოვებინათ მეფის ტახტი. ამ ნიადაგზე დაიბადა ლიბერალებში შეზღუდული მონარქიის იდეა. აი რა მიზნით გამოაცხეს ლიბერალებმა „კონსტიტუციის პროექტი“!

ასეთია პირველი ბიჯი ლიბერალების პოლიტიკური სიბრძნისა.

მაგრამ მართა ამით არ დაკმაყოფილებულან ბ. ლიბერალები. რომ უფრო მჭიდროთ გაამაგრონ თავიანთი პოლიტიკური პოზიციას, ლიბერალებმა მეორე ხერხიც გამოიგონეს: **ორი პარლამენტი**. მათი „პროექტით“ სახელმწიფო საბჭო ორი პალატისგან უნდა შესდგებოდეს: **სამართლო პალატისგან** და **ხალხის წარმომადგენელთა პალატისგან**. საერობო პალატაში იქნებიან **სახელმწიფო (!)** ხმოსნები, რომლებსაც საერობო და საქალაქო დაწესებულებანი აირჩევენ; ხალხის წარმომადგენელთა პალატაში-კი—ხალხის დეპუტატები. ამგვარათ, ჩვენ ორნაირი დეპუტატები გვეყოლება: „უბრალო“ დეპუტატები, რომლებსაც „შავი ხალხი“ აირჩევს, და „მაღალი წოდების“ დეპუტატები, „სახელმწიფო ხმოსნები“, როგორც მათ ლიბერალების „პროექტი“ ეძახის, რომლებსაც „კეთილშობილი ქმნილებანი“ აირჩევენ!

აქ თავისთავათ იბადება კითხვა: რისთვის დასჭირდათ ლიბერალებს პარლამენტი? რისთვისა ჰყოფენ პარლამენტს ორ ნაწილათ: საერობო

პალატათ და ხალხის წარმომადგენელთა პალატათ? უფრო კარგი არ იქნებოდა ერთიანი პარლამენტი? დიახ, კარგი იქნებოდა, მარა ლიბერალებისთვის-კი არა, მათი მტრებისთვის! გამოვარკვიოთ ორი პარლამენტის მნიშვნელობა ბურჟუაზიისთვის.

საქმე იმაშია, რომ, თუ საყოველთაო საარჩევნო უფლებას მისცემენ ხალხს, მაშინ ერთიანი პარლამენტი საშინაო იარაღათ შეიძლება გადიქტეს ხალხის ხელში. მეორე მხრივ, ლიბერალებს ვერ გაუბედათ წაართვან მთელ ხალხს საარჩევნო უფლება და ზოგიერთა ჯგუფებს გადასცენ, რადგანაც დემოკრატიულმა სურვილებმა უკვე ფესვები გაიდგა ხალხში. ცხადია, ან საყოველთაო საარჩევნო უფლება უნდა უარჰყონ ლიბერალებმა, რაც ყოველივე ნდობას დაუკარგავს მათ ხალხის თვალში, ან სასარგებლოთ უნდა სცნონ ეს უფლება, ხელი აიღონ მომავალ პოლიტიკურ უფროსობაზე, რადგან ამ შემთხვევაში ერთიანი პარლამენტი შესაძლებელად შეასუსტებს მათს ძალას ხალხის სასარგებლოთ!

როგორ უნდა გამოვიდნენ ლიბერალები ამ მოჯადოებული წრიდან? როგორ უნდა მოეწყოს საქმე, რომ მგლებიც გაძდნენ და ცხვრებიც უვნებლები დარჩნენ?

სწორეთ ამისთვის გამოიგონეს ლიბერალებმა ორი პარლამენტი! მათ გადაუგდეს ხალხს საყოველთაო (ვითომდა საყოველთაო, როგორც ქვემოთ დაენახავთ) საარჩევნო უფლება და იმავე დროს მოახერხეს თავისთვის საერობო პალატა, სადაც ხალხის დეპუტატებს, რატომ უნდა, ადგილი არ ექნება. კეთილი! მარა განა მონარქიული ფორმა საკმაო იარაღს არ აძლევს ლიბერალებს? რიღასთვის დასჭირდათ ორი პარლამენტი? რა თქმა უნდა, არა! მაგალითისთვის შორს წასვლა არ დაგვირდება. ავიღოთ თუნდა გერმანია, სადაც სოციალდემოკრატიული პარტიის წინსვლა თავზარსა სცემს ბურჟუაზიას და გაფაციცებით აძებნიებს სახსარს მისი პოლიტიკურათ და უძღურებისთვის.

ამ გვარათ ბურჟუაზია და მათი მოწინავე რაზმი-ლიბერალები არ დაკმაყოფილდნენ მონარქიის ხელშეუხლებლობას და ორ პარლამენტს მიმართეს იმისთვის, რომ მეტი ძალა მოეკრიფათ და მუდამ პოლიტიკურ დამოკიდებულებაში ჰყოლოდათ ხალხი. „საერობო პალატა“ ეს ის ჯგუფი იქნება, რომელმაც ფრთები უნდა შეაკვეცოს და დამახინჯოს ყოველი სამართლიანი კანონ-პროექტი, სანამ ის მეფემდინ მივიდოდეს დასამტკიცებლათ, რადგან ლიბერალების „პროექტით“ ყველა კანონ პროექტმა „საერობო პალატის“ თანხმობა უნდა მიიღოს, რომ მეფემდინ მიასწიოს. რაღა თქმა უნდა, რომ ხერხიანათ ისარგებლებენ ლიბერალები ამ უფლებით! თქმა არ უნდა, რომ შეტანილ კანონ-პროექტს მხოლოდ მაშინ მიიღებენ, როცა მას გვარიანათ დამახინჯებენ, როცა შიგ ალარას გაუშვებენ ისეთს, რაც მათთვის საზარალო იქნება. ამით-კი უზრუნველ-ჰყოფენ ბურჟუაზიის ბატონობას და გვარიანათ ალაგმვენ ხალხის თვითმოქმედებას.

ცხადია ჩანს, თუ რა ძლიერ იარაღათ გადიქტევა ბურჟუაზიის ხელში ორი პარლამენტი.

რა შედეგები მოჰყვება ყველა ამას? ლიბერალები, როგორც ვიცით, საყოველთაო, თანასწორ

და პირდაპირ საარჩევნო უფლებას იძლევიან თავიანთ „კონსტიტუციის პროექტში“. მართლა საყოველთაო, თანასწორი და პირდაპირი იქნება ეს საარჩევნო უფლება, თუ ორ პარლამენტს თავს არ დაანებებენ ბ. ლიბერალები?

დავიწყეთ **თანასწორი** საარჩევნო უფლებიდან. რას ნიშნავს თანასწორი საარჩევნო უფლება? ეს იმას ნიშნავს, რომ ყველა მოქალაქეს, ერთნაირი, თანასწორი უფლება აქვს დეპუტატის არჩევისა, არც ერთ მაფანს უპირატესობა არ ეძლევა. ორი პარლამენტის წყალობით-კი სრულიად ქარწყლდება ეს ძირითადი უფლება ყველა მოქალაქისა, რადგან ზოგიერთ მოქალაქეებს **ორი** საარჩევნო ხმა ეძლევა: „სახელმწიფო ხმონების“ (საეროზო პალატაში) არჩევისა და სახალხო წარმომადგენლებისა; მაშინ, როდესაც მოქალაქეთა აუარებელ უმრავლესობას მარტო **ერთი** ხმა ეძლევა,—ხმა სახალხო წარმომადგენლების არჩევისა! ძნელი გასაგები არაა, თუ ვის სასარგებლოთ წავა ეს **ორი** ხმა...

ესევე უნდა ითქვას **პირდაპირი** საარჩევნო უფლებაზე. პირდაპირ საარჩევნო უფლებას მხოლოდ მაშინ აქვს მნიშვნელობა, როცა ერთი წარმომადგენლობითი დაწესებულება არსებობს, რადგან მხოლოდ ამ შემთხვევაში შეიძლება დაერქვას დეპუტატს ხალხის **პირდაპირი** წარმომადგენელი. ორმაგი პარლამენტის წყალობით-კი პირდაპირ წარმომადგენლობას **არაპირდაპირი** ემატება, რადგანაც სწორეთ **არაპირდაპირი** წარმომადგენლები იქნებიან ის **სახელმწიფო ხმონები** (საეროზო პალატის დეპუტატები), რომლებსაც არჩეული პირები აირჩევენ (ერობათა და ქალაქის საბჭოთა წევრები), და არა თითონ ხალხი! ძნელი გასაგები არაა, თუ ვის ინტერესებს დაიცავდნ სახელმწიფო ხმონები...

ამ გვარათ თანასწორი და პირდაპირი საარჩევნო უფლება უშინაარსო სიტყვათ-ღა რჩება ორ პარლამენტის დროს.

საყოველთაო საარჩევნო უფლება? ამის განხორციელება მაინც შესაძლებელია ორი პარლამენტის დროს? დიახაც, რომ შესაძლებელი აქნებოდა, მარა ლიბერალებმა არ მოისვენეს და მეორე მხრიდან გამოილაშქრეს ამ უფლების წინააღმდეგ. როგორც მათი „პროექტიდანა“ სჩანს, მათ უნდათ **მარტო მამაკაცებს** მიანიჭონ საარჩევნო უფლება და მით პოლიტიკურ ასპარეზს მოაცილონ კაცობრიობის მეორე ნახევარი—**დედაკაცები**. დავანებოთ თავი იმას, თუ რამდენათ ჩამორჩენილნი უნდა იყვნენ ის პოლიტიკური „მოღვაწეები“, რომლებიც ამ მხრივ მამაკაცებს დედაკაცებზე მაღლა აყენებენ. ჩვენ მხოლოდ ამას ვიტყვით, რომ ამით ლიბერალებს უნდათ ერთი ლახტი კიდევ გადაჰქრან პროლეტარიატს. საქმე იმაშია, რომ ვინც-კი პოლიტიკურათ დაწინაურებულია დედაკაცებში—თითქმის ყველა პროლეტარებია, რომლებიც თავიანთ ქმრებთანა და ძმებთან ერთათ მუშაობენ ფაბრიკებში და ზავოდებში, მათთან ერთათ წევენ უღელს და მათთან ერთათ იბრძვიან. ძნელი გამოსაცნობი არაა, თუ ვის მხარეს დაიჭერენ ესენი არჩევნების დროს. ლიბერალებმა იციან, რომ თუ ქალებს საარჩევნო უფლებას მისცემენ, ამით ისინი შესამჩნევ

ვით გამარავლებენ პროლეტართა რაზმებს და სწორეთ ამიტომ ამხინჯებენ საყოველთაო საარჩევნო უფლებას...

მაშ, რაღა დარჩა საყოველთაო, თანასწორი და პირდაპირი საარჩევნო უფლებიდან, რომელზედაც ასე ბევრსა ყვირიან ლიბერალები? როგორცა ხედავთ—არაფერი, გარდა სიტყვების რახიზუნისა! სიტყვების რახი-რუხი-კი ძალიან ესაჭიროებათ ლიბერალებს, რადგან იმედი აქვთ ამითი მოიბირონ ხალხი!.. ჩვენ არც გვიკვირს ეს: დღემდის ისტორიამ არ იცის მაგალითი, რომ რადისმე რომელიმე კლასს თავისი კლასიური ინტერესებისთვის ელატნოს; თქმა არ უნდა, რომ ვერც რუსეთის ბურჟუაზია უღალატებს თავის თავს; ნამდვილი საყოველთაო, თანასწორი და პირდაპირი საარჩევნო უფლების მოცემა-კი პირდაპირი ღალატი იქნებოდა თავისი თავისა...

ნამდვილი საყოველთაო, თანასწორი და პირდაპირი საარჩევნო უფლება მხოლოდ მაშინ შეიძლება მოვიპოვოთ, როცა მეფის თვითმპყრობელობას გადაექვლავთ და მის ნანგრევებზე დემოკრატიულ რესპუბლიკას დაფუძნებთ.

ჩვენ განვიხილეთ უმთავრესი მუხლები ლიბერალების „კონსტიტუციის პროექტისა“. როგორც ვიცით, სახელმწიფო წყობილების ფორმა, სახალხო წარმომადგენლობის სისტემა და საარჩევნო უფლება ის საძირკველია, რომელზედაც შენდება ყოველი კონსტიტუცია. ჩვენ განვიხილეთ ეს საძირკველი ლიბერალების „კონსტიტუციის პროექტისა“ და დავინახეთ, რომ ის ბურჟუაზიულ გეგმაზეა აშენებული. ძნელი წარმოსადგენი არაა, თუ როგორი იქნება მისი კედლები. ძნელი წარმოსადგენი არაა, თუ რა მნიშვნელობა შერჩება ამის მეორე პიროვნებისა და სადგომების ხელშეუხებლობას, სიტყვის, ბეჭდვის, ყრილობის, კავშირის, მიმოსვლის და სხვ. თავისუფლებას, რომელსაც გვპირდებიან თავიანთ „პროექტში“ ლიბერალები.

ცხადია ყველა ამას მხოლოდ სამკაულათ ხმარობენ, მხოლოდ ხალხის მოსახიდავათ ჩაურთავთ „პროექტში“! თორემ ვინაა თავდები, რომ ცარიელ სიტყვათ არ დარჩება დანაპირები?

ეშმაკურათ აწყობენ საქმეს ლიბერალები, არა მკითხველო? თქვენ გვენდეთ, ცხოვრების სათავეში ჩავყენეთ—გვეუბნებიან ლიბერალები—და ნახავთ, როგორ ნამდვილ თავისუფლებას მოგცემთო. დიახ, ვნახავთ, როგორ ფრთებს შეაკვეცავენ ნამდვილ თავისუფლებას!

ლაპარაკი არ უნდა, რომ ლიბერალები, მოიპოვებენ თუ არა ბატონობას სახელმწიფო საბჭოში (პარლამენტში), შეეცდებიან ისეთი კანონები მოგვაწოდონ, რომელიც ხელ-ფეხს შეუკრავს ყველა ბურჟუაზიის მოპირდაპირეს. ამას, როგორცა ვნახეთ ნათლათ გვიჩვენებს მათი „კონსტიტუციის პროექტი“, რომელშიაც სავსებით გამოიხატა ბურჟუაზიის სურვილები.

ნათლათა ხედავთ, ვის წინააღმდეგაა მიმართული იარაღი!

ერთი სიტყვით, ბურჟუაზიისა და მის მოწინავე რაზმს—ლიბერალებს უნდათ დაპირებითა და ბრძკერიალა სიტყვებითი მოიმხრონ ხალხი, მისი

შემწევით დაუძღვრონ თვითმპყრობელი მეფე, გზა გაიკაფონ პოლიტიკური ბატონობისკენ და, როცა ფეხებს მოიმარებენ, დაუნდობლათ გამოილაშქრონ იმავე ხალხის წინააღმდეგ, რომელმაც მათ ბატონობა უნდა უშოვოს!

მაგრამ ლიბერალები ამას არა სჯერდებიან. მათ დღესვე უნდათ საქმე გაიკეთონ. ამიტომ ისინი ცდილობენ წაართვან ხალხს ის პაწაწა „თავისუფლება“, რომელსაც „პროექტში“ ჰპირდებიან!

ლიბერალების „პროექტით“ — მთავრობას ნება ეძლევა **სამხედრო დებულება** შეიტანოს ყველგან, საცა საჭიროთ დაინახავს. ეს იმას ნიშნავს, რომ სამხედრო დებულების დროს ძალა ეკარგება იმ კანონებს, რომლებზედაც ზემოთ ვლაპარაკობდით, მაშასადამე, მთავრობას ნება ეძლევა თავისი „შეხედულებით“ იმოქმედოს. ომიანობის გარდა კიდევ როდის შეიძლება სამხედრო დებულება შეიტანონ ცხოვრებაში? რა თქმა უნდა, გაფიცვების დროს და, საერთოთ, პროლეტარიატის ბრძოლის დროს ბურჟუაზიასთან. ეს-კი იმას ნიშნავს, რომ პროლეტარიატის უძვირფასეს უფლებას — გაფიცვის თავისუფლებას — ლიბერალების „პროექტი“ კანონს გარეშე აყენებს, ე. ი., ებრძვის მას. ყურადღება მისაქცევია, რომ „პროექტის“ ავტორები კრინტს ატა სძრავენ გაფიცვაზე. ცხადია, „დაავიწყდათ“ თავიანთ „პროექტში“ შეეტანათ ეს უძვირფასესი უფლება პროლეტარიატისა! არ დაავიწყდათ მხოლოდ სამხედრო დებულების შეტანა, რომელმაც სამარე უნდა გაუთხაროს გაფიცვას! ამას ჰქვია „ხალხის მეგობრობა“! და რომ უფრო მაგრა გამოაშკარავონ თავიანთი ბურჟუაზიული სურვილები, „პროექტის“ ავტორები ამბობენ, რომ სამხედრო დებულების დროს „ჩინოვნიკები“ (ე. ი. პოლიციელები, ჟანდარმები და სხვ.) პასუხს არ აგებენ მკვიდრთა წინაშე. ეს იმას ნიშნავს, რომ თუ რომელიმე პოლიციელმა რომელიმე გაფიცული მუშაქისტის კვრით გაიგდო წინ და ციხეში უკრა თავი, ჩვენ ნება არა გვაქვს პასუხი მოვსთხოვოთ მას ამ უკანონო საქციელზე! გრძნობთ, მკითხველო, რა სუნი ასდის ყველა ამას? არ გაგონდებთ „მშობლიური“ მათრახი გამხეცებული ყაზახებისა?!

ამ გვარათ, სამხედრო დებულება ბურჟუაზიის ხელში გადიქცევა იმ ლახტათ, რომლითაც ის ეცდება ჩააჩოქოს ხოლმე პროლეტარიატი, როცა-კი ეს წელში გამართვის მოინდომებს.

მაგრამ არც ეს იკმარეს ლიბერალებმა. ისინი თავიანთ „პროექტში“ ხელ-შეუხებელათ სტოვებენ **საღდათობას**; ეს-კი იმას ნიშნავს, რომ მათ უნდათ მუდმივი ჯარი ჰყავდეთ ხელში „შინაური“ მტრის მოსაგერებლათ. მართალია, ლიბერალები გვარწმუნებენ, რომ **საღდათობას** გარეშე მტერის მოსაგერებლათ ეტოვებთ, სამშობლოს დასაცავათ. მაგრამ ჩვენ კარგათ დავინახეთ ზემოთ, რამდენათ სარწმუნოა მათი „სიტყვა“. თქმა არ უნდა, რომ სამშობლოს დაცვაზე თუ საქმე მიდგა, თავს არავინ დაიშურებს და ყველა შეიარაღდება, ასე, რომ სამშობლოს დასაცავათ საღდათობა ბევრს ვერას გაგვიკეთებს. მაგრამ საქმე იმაშია, რომ ლიბერალებს აქ სხვა ეიზანი აქვთ. მათ საღდათობა უნდათ იმისთვის, რომ მუდმივი ჯარის შემწევობით:

1) ახალი ბაზრები დაიპყრონ და 2) „შინაგან“ მტერს „პასუხი გასცენ“, პროლეტარიატის სისხლი დააქციონ! ჩვენ ჩვენი შეილები საღდათებათ უნდა მივცეთ „ლიბერალურ“ მთავრობას იმისთვის, რომ მან ჩვენი შეილების ხელით ჩვენივე სისხლი დააქციოს! ამიტომ არის, რომ შეგნებული პროლეტარიატი **საღდათობის მოსპობას** ითხოვს.

ასეთია ლიბერალების „კონსტიტუციის პროექტი“!..

როგორცა ჩანს ლიბერალებს უნდათ:

1) დემოკრატიული რესპუბლიკის მაგიერ შეზღუდული მონარქია განახორციელონ;

2) ერთი პარლამენტის მაგიერ, ორი პარლამენტი იქონიონ და მით ხალხის საარჩევნო უფლება გააქარწყლონ;

3) საყოველთაო საარჩევნო უფლების მაგიერ, შეზღუდული საარჩევნო უფლება შემოიტანონ, რომელიც პოლიტიკურ ასპარეზს აშორებს კაცობრიობის მეორე ნახევარს — დედაკაცებს;

4) პიროვნებისა და სადგომების **სრული** ხელ-შეუხებლობის მაგიერ, სიტყვის, ბეჭდვის, ყრილობის, გაფიცვის და კავშირის **სრული** თავისუფლების მაგიერ, მათ უნდათ შეზღუდონ ყველა ეს თავისუფლება და ხანდახან სრულიათაც გააქარწყლონ, როცა სამხედრო დებულებას შემოიღებენ;

5) გაფიცვის თავისუფლება არ უნდათ მიიღონ;

6) მომოსვლის **სრული** თავისუფლების მაგიერ — მისი დრო-გამოშვებითი შეზღუდვა სამხედრო დებულების დროს და

7) ხალხის საერთო შეიარაღების მაგიერ — იგივე საღდათობა, რომელსაც დღესა ვხედავთ.

რალა დარჩა ამის მერე „კონსტიტუციაში“? პროლეტარიატისთვის — არაფერი, ბურჟუაზიისთვის — ყველაფერი! როგორცა ხედავთ, ლიბერალებს უნდათ მეფის თვითმპყრობელობა ბურჟუაზიის თვითმპყრობელობათ გადააქციონ და ამიტომ „კონსტიტუცია“ სწორეთ ისეთი შეადგინეს, რომელიც ამ მიზანს მიახვეწინებს.

ამგვარათ, ლიბერალური მოძრაობა ბურჟუაზიის სურვილების გამოხატულებაა, ერთი კლასის (ბურჟუაზიის) ინტერესებზეა აშენებული, და როგორც ესეთს, დემოკრატიული ვერ დაერქმევა. ტყუილათ ეძახიან ისინი თავიანთ თავს „ხალხის მეგობრებს“. ეს მხოლოდ პირბადეა მათი, რომლითაც ხალხის მოტყუებას ცდილობენ. ნამდვილათ-კი, როგორც დავინახეთ, ლიბერალები ხალხის მოსისხლე მტრები ყოფილან, და არა მისი „მეგობრები“. მათი ყალბი არსება დღემდის ვერ ჩანდა, რადგან პირბადე ჩამოფარებული დაიარებოდნენ. მაგრამ აი მეფის მთავრობა ირყევა, ის დახმარებასა სთხოვს ყველას, ვისაც-კი შეუძლია დახმარება გაუწიოს... ლ. ბერალებმა გაიგეს ყველაფერი ეს და გამოძვრენ სოროებიდან, — მათ „იმედი ჩაესახათ“ გულში და წამოდგნენ ხალხის წინაშე. აქ-კი აუცილებელი იყო პირბადის ახდა, საჭირო იყო განსაზღვრული პროგრამით წამდგარიყვნენ ლიბერალები. მართლაც ლიბერალებმა პირბადე აიხადეს, და დავინახეთ, რომ ისინი „ხალხის მეგობრები“-კი არა, ხალხის მტრები ყოფილან!

ს ა ზ ზ ა რ - ბ ა რ ე ტ .

სამართაშორისო სოციალისტური კამბა
ამსტერდამში *).

წასულ წლის 1 აგვისტოს ამსტერდამში თავი მოიყარეს ყველა ქვეყნების მუშათაპარტიების წარმომადგენლებმა მეექვსე საერთაშორისო კრებაზე.

პირველი კრება, რომელმაც მსოფლიო მუშათა დღესასწაული პირველი მაისი დააწესა, მოხდა 1889 წელს პარიზში; მას შემდეგ მთელი ქვეყნების პროლეტარიატის წარმომადგენლები იკრიბებიან ყოველ სამ-ოთხ წელიწადში ერთხელ და ყოველი ახალი კრება ცხად-ყოფს, რომ პროლეტარიატის წითელი დროშის ქვეშ შეკრებილი ძალა დღითი დღე იზრდება, რომ ერთი კრებიდან მეორემდე მოწინავე ქვეყნების ძველი სოციალისტური პარტიები გაძლიერებულან, რომ, იქ, სადა წინეთ მხოლოდ განცალკევებული წრეები და კავშირები არსებობდა, დღეს პარტია შემდგარა, რომ მუშათა მოძრაობა იწყება ისეთ ქვეყნებში, სადაც წინეთ მისი ხსენებაც არ იყო.

პირველი სამი კრების დროს რუსეთის მუშათა მოძრაობაზედ ლაპარაკიც არ იყო.

1889 წლის კრებაზე, მართალია, საფრანგეთის ამხანაგების თხოვნით, მიწვეული იყო ერთი რუსი სოციალდემოკრატი; მხოლოდ ეს სოციალდემოკრატი მუშათა მოძრაობას როდი წარმომადგენდა, არამედ ემიგრანტების პაწია ჯგუფს, რომელიც მომავალი მოძრაობისათვის პროპაგანდისტებსა და აგიტატორებს ამზადებდა. მეორე კრებაზე რუსეთის სოციალდემოკრატი არც-კი ყოფილა. მესამე კრებაზე 1893 წელს ციურხში სოციალდემოკრატების ჯგუფისაგან, რომელიც პეტერბურგში მუშათა შორის პროპაგანდას ეწეოდა, ერთი მანდატი (მონდობილობა) მოვიდა. მაგრამ, არც ეს იყო მუშათა მოძრაობა, მას შეიძლება კიდევ დავარქვათ მოძრაობის ნახაზი.

მეოთხე ლონდონის კრებაზე, რომელიც მოხდა პეტერბურგის დიდი გაფიცვის (1896 წ.) შემდეგ, ისეთი აღტაცებით მიეგებენ რუსეთის პროლეტარიატის გამომდევებს, რომ ხანგრძლივი ტაშის ცემა გაისმოდა დარბაზში ყოველთვის, როცა ამ საგანზე ლაპარაკს დაიწყებდნენ.

კრებაზე ყველას კარგათ ესმოდა, რასაკვირველია, რომ ამ გაფიცვიდან არა სჩანს, თუ რამდენია გაფიცულებში სოციალ-სტები, რამდენია მათ შორის ისეთები, რომელთაც შეუგნიათ მეფის თვითმპყრობელობასთან ბრძოლის საქმეობა. მხოლოდ ჩვენმა საზღვარ-გარეთელმა ამხანაგებმა კარგათ იცოდნენ, რომ ის მუშები, რომელთაც რუსეთის ცხოვრების პირობებში მოახერხეს ასეთი შესანიშნავი გაფიცვა, უმეტესად, გატაცებით მოისმენენ სოციალიზმის მოძღვრებას და ახლო მომავალში მედგრათ შეებრძოლებიან მეფის თვითმპყრობელობას. აი, სწორედ ეს ახარებათ ჩვენს ამხანაგებს.

შემდეგ კრებაზედ 1900 წელს იყვნენ რამდენიმე სოციალდემოკრატიული კომიტეტების წარმო-

*) გადმოღებულია „სოციალდემოკრატიდან“; რეზოლიუციები „ისკრის“ მე-72 №-დან.

მადგენელნი; ესლა ამსტერდამში კრებაზედ დაესწრო რუსეთის სოციალდემოკრატიული მუშათა პარტიის წარმომადგენელნი. ამ კრების ახალ ამბათ აღსანიშნავია იაპონიის ჯერ კიდევ ნორჩი სოციალისტური მოძრაობა; ამ მოძრაობის ორგანიზაციებში 3,000 მუშა ითვლება.

ოთხასზე მეტი წარმომადგენელი დაესწრო კრებას; კითხვები სწუდებოდა არა ყველა წარმომადგენელთა ხმის უმეტესობით, არამედ ეროვნებათა წარმომადგენლების ხმის უმეტესობით. სულ 22 ეროვნება იყო წარმოდგენილი და თვითოეულ მათგანს, მოკიდებული გერმანიიდან, სამი მილიონი ხმით, რომელიც უკანასკნელ არჩევნებზე სოციალდემოკრატებმა მიიღო, ვიდრე ახლად აღორძინებულ იაპონიამდე—ყველას თანასწორი ხმა ქონდა.

ყველა სხდომებზე თავმჯდომარეობდა გოლანდიის პარტიის წევრი, მხოლოდ მის თანაშემწეებათ ირჩევდნენ ყოველ დღე სხვა-და-სხვას სხვა-და-სხვა ერთა წარმომადგენელთაგან. პირველ სხდომაზედ თანაშემწეებათ აირჩიეს: იაპონელი კატაიამა და ჩვენი პარტიის წარმომადგენელი პლენანოვი. თავმჯდომარე კრების გახსნა მიულოცა დამსწრეს და სხვათა შორის მიმართა რუსეთისა და იაპონიის წარმომადგენელთ, აღნიშნა, რომ მათი აქ ყოფნა ამტკიცებს ძმურ გრძნობას ამ ორ ერთა შორის მიუხედავად იმისა, რომ რუსეთ-იაპონიის საშინელი ომი მათი მთავრობების წყალობით ანადგურებს მათ სამშობლოს. პლენანოვმა და კატაიამამ ძმურათ მიესალმნენ და ხელი მისცეს ერთმანერთს. რასაკვირველია, კრებისათვის ამ საქციელში არაფერი მოულოდნელი არ ყოფილა. სოციალისტებს მთელი თავისი არსებით შეუთვისებიათ მარქსის ანდერძი: „პროლეტარებო ყველა ქვეყნისა, შეერთდით!“ ეს პირველი შემთხვევა როდია, როცა მეომარ სახელმწიფოთა მუშები ერთმანერთს მეგობრულ სალამს აძლევდნენ. მაგრამ, ალბათ მეტათ დიდი, მეტათ თვალსაჩინო წინააღმდეგობა სუფევს ამ მისალმებასა და მანჯურიის უმოწყალო კაცთა ხოცვის შორის, რადგან ყველა იქ დამსწრე რაღაც აღტაცებას მოიცვა; ხანგრძლივი ძლიერი ტაშის ცემა გაისმა ამ მისალმების პასუხათ.

„მოსკოვის უწყებებმა“, ამ ბილწმა მონარქიულმა გაზეთმა, პლენანოვის ასეთ საქციელს „სახიზლარი საქციელი“ უწოდეს, კატაიამას-კი მაგრათ შეაგინეს. ეს ალბათ იმიტომ, რომ კატაიამა თავის ყვითელ კანიან თანამემამულეებს, რომელნიც დღემდე ყველა თეთრ-კანიანებს თავის მოსიხსნელ მტრებათ თვლიდნენ და იაპონიაში არც-კი უშვებდნენ, ძმურ გრძნობას აღუძრავს თავისი საქციელით ყველა მუშებისადმი, გინდ თეთრ კანიანი იყვენ იგინი, გინდ წითელი და გინდ შავი.

საერთაშორისო კრებებზე ყოველი სიტყვა, რომელიც წარმოითქმის რომელიმე ენაზე: ნემეცურზე, ფრანგულზე ანუ ინგლისურზე (სხვა ენებზე ამ კრებაზე არ ლაპარაკობენ; ამიტომ ყველა დელეგატებმა ერთ-ერთი ამ ენათაგანი უნდა იცოდეს) დაუყოვნებლივ ითარგმნება ორ სხვა ენაზე; ეს ზევრდროს ართმევს კრებას, რადგან კრება ისედაც მხოლოდ ერთი კვირა გრძელდება. დროს მოსაგებათ კრება ირჩევს იმდენ კომისიებს, რამდენი კითხვაც

არის გადასაწყვეტი და ეს კომისიები ერთდროულად მუშაობენ. ყოველ ერს აქვს უფლება თვითონ კომისიაში თავისი წარმომადგენელი გაგზავნოს ერთი ან ორი; ეს გაგზავნილები, რასაკვირველია, თავისი უმეტესი ამხანაგების აზრს იცავენ ამიტომ კრება თითქმის ყოველთვის იმ აზრს ეთანხმება, რაც კომისიაში უმეტესობით გადაწყდა. რომელი კომისიაც უფრო ადრე დაასრულებს მუშაობას, იმის ნამუშევარი უფრო ადრე გააირჩევა კრებაზე. მარტივი კითხვები ანუ ისეთი, რომელიც ყველა სოციალისტებს ძალიან კარგათ ესმით, მალე წყდება. ისეთი კითხვები, რომელიც, თუმცა რთულია, მაგრამ საჩქარო გადასაწყვეტი არაა, გადაიდება შემდეგ კრებისათვის. მხოლოდ ყოველთვის მოიპოვება ორი ან სამი ისეთი კითხვები, რომელიც ყველას აღელვებს, ყველას აინტერესებს, განუწყვეტელ დავას იწვევს და ამ ტომ მათი გადაწყვეტა საჩქაროთ აუცილებელია. ასეთი კითხვები უმეტესად დიდ დროს ართმევენ კრებას და ყველა სოციალისტების უმთავრესი ყურადღება მათზეა მიპყრობილი. აი მეორეჯერა, რაც კრება მთელ თავის ძალ-ღონეს ერთი კითხვის გადაწყვეტას ანდომებს; ამ კითხვამ ყველგან დიდი უთანხმოება გამოიწვია და საფრანგეთის სოციალისტური პარტია ორ ნაწილად გაყო.

ამ პარტიაში ბრძოლა ამნაირათ დაიწყო: საფრანგეთში სამშობლოს ღალატი დასწამეს და ცრუმოწმების საშუალებით აიძულეს სამხედრო სასამართლო კატორგაში გაგზავნა გადაწყვეტა უდანაშაულო დრეიფუსისათვის. რა ბნელი საქმეების გადაფუჩეჩება უნდოდათ ამით, დღესაც არ არის ცხადი, მხოლოდ რამდენიმე ხნის შემდეგ დამტკიცდა, რომ დრეიფუსი უდანაშაულოა და მისი მოწინააღმდეგე-ნი ბოროტ-მოამქმედნი. დრეიფუსის ოჯახობამ საქმის ხელ-ახლავ გარჩევა მოითხოვა.

შეშინებული გენერლები დაფაცურდნ და ძველი ცოდვების დასამალავათ თითქმის ყოველ კვირეში ახალ ცოდვებს ჩადიდნ, ბოლოს იქამდე მივიდნ, რომ რესპუბლიკის განადგურება-კი მოინდომეს, მაგრამ ყველაფერს ამას ისე ჩერჩეტულათ ჩადიდნ, რომ ყველასთვის ცხადი იყო. ამ ბოროტ გენერლებს მხარი დაუჭირეს სამღვდლოებამ და საზოგადოთ რესპუბლიკის თავისუფლების მოსისხლე მტრებმა; ამათ უნდოდათ საფრანგეთში სულ პაწია „თვითმპყრობელობა“ მაინც შემოედოთ. ამათ მხარი დაუჭირა სამინისტრომაც. მაგრამ რესპუბლიკაში ასეა: თუ სამინისტროს არ ეთანხმება ხალხის მიერ არჩეული პარლამენტის უმრავლესობა, სამინისტრო იძულებულია სამსახურიდან გადადგეს. როცა გენერლები ძალაზე დამარცხდნ, მისი მომხრე სამინისტროც გადადგა თანამდებობიდან. ახალ მინისტრებს უნდა უზრუნველ ეყოთ დრეიფუსის საქმის გარჩევა და აელაგმათ მხედრობა. მინისტრებმა იცოდნ, რომ ამ საქმეში მათ მხარს დაუჭერდნ ყველა სოციალისტები და საზოგადოთ ყველა დიდი ქალაქების მუშები, მხოლოდ მათ ისიც კარგათ იცოდნ, რომ ამ კარგ საქმესთან ერთად ისინი ისეთ რამეებსაც ჩადიდნ, რის წინააღმდეგ სოციალისტები, უეჭველათ, უნდა ამხედრებულიყვნ. ამ გაქირვებიდან რომ გამოსულიყვნ მათ ერთ

ხერხს მიმართეს: ახლად გასოციალისტებულ ადვოკატ მილიერანს წინადადება მისცეს სამინისტროში შესვლის. მილიერანმა მიიღო ეს წინადადება ზოგი სოციალისტები ჟორესის მეთაურობით მილიერანის საქციელს იწონებდნ. სხვები, საფრანგეთის პროლეტარიატის ერთგული მასწავლებელი გედის მეთაურობითაც ხადებენ, რომ ბურჟუაზიულ სამინისტროში სოციალისტს ადგილი არა აქვს, არ უნდა შედიოდესო. თუ მილიერანი დარჩება სამინისტროში დრეიფუსის საქმის გარჩევამდე და შემდეგ გამოვა, ეს კიდევ არაფერი, რადგან ამით მხარს დაუჭერს ბურჟუაზიულ მთავრობას მასზე ჟორესს მტრების დასამარცხებლათ. ამ შემთხვევაში სოციალისტები დავობდნ მხოლოდ იმაზედ, თუ რა საშუალებით უნდა ვეცადოთ იმავე მიზნის მიღწევას. ხოლო ასეთი დავა პარტიას ორ ნაწილად ვერ გაყოფდა.

მაგრამ საქმე სხვანაირათ დატრიალდა. დრეიფუსი უკვე გაანთავისუფლეს, გენერლები და ხუცებიც მიუჩნდნ, მილიერანი-კი ისევ სამინისტროში იჯდა და მაშინაც-კი არ გამოვ-და, როცა ჟან-დარმემა „ხაზინების“ ბრძანებით ორი მუშა მოკლეს არეულობის დროს. ჟანდარმები სამსახურიდან არ დაითხოვეს, სამინისტრო გაჩუმებულია, მამასა-დამე დამნაშავე უკანასკნელია. ისეთი კაცი, რომელიც ამაში მონაწილეობას ღებულობდა, სოციალისტათ ვერ ჩაითვლებოდა. ჟორესი და მისი თანამოაზრენი მაინც იცავდნ მილიერანს; იგონებდნ ყოველგვარ გასამართლებელ საბუთებს და ამტკიცებდნ, რომ სასარგებლოა ჩვენთვის სოციალისტის სამინისტროში ყოფნაო.

აი ასეთ პირობებში შეიკრიბა პარიზში 1900 წელს საერთაშორისო კრება და საფრანგეთის პარტიის ორი ნაწილის სადავო საგანი ამ კრების სხდომებზე დაისვა გასარჩევათ.

კრების უმრავლესობის აზრით, სანამ პროლეტარიტი ვერ შესძლებს მთელი სახელმწიფო მართვა-გამგეობა ხელში ჩაიგდოს სოციალისტური საზოგადოების დასამყარებლათ, მანამ მისი წარმომადგენლების მონაწილეობა ბურჟუაზიულ მთავრობაში მავნებელია. კრებამ ეს გამოთქვა თავის გადაწყვეტილებაში. მაგრამ ბევრს ძალიან უნდოდა საფრანგეთის სოციალისტების მორიგება, ამიტომ მილიერანის მომხრეები რომ არ შეეურაცყოთ, დადგენილებაში ჩაუმატეს ისიც, რომ ზოგიერთ შემთხვევაში, როცა ძალიან ძნელი პირობებია ბრძოლისათვის, შესაძლებელია დროებით სამინისტროში სოციალისტი შევიდეს, მხოლოდ სოციალისტური პარტიის უმეტესობის თანხმობით.

გედი უკმაყოფილო დარჩა ასეთი რეზოლიუციით და თავის მხრით შეიტანა რეზოლიუცია, რომელშიაც გადაჭრით მოითხოვა, რომ აღეკრძალოს „ყოველგვარი მონაწილეობა სოციალისტს ბურჟუაზიულ მთავრობაში, რომელთანაც სოციალისტები მუდამ და ყოველგვან ოპოზიციაში უნდა იყვნ“. ამ რეზოლიუციას მიემხრო უმცირესობა; მათ შორის ოთხი რუსი: სამი რედაქტორი გაზ. „ისკრისა“, რომელიც იმ ხანებში უნდა გამოსულიყო და ერთიც მისი თანამშრომელი.

მიუხედავად ამისა საფრანგეთის სოციალისტები ორ პარტიად გაიყვნ.

მილიერანი კიდევ დიდხანს იმყოფებოდა სამინისტროში, მერმე გამოვიდა იქიდან და პარტიიდანაც გამოარიცხეს, მხოლოდ საქმე მაინც ამით არ გათავებულია. ჟორესი და მისი ამხანაგები განაგრძობენ ყველთვის და ყველაფერში სამინისტროს მომხრეობას, ისინი შეადგენენ მთავრობის პარტიის ნაწილს. მხოლოდ ჩვენთვის ცხადია, სანამ კერძო საკუთრება არ მოსპობილა და არსებობს პროლეტარიატი, რომელსაც არაფერი აბადია გარდა თავისი მარჯვენასი, რომლითაც ის ქვეყნის სიმდიდრეს ქმნის, საუკეთესო მთავრობაც იძულებულია წინააღმდეგობას პროლეტარიატის სამართლიან ინტერესებს, რადგან ის მოვალეა დაიცოს არსებული წეს-წყობილება, რომლის არსებობა თავის-თავით უსამართლობაა. მართლაც, მთავრობა, რომელსაც ჟორესისტები მხარს უჭერენ, მუშებს ისევე ექცევა, როგორც ყველა სხვა მთავრობა; მკვერთესელი ჟორესი ხშირად იძულებულია დაიცოს ეს მთავრობა არა მარტო ხუცებისა და პაწია „თვითმპყრობელობის“ მომხრეებისაგან არამედ თვით მუშების წარმომადგენელთაგან. თუმცა ჟორესისტები დღესაც სოციალისტებს უწოდებენ თავის თავს, მაგრამ საქმით კარგა ხანია ისე იქცევიან, როგორც ყოველი ჩვეულებრივი რესპუბლიკანური პარტია.

ამიტომღამი შეკრებილ სოციალისტურ მუშათა პარტიების წარმომადგენელთ უნდა გამოეთქვათ გადაჭრით თავისი აზრი ამ კითხვის შესახებ. მათი გადაწყვეტილება საქირო იყო არა მარტო საფრანგეთისათვის, არამედ ყველა სოციალისტური პარტიებისათვის.

საქმე იმაშია, რომ იმას, რაც ჟორესისტებმა საფრანგეთში ჩაიდინეს, უფრო ადრე ქადაგებდა ბერნშტეინი გერმანიაში. შვიდი წლის წინეთ ბერნშტეინმა გამოსცა წიგნი, რომელშიაც გერმანიის სოციალდემოკრატიას წინადადებას აძლევდა: გადასინჯეთ (აქიდან წარმოდგა სიტყვა რევოიონიზმი, რომელიც ნიშნავს: გადასინჯვას, რევოიონს) მთელათ მარქსის თეორია და პარტიის ხანგრძლივი პოლიტიკა. მისი აზრით, პროლეტარიატის ბრძოლის საბოლოო მიზანი, სოციალური რევოლიუცია, რომელმაც კერძო წარმოება კერძო პირების საგმებლათ საზოგადო წარმოებათ უნდა გარდაქმნას საზოგადო სარგებლობისათვის, უნდა დავივიწყოთ; ამის მაგიერ ჩვენ უნდა ვცდილობდეთ „კაპიტალისტური“ ეკონომიკის მომხარებელი ამხანაგობების და დამხმარებელი კასების საშუალებით; მეორეს მხრით უნდა დავანებოთ თავი ბურჟუაზიის მტრობას, შევუერთდეთ მას, რადგან თუ მასთან მეგობრულ განწყობილებაში ვიქნებით, ბევრ სასარგებლო რეფორმებს შემოიღებს ის ჩვენთვის (*). ბერნშტეინის თხოვრებას კითხულობდენ და მის შესახებ კამათობდენ რამდენიმე წელი; გერმანიაში არ მოიპოვება ისეთი მუშათა კავშირი, რომელსაც რამდენიმე კრება ამ კითხვების შესახებ კამათისათვის არ

მოედომებოდა. აი ამ დიდი ხნის და ბევრთი გარჩევის შემდეგ, გერმანიის სოციალდემოკრატიული მუშათა პარტიის წარმომადგენლებმა, რომლებიც ერთის წლის წინეთ შეიყარენ დრეზდენში პარტიულ კრებაზე, ხმის უმეტესობით დაადგინეს შემდეგი რეზოლიუცია:

„კონგრესი გადაჭრით უარყოფს რევოიონისტების ცდას, რათა ჩვენი ნაცადი და გამარჯვებით დაგვირგვინებული ტაქტიკა შეიცვალოს; უარს ყოფს იმ მისწრაფებას, რომ მტრებზე გამარჯვებით პოლიტიკური მმართველობის დაფლობის მაგიერ, თანამედროვე წეს-წყობილებაში დათმობის პოლიტიკას დაეადგეთ.

„ასეთი რევოიონისტული ტაქტიკის შედეგი იქნებოდა ის, რომ ჩვენი პარტია, რომლის მიზანს შეადგენს რაც შეიძლება მალე შეიცვალოს თანამედროვე ბურჟუაზიული საზოგადოება სოციალისტურ საზოგადოებათ, — ამიტომ რომ ის რევოლიუციონურია ამ სიტყვის საუკეთესო მნიშვნელობით, — გარდაიქცეოდა ისეთ პარტიათ, რომელიც ბურჟუაზიული საზოგადოების რეფორმებით კმაყოფილდება.

„ამიტომ კონგრესი, წინააღმდეგ არსებული რევოიონისტული მიმართულებისა, დარწმუნებულია, რომ კლასიური წინააღმდეგობა დღითი დღე იზრდება და არა სუსტდება. კონგრესი აცხადებს:

1) პარტია არ თვლის თავის თავს ვალდებულით კაპიტალისტურ წარმოებაზე დამყარებულ პოლიტიკურ და ეკონომიურ წყობილებას დაეხმარას; ამიტომ ის უარს ყოფს გაილოს რამდენიც უნდა იყოს ფული, რომელიც საქიროა მმართველი კლასების გასამარგებლათ.

2) სოციალდემოკრატია თანახმათ კაუცკის რეზოლიუციისა, რომელიც მიღებულ იქნა საერთაშორისო სოციალისტურ კონგრესზე 1900 წ. პარიჟში, არ უნდა სცდილობდეს მონაწილეობა მიიღოს თანამედროვე ბურჟუაზ. საზოგადოების მთავრობაში.

„შემდეგ კონგრესი უარყოფს ცდას, რათა არსებული კლასიური წინააღმდეგობა გადაფუჩედეს ბურჟუაზიულ პარტიებთან ერთად სამოქმედოთ.

„კონგრესი დარწმუნებულია, რომ სოციალდემოკრატიული პარლამენტის ფრაქციები შემდეგშიც გამოიყენებს იმ მოზარდ ძალას, რომელიც მათი წევრების რიცხვის გამრავლებით და მათი მომხრე ამომრჩეველთა საოცარი ზრდით ჩნდება; ისარგებლებენ ამ ძალით სოციალდემოკრატიის მიზნის გამოსარკვევათ, რათა ჩვენი პროგრამის თანახმათ საესე ენერგიით და სიბეჯითით დაცულ იქნას მუშათა კლასის ინტერესები; ისინი ვცდებიან გააფართოვონ და გააძლიერონ პოლიტიკური თავისუფლება და თანასწორობა; კიდევ მეტის ენერგიით, ვიდრე დღემდის, შეებრძოლებიან მილიტარიზმს და მარინიზმს (*), კალონიალურ და იმპერიალისტურ პოლიტიკას, ყოველგვარ შევიწროვებას, ძალდატანებას, ექსპლოატაციას; შეეცდებიან სოციალური კანონმდებლობის განვითარებას და საზოგადოთ მუშათა კლასის ყოველგვარ ისტორიულ და კულტურულ მოთხოვრებათა დაკმაყოფილებას“.

*) ამ აზრის მიმდევრებს, რომელნიც ეწინააღმდეგებიან სოციალიზმის პრინციპებს და უმთავრეს მიზანს, უწოდებენ აგრეთვე **ოპორტუნიზმებს**. თვითონ ისინი თავის თავს ხანდახან **რეფორმისტებს** უწოდებენ.

*) მილიტარიზმი — მხედრობა; მარინიზმი — იგივე, მხოლოდ საზღვაო ძალებს ნიშნავს.

გედმა წინადადება შეიტანა კრებაზედ ეს რეზოლიუცია მიეღოთ, რადგან მხოლოდ ის სამართლიანად და სავსებით გააკისრეს ჟორესისტების მოქმედებას.

მომხრეები ჟორესისტებს ისე ცოტა ყავდათ კრებაზედ, რომ არც-კი ცდილან თავის გასამართლებელი რეზოლიუცია შეეტანათ.

ხმები გაიყო მხოლოდ იმის შესახებ: საჭიროა თუ არა პირველი სტრიქონები ცოტა უფრო რბილად გამოთქვათ. არც ეს გავიდა და კრებამ მიღო ღრუბდენის რეზოლიუცია ისე, როგორც ზევით მოვიყვანეთ.

აი ასეთი პასუხი მიიღეს აპორტიუნისტებმა, რომელნიც ურჩევდნენ პროლეტარიატს საბოლოო მიზნის დავიწყებას და საკუთარი რევოლუციონურ გზიდან გადადგომას.

სხვა კითხვებს შორის ყველაზე უფრო საყურადღებო იყო კითხვა საერთო გაფიცვის შესახებ, მხოლოდ ამსტერდამის კრებამ საკმაოდ ვერ მოანდომა მის განხილვას; უეჭველია ეს კითხვა უმთავრესი კითხვა იქნება შემდეგ კრებაზე, რომელიც მოხდება გერმანიაში *).

აქვე მოვიყვანთ კრების ზოგიერთ რეზოლიუციებს:

სოციალური პოლიტიკა და მუშების დაზღვევა.

„რადგან მუშები კაპიტალისტური წარმოების დროს ისე მცირე სამუშაო ქირას იღებენ, რომ ძლიერ ყოფნით საარსებოთ, ასე რომ სიღარიბე და გაჭირვება ყოველთვის და ყოველგან მუხრუჭს უჭერს მუშებს, რადგან ავადმყოფობა, უბედური შემთხვევა, მოხუცებულობა და უმუშევრობა, მხოლოდ ქალებს ორსულობა და დედობა კიდევ უფრო უძლიერებენ ამ გაჭირვებას;

რადგან ყოველ ადამიანს აქვს არსებობის უფლება, მხოლოდ საზოგადოება დაინტერესებულია, რომ შემოინახოს სამუშაო ძალა განადგურებისაგან;

რადგან კაპიტალისტურ საზოგადოებაში ეს შესაძლებელია შესაფერი კანონმდებლობით მუშების დაზღვევის შესახებ, ამიტომ ყველა ქვეყნის მუშებმა უნდა მოითხოვონ ისეთი დაწესებულებანი, რომელიც უზრუნველ ყოფს მათ რამდენიმე მინც ავადმყოფობისა და უბედური შემთხვევის დროს; დაკანონებული უნდა იქნეს მუშების დაზღვევა, რომ ამით უზრუნველყონ მუშები იმდენად, რამდენიც ეს მათი არსებობისათვის საჭიროა, მისცენ საშუალება თავი შეინახონ, იწამლონ, როცა ავადმყოფობა, უბედური შემთხვევა, მოხუცებულობა, ორსულობა, უმუშევრობა ცხოვრების საღსარს უსპობს მუშებს.

მოხუცებულობის, ქვრივობის და ობლობის დროს დაზღვევისათვის ხარჯის ფული უნდა იკრიბებოდეს შემოსავლის კვალობაზე გადასახადებით ქონებიდან, შემოსავლიდან და მემკვიდრეობიდან.

*) როცა შემდეგ კრებაზე დაიწყება ლაპარაკი, ყველა წარმომადგენელნი თავის ქვეყანაში იწვევენ ხოლმე. „მხოლოდ თუ თქვენ შემდეგ კრებამდე მოასწრებთ თავისუფლების მოპოვებას, ყველა დაგიტოვებთ და მოაწყვეთ პეტერბურგში“, გვეუბნებოდნენ ხუმრობით ამხანაგები.

სხვანაირად გადასახადი, თუნდაც მას კაპიტალისტები იხდიდნენ, მაინც სამუშაო ქირიდან ერიცხებათ მუშებს. ამიტომ მუშები უნდა ცდილობდნენ ეს დაკლებული ქირა შეეღონათ პროფესიონალური ორგანიზაციების საშუალებით.

მუშებმა უნდა მოითხოვონ, რომ დამზღვევ დაწესებულებებს მუშებივე ხელმძღვანელობდნენ და ყველა ერების მუშებისათვის თანასწორი პირობები იქმნას დაწესებული.

საყოველთაო გაფიცვა.

რადგან საერთო გაფიცვის მოსაგებათ აუცილებლად საჭიროა მტკიცე ორგანიზაცია და მუშების მიერ თავის ნებით შეთვისებული დისციპლინა;

კონგრესს განუსაზღვრელი საყოველთაო გაფიცვა, როცა ერთდროულად ყველა მუშები გაიფიცებიან, მოუხერხებლად მიაჩნია, რადგან ამ დროს შეუძლებელი ხდება ვისიმე არსებობა, მაშასადამე თვით პროლეტარიატის არსებობაც;

რადგან მუშათა კლასის განთავისუფლება შეუძლებელია იქნეს ძალების უეცარი აღორძინების შედეგი, მხოლოდ მეორე მხრით გაფიცვა, რომელიც მოხდება ეკონომიური ცხოვრებისათვის ძალიან საჭირო წარმოებაში ანუ წარმოების უმრავლეს ნაწილში, შეიძლება გამოდგეს ისეთ იარაღად, რომლის საშუალებით შესაძლებელი იქნება ფართო საზოგადოებრივი ცვლილებების მოპოება ანუ მუშების უფლებების გაქვლევის სურვილის მოგერება,

კონგრესი აფრთხილებს მუშებს საყოველთაო გაფიცვის შესახებ ანარქისტების პროპაგანდისაგან; ამ პროპაგანდას მიზნად აქვს მუშებს დაავიწყონ ყოველდღიური პროფესიონალური, პოლიტიკური და კოოპერატიული ბრძოლა;

კონგრესი იწვევს მუშებს ერთობისა და ძალის განსამტკიცებლად კლასიურ ბრძოლაში ორგანიზაციების განვითარების საშუალებით, რადგან მხოლოდ ასეთ პირობებში შეიძლება გამარჯვება მოუტანოს მუშებს პოლიტიკური მიზნით გაფიცვამ, თუ ასეთი გაფიცვა ოდესმე შესაძლებელი და სასარგებლო დარჩება.

ჩვე სამუშაო დღე და მაისის დღესასწაული.

რადგან პირველ მაისის მუშათა დღესასწაულის მიზანია, რათა ყველა ქვეყნების მუშები ერთ დღეს, ერთდროულად გამოვიდნენ სამანიფესტაციოთ, და იათხოვონ შრომის კანონმდებლობით დაცვა, რვა საათის სამუშაო დღის შემოღება, პროლეტარიატის კლასიური მოთხოვნების წამოყენება, საერთო მშვიდობიანობის მოთხოვნა, რომ ამნაირად ყველა ქვეყნის მუშების მოძრაობას და მოთხოვნობებს საერთო ხასიათი მიეცეს,

რადგან ზოგან მუშები პირველ მაისს როდი გამოდიან, არამედ მაისის პირველ კვირა დღეს და მით ერთობა ირღვევა, კონგრესმა დაადგინა:

წინანდელი საერთაშორისო რეზოლიუციებს პარიზისა 1889 წ., ბრიუსელისა 1891 წ., ციურიხისა 1893 წ. და პარიზისა 1900 წ. ამსტერდამის საერთაშორისო კონგრესი ამტკიცებს და დაბეჯითებით იწვევს ყველა ქვეყნების სოციალდე-

მოკრატებს და მუშათა პროფესიონალურ ორგანიზაციება მანიფესტაცია მოახდინონ ყოველ წელს 1 მაისს 8 საათის სამუშაო დღის დაკანონებისათვის, პროლეტარიატის კლასიური მოთხოვნების წამოსაყენებლათ და საერთო მშვიდობიანობისათვის.

საუკეთესო საშუალება პირველი მაისის საღატეხისაა. ამ დღეს ყველგან მუშაობის შეჩერებაა.

ამიტომ კონგრესი მუშათა ყველა ორგანიზაციებს ავალებს ყველგან შეეცადონ პირველ მაისს მუშაობის შეჩერებას, სადაც ასეთი შეჩერება არ ავენებს მუშების ინტერესებს.

ტ რ ე ს ტ ე მ ბ ი.

„განვითარებული ტრესტები კონკურენციას სპობს კაპიტალისტებს შორის:

კერძო კაპიტალისტების დროებით კავშირებიდან თანდათან დგება უზარმაზარი მტკიცეთ მოწიყობილი ეროვნული ანუ საერთაშორისო ამხანაგობები, რომელნიც წარმოების მონოპოლისტები ხდებიან. ტრესტი აუცილებელი შედეგია კონკურენციის დროს თანამედროვე წარმოებაში. ამ ამხანაგობებით ყველა ქვეყნის და ყველა წარმოების კაპიტალისტები ერთ დიდ ძალათ ერთდებიან და ამ ძალით თავის საერთო ინტერესებს იცავენ.

ამნაირათ პროლეტარიატისა და კაპიტალისტების კლასთა შორის წინააღმდეგობა თან-და-თან იზრდება. წარმოებას ხელმძღვანელები ყავს, ტყვილა-უბრალოთ ნაკლებ იხარჯება შრომა, შრომა უფრო ნაყოფიერდება, მხოლოდ ყველა ეს სარგებლობა ხვდებათ წილათ კაპიტალისტებს, მუშების ექსპლოატაცია-კი მატულობს. რადგან, ამასთანავე, ყოველგვარი კანონმდებლობა ტრესტების წინააღმდეგ თანამედროვე წყობილების დროს, როცა კერძო საკუთრება არსებობს და კაპიტალისტები მოგებას რჩებიან, უნაყოფოა, ამტერდამის საერთაშორისო კონგრესი ამტკიცებს გადაჭრით პარიჟის კონგრესის გადაწყვეტილებას და აცხადებს.

1) არც ერთი ქვეყნის სოციალისტურმა პარტიამ არამც და არამც ხელი არ უნდა შეუშალოს ტრესტების გაჩენას ანუ მის განვითარებას, რადგან ასეთი ცდა ყოველთვის უსაუბრობოა, ხშირათ-კი რეაქციონურიც;

2) სოციალისტური პარტიები უნდა ცდილობდნ წარმოების საზოგადო საკუთრებათ გადაქცევის საერთო კეთილდღეობის მისაღწევათ და კერძო პირების მოგების მოსასპობათ. რა საშუალებით ან რა წესით უნდა მოვახდინოთ ეს, დამოკიდებული იქნება იმაზე, თუ რა ძალა და ნიჭი შეგვწყევს და რა ხასიათისაა ტრესტის სიძლიერე;

3) რადგან კაპიტალისტების შეერთება საშინელ სამტრო ძალას წარმოადგენს პროლეტარიატის პროფესიონალური ორგანიზაციებისათვის, ამიტომ ყველა ქვეყნის მუშებმა კაპიტალისტებს უნდა დაუპირდაპირონ თავისი შეერთებული ძალა—ეროვნული და საერთაშორისო; ეს არის ერთად-ერთი იარაღი კაპიტალისტური ექსპლუატაციის წინააღმდეგ და ერთად-ერთი საშუალება ბურჟუაზიული საზოგადოების მოსასპობათ, სოციალისტური წყობილების დასამყარებლათ.

კოლონიალური პოლიტიკა.

„რადგან კაპიტალისტური ექსპლოატაცია გამრავლებულ ახალშენებში დღითი დღე ძლიერდება და ვრცელდება, რადგან ეს ექსპლოატაცია ახალშენის სიმდიდრეს ანადგურებს და ადგილობრივ მცხოვრებს ყოველგვარ შევიწროებას, უსასტიკეს ძალ-დატანებას აყენებს, რადგან ეს ექსპლოატაცია თანვე დღითი-დღე მატებს პროლეტარიატის გაჭირვებას—კონგრესი მოაგონებს ყველას 1900 წ. პარიჟის კონგრესის რეზოლუციის კოლონიალური კითხვისა და იმპერიალისტური პოლიტიკის შესახებ და აცხადებს, რომ ყველა ქვეყნის სოციალისტური პარტიები და პარლამენტის ფრაქციები მოვალენი არიან:

1) წინააღმდეგ იმპერიალისტურ და პროტექციონურ პროექტებს, ყოველგვარ ომიანობას, რომელიც ახალშენის შესაძენათ არის მიმართული და სამხედრო ხარჯებს ახალშენებისთვის.

2) ებრძოლონ ყოველნაირ მონოპოლიებს და დიდი მიწების კონცესიებს; ადევნონ სასტიკათ თვალყური, რომ ახალშენების სიმდიდრე არ გაანადგუროს მსხვილი კაპიტალისტების კლასმა;

3) შეუბრალებლათ გაკიცხონ მწერლობაში ყოველგვარი საზიზღარი ძალდატანება, რომელსაც ახალშენების მცხოვრებნი განიცდიან; მოითხოვონ სასტიკი ზომები ამათ დასაცველათ სამხედრო ძალ-მოძრეობისაგან და კაპიტალისტური ექსპლოატაციისაგან; განსაკუთრებით ყურადღება მიაქციონ იმას, რომ ეშმაკობით და ძალ-დატანებით ახალშენელებს საკუთრება არ გამოტყუონ.

4) მხარი დაუჭირონ და წინადადება შეიტანონ სადაც ჯერ არს, ისეთი ზომები შემოიღონ, რომელიც ადგილობრივი მცხოვრებლების მდგომარეობას გააუმჯობესებს. როგორც მაგ. საზოგადო სასარგებლო სამუშაოები, სკოლების მოწყობა, გიგინური გაუმჯობესება და სხვ. მისიონერების ცუდ გავლენას ებრძოლონ;

5) ისეთი თავისუფლება და თვით-მოქმედება მოითხოვონ ადგილობრივი მცხოვრებლებისათვის, რომელიც მათ გონებრივ ვითარებას შეეფერება; იქონიონ ამასთანავე სახეში, რომ მიზანია კოლონიის სრული განთავისუფლება;

6) პარლამენტის კანტროლს დაუქვემდებარონ საგარეო პოლიტიკა, რადგან პარლამენტის თანამედროვე განვითარებაში ეს პოლიტიკა დღითი-დღე ვარდება პლუტოკრატების საიდუმლო გავლენის ქვეშ.

პარტიის მართვა.

კონგრესი აცხადებს:

რათა მუშათა კლასმა შესძლოს გამოიყენოს საესებით თავისი ძალა კაპიტალიზმთან ბრძოლაში, ყოველ ქვეყანაში ბურჟუაზიულ პარტიებს მუშებმა თავისი **მართი**, განუყოფელი სოციალისტური პარტია უნდა დაუპირდაპიროს ისე, როგორც ერთი, განუყოფელია თვით პროლეტარიატი.

ამიტომ ყველა ამხანაგების და სოციალისტური ორგანიზაციების მოვალეობაა ყოველი ღონე იხმაროს ამ ერთობის შესაქმნელათ საერთაშორისო კონგრესების მიერ შემუშავებულ პრინციპების თა-

ნახმათ; ეს ერთობა აუცილებლათ საჭიროა პროლეტარიატისათვის და მის წინაშე იქნება პასუხისმგებელი ყველა ის, ვინც ამ ერთობას დაარღვევს, უთანხმოებას ჩამოაგდებს.

საერთაშორისო სოციალისტური ბიურო და იმ ქვეყნის პარტიები, სადაც ასეთი ერთობა არსებობს, სიამოვნებით დაეხმარებიან ამხანაგებს ამ მიზნის მისაღწევით.

სალამი რუსეთის მუშებს.

ხელავს რა იმ უსაზღვრო დაბრკოლებებს, რომელიც რუსეთის პროლეტარიატს წინ ედგება განთავისუფლებისათვის ბრძოლაში და საზარელ მსხვერპლებს, რომელიც ამ ბრძოლას ეწირება, კონგრესი სალამს უძღვნის რუსეთის გმირ-პროლეტარიატს, რომელიც ძმურის ერთობით, განურჩევლათ ეროვნებისა, თავისიყრის საერთაშორისო სოციალიზმის მშვენიერი დროშის ქვეშ თვითმპყრობელობის წინააღმდეგ, პოლიტიკური თავისუფლების მოსაპოვებლათ, კონგრესი უცხადებს მას თავის განცვიფრებას და მეგობრულ გრძნობას, უცხადებს, რომ მთელი ქვეყნიერების მუშები მხარს უჭერენ რუსეთის პროლეტარიატს თვითმპყრობელობასთან ბრძოლაში, რომ რუსეთის მუშები თავისი განთავსულებისათვის ბრძოლით იმავე დროს იბრძვიან მთელი ქვეყნიერების პროლეტარიატის განთავისუფლებისათვის“.

მართლაც ასეა.

ღიახ, მეფის თვითმპყრობელობა სულს უხუთავს ჩვენს პატიოსან მებრძოლთ და მით მთელი ქვეყნიერების პროლეტარიატს მძიმელოდთ აწევება.

პროლეტარიატის ყველა მტრები, საფრანგეთის გენერლიდან მოყოლებული გერმანიის მთავრობამდე, ალერსით შესცქერავენ მეფის თვითმპყრობელობას, სიმხნევებს იძენენ, ძალას იკრებენ მისი არსებობით.

მთელი ქვეყნიერების პროლეტარიატი გრძნობს, რომ მხოლოდ ჩვენი განთავისუფლება მეფის მონობისაგან დასაწყისი იქნება მისი საბოლოო ბრძოლის. ამ ბრძოლაში მშრომელი ხალხი სიღარბისა და უსამართლობისაგან უნდა დაიხსნას.

გეგმის სიტყვა.

დღევანდელი სიტყვა ჩვენი ამხანაგის ჟორესისა, —დიიწყო ბებელმა,—იმგვარ შთაბეჭდილებას ტოვებს მსმენელთა შორის, თითქო ჩვენი, გერმანელ სოციალდემოკრატიის სურვილი იყო გამოგვეწვია ეს მწვავე კამათი. ჩვენ ეს აზრით არ მოგვსვლია არც დრეზდენის კრებამდე და არც შემდეგ. უფრო მართალი იქნება ითქვას, რომ საფრანგეთის ამხანაგების ერთი ნაწილი დარწმუნებულია, ჩვენი დრეზდენის რეზოლიუცია საკვებით გამოსადეგია საუფიქროდ დაედოს ყველა იმ ქვეყნის სოციალდემოკრატიის ტაქტიკას, სადაც პარლამენტალური წესწყობილებაა. რათ გიკვიროთ საკუთარი ჩვენი რეზოლიუცია დავიცოთ? მით უმეტეს, რომ ის მიზეზები, რა მიზეზებმაც ჩვენ მხარი დაგვაჭერინა ამ რეზოლიუციისათვის გერმანიაში, ის მიზეზები, ვიმეორებ მე, არსებობენ ბევრ სხვა ქვეყნებშიაც. 1900

წლის პარიზის კონგრესიდან მოკიდებული, მიუხედავად ერთხმად მიღებულ კანუკის რეზოლიუციისა, ეს ტენდენცია და ეს პრაქტიკული მუშაობა დღემდე ისევ ძველებურათ მიმდინარეობს და ზოგიერთ ალაგას თვალსაჩინო გავლენაც-კი იქონია; კიდევ ამიტომ არი საჭირო ეხლავე შევიმუშაოთ ამის შესახებ სწორი შეხედულება და ნამდვილი წარმოდგენა.

დროა დავდეთ მას განაჩენი!

ყველა, ვინც-კი ჟორესის სიტყვა მოისმინა დღეს, განცვიფრებით იკითხავს: როგორ მოხდა, რომ ამ რეზოლიუციამ შემოიკრიბა გარშემო უმეტესი ნაწილი კომისიისა? ჟორესმა ისე დააყენა კითხვა, რომ არც ერთი კვუათა-მყოფელი ერი ამ რეზოლიუციას არ დასთანხმდება. მისი დახასიათებით, ეს რეზოლიუცია ყოველგვარ თავისუფლებას და ჯვით-მოქმედებას სპობს, უმცირესობას მიწასთან ასწორებს; მოკლეთ რომ ვსთქვათ, ეს აღამიანის გონების ერთი უსასტიკესი ტერორიზმთაგანია. ამასთან მეტად საგულისხმოა ის გარემოება, რომ თუმცა ზოგიერთი ჩვენი ამხანაგთაგანი საკვებით არ ეთანხმებოდა რეზოლიუციის მთელ რედაქციას, მაგრამ აღდერისა და ვანდერველდეს მიერ შეტანილი შესწორება შედარებით ძალიან ცოტათი განსხვავდება რეზოლიუციისაგან, ასე რომ საერთო აზრი და შინაარსი მისი სრულიად დაცული და შენახული რჩებოდა. ამ მხრივ ჟორესის მთელი კრიტიკა რეზოლიუციის შინაარსის და მნიშვნელობის შესახებ სრულიად უნიადაგოა.

ჟორესის აზრით, რეზოლიუცია მარტო მონარქიულ გერმანიას შეეხება. მართალია, გერმანია არა თუ მონარქიაა, თითქმის ოცდაოთხი მონარქიიდან შესდგება, ასე რომ ერთი მონარქიისათვის ოღონდაც რომ საგრძნობია ოცდაოთხი მონარქია! (დიდი ალტაცებაა; ისმის ძახილი: საუცხოვოა, საუცხოვო!)

გერმანია ამ შემთხვევაში, მართლაც, რომ გამოჩნდა შეადგენს. ღიახ, გერმანია რეაქციონური, ფეოდალური და პოლიციური ქვეყანაა; აქ ევროპის ყველა სახელმწიფოზე უფარგისი მმართველობაა. ჩვენ ეს კარგათ ვიცით, ჩვენ მუდამ ვებრძვით ამ სისტემას და მისი შედეგი ჩვენთვის მეტად საგრძნობელია. ჩვენთვის საჭირო არ არის საზღვარგარეთიდან გვიხსნიდეს ვინმე, თუ რა საძაგელ პირობებში ვცხოვრობთ. მაგრამ საქმე ისეა დაყენებული, რომ ჩვენ რეზოლიუციას შეუძლია მოგვცეს ნამდვილი ტაქტიკა, რომლითაც უნდა იხელმძღვანელონ სხვა ქვეყნებში. ჩემი შეხედულება მონარქია-რესპუბლიკაზე ბევრჯერ იყო მოყვანილი ბურჟუაზიულ პრესაში. მე ვიმეორებ კამისიაში ნათქვამს. თავის-თავად ცხადია, ჩვენ რესპუბლიკანები ვართ, სოციალისტური რესპუბლიკანები. (კმაყოფილების ნიშნები) სწორეთ ეს შეადგენს გრაფი ბიულოვისა, თ. ბისმარკისა და გერმანელ ყველა დროის რეაქციონერთა უმთავრესს ბრალდებას ჩვენს წინააღმდეგ. ასეთი იყო ყოველთვის ჩვენი შეხედულება, მხოლოდ არასოდეს არ ვბოდავდით ბურჟუაზიული რესპუბლიკით. რამდენათ უფრო შურის თვლით გიცქერით თქვენ, ფრანგებს, თქვენი რესპუბლიკისგამო, იმდენათ უფრო მეტად გვწაღია ის ჩვენთვის.

იმის თქმა, ვითომ ის ჩვენთვის ძვირფასი არ იყოს, ჩვენი თავის მოჭრას უდრის. (ხანგრძლივი ტაშის ცემა). ბურჟუაზიული მონარქია იქნება თუ ბურჟუაზიული რესპუბლიკა ორივე კლასობრივი სახელმწიფოა, ორივეს კაპიტალისტური წეს-წყობილების დაცვა აქვს სახეში; ორივე დაინტერესებულია, ბურჟუაზიამ ჩაიგდოს ხელში კანონმდებლობა, რადგან დაპყრობავს თუ არა ეს უკანასკნელი თავის პოლიტიკურ ძალას, მასთან ერთად ის დაპყრობავს ეკონომიურ და საზოგადოებრივ ძალასაც. მონარქია არც ისე ცუდია, როგორც თქვენ წარმოგიდგენიათ, და ბურჟუაზიული რესპუბლიკა არც ისე კარგია როგორც გვიხატავთ (ხანგრძლივი ტაშის ცემა). ჩვენ მილიტარულ, პოლიტიკურ გერმანიაშია-კი არის დაწესებულებანი, რომლებიც თქვენ ბურჟუაზიულ რესპუბლიკისათვის იდეალს წარმოადგენს. აიღეთ გადასახადების კანონმდებლობა პრუსიაში, თუგინდ გერმანიის სხვა ადგილებში და შეადარეთ საფრანგეთისას. მე, მართალი გითხრათ, მთელ ევროპაში არ მეგულება ისეთი მხარე, სადაც გადასახადების სისტემა იმგვარ დაბალ, რეაქციონურ და ექსპლუატაციის ნიადაგზე იდგეს, როგორც ეს საფრანგეთშია. მაშინ, როცა საფრანგეთში ამ სისტემის მწოველ სისტემის წყალობით 3-მ ნახევარი მილიარდი ფრანკი იკრიბება, ჩვენ, გერმანელებს, შემოსავალისა და ქონების კვალობაზე მაინც გვაქვს გადასახადები განაწილებული. და როცა საჭირო ხდება მუშათა მოთხოვნილების დაკმაყოფილება, ბურჟუაზიული რესპუბლიკა მთელი თავისი სიძლიერით წინააღმდეგა ხოლმე მას. ერთი მიბრძანეთ: სად შეიძლება კიდევ იმაზე უფრო სასტიკად და უსინდისოთ გაიყვლიფოს მუშა ხალხი, როგორც ეს ოკეანეს გადაღმა ხდება, ბევრათვის საიდუმლო ქვეყანაში?! ასევე ხდება შვეიცარიაში, სადაც შედარებით უფრო დემოკრატიული რესპუბლიკაა, ვინემ თქვენ საფრანგეთში; იქ ამ ერთი ზაფხულის განმავლობაში ექვსჯერ გამოიწვიეს მილიცია იმ მუშათა წინააღმდეგ, რომელთაც სურდათ გამოეყენებინათ თავიანთი უფლება კავშირის და კრებისა პატარა გაფიცვის დროს.

მე მშურს თქვენი რესპუბლიკა განსაკუთრებით იმისთვის, რომ თქვენ გაქვთ საყოველთაო არჩევნების უფლება; მაგრამ ამასთანავე გეტყვით თქვენ დაუფარავად: მოგვეცით ჩვენ ეს უფლებები და ჩვენ გაჩვენებთ რაღაც სულ სხვას, მინემ თქვენ გვაჩვენეთ ამდენხანს! (ცხარე ტაშის ცემა). თუ მუშათა და კაპიტალისტთა შორის ატყდა რამე უთანხმოება, წარმოსადგენია, რა საზიზღარ ზომებს ხმარობს მთავრობა მუშათა წინააღმდეგ თქვენ საფრანგეთში. რას წარმოადგენს დღეს ჯარი, თუ არა საუკეთესო იარაღს კლასთა უპირატესობის დასაცველად?! ამ უკანასკნელ ოთხი წლის განმავლობაში არ ყოფილა არც ერთი სერიოზული ბრძოლა, როგორც მაგალითად ლილში, რუბეში, მარსელში, ბრესტში, მარტინიკში და სხ., რომ ყველგან არ ყოფილიყოს მოწვეული ჯარი, არა თუ ვალდებულ-სოს და მილიერანის, არამედ კომბის სამინისტრო-საგანაც-კი.

ნოემბერში პარიზის პოლიცია სამარცხვინო ძალ-მოძმრობით თავს დაესხა მუშათა ბირჟის და

70 კაცი მძიმედ დასჯა; მაშინაც-კი ზოგიერთმა ჩვენმა ამხანაგთაგანმა ხმა არ მისცა პარლამენტში პოლიციელთა პრეფექტების დასაჯარიმებლათ (ხმა-ურობაა, ისმის—ფუ, ფუ!).

დღეს ჟორესმა იმაზე წავიკითხა ლექცია, თუ რა უნდა გვაკეთოთ ჩვენ. ამ თავით მხოლოდ შემდეგს მოვახსენებ მას: გერმანიაში რომ ვინმემ რამეში მთავრობის მომხრეობა გამოიჩინოს, იმ მთავრობის, რომელიც ფეხ-ქვეშ სთელავს პროლეტარიატის ინტერესებს, მან მეორე დღესვე ხელი უნდა აიღოს წარმომადგენლობაზე. (დიდი მოწონება), მას არ ძალ-უძს არც ერთი წამი დარჩეს ხალხის წარმომადგენლათ. ამ მხრით ჩვენ საკმაო დისციპლინა გვაქვს. ჟორესის სიტყვით, დრეზდენის რეზოლიუცია რაღაც გამოურკვეველ-საექვო ბუნდოვანებით არის გაჟღერებული. მე დიდად მიკვირს, როგორ მოხდა, რომ იმგვარ ყოველმხრივ განათლებულ და ისტორიის მკოდნე კაცს, როგორც ამხანაგი ჟორესია, ასეთი ყალბი წარმოდგენა აქვს დრეზდენის რეზოლიუციაზე და გერმანიის სოციალ-დემოკრატიაზე. არც ერთ ევროპის სახელმწიფოში არ არის, გარდა ოსმალეთისა და რუსეთისა, ისეთი ცუდი მმართველობა, როგორც გერმანიაში, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, ჩვენ შევძელით, საყოველთაო არჩევნების უფლების, წყალობით რეისტრატში და სხვა საკანონმდებლო დაწესებულებებში მრავალი წარმომადგენლების ყოლა.

განა ამათ უარი უთქვამთ როდისმე რაიმე რეფორმაზე, ან განა მხარს არ უჭერდნენ პროგრესს? სწორეთ რომ სულ წინააღმდეგს ვხედავთ! და თუ-კი ცოტა-რამ პოლიტიკური ან საზოგადოებრივი პროგრესი არსებობს გერმანიაში, ყველა ეს თამამად შეგვიძლია ჩვენ საკუთარ გამარჯვებათ ჩავთვალოთ. (ვაშა!) ამის დასამოწმებლათ თვით ჩვენი მტრის ბისმარკის ავტორიტეტს შეგვიძლია მივმართოთ და მით ჩვენი ამხანაგის ჟორესის ბრალდება ავიცდინოთ. (მოწონება). დღეს მხარს ვაძლევთ მთავრობას, ხვალ ლიბერალურ პარტიას, ხვალ ცენტრს, მხოლოდ იმისთვის, რომ მუშებს არჩევნებზე მეტი ხმა ჰქონდესთ. და ვაღწევთ თუ არა ამ მიზანს, მაშინვე ცხარე ბრძოლას ვუცხადებთ ყველა ამათ: ცენტრსაც, მთავრობასაც და ლიბერალებსაც, როგორც ჩვენ სამუდამო მტრებს.

თვალ-უწვდენელი უფსკრული, ჩვენსა და იმათ შორის გათხრილი, ერთი წუთითაც არ გვაფიქვდება. ინგლისში მთავრობა მისთვის მიდის რეფორმებისაკენ, რომ მას სურს ხელი შეუშალოს ძლიერ სოციალისტურ მოძრაობის გაბატონებას. ინგლისის ბურჟუაზია უგონიერესი ბურჟუაზიაა მთელ დედამიწაზე! (გესმისთ, გესმისთ?!) და თუ ამ ახლო-მო-მავლის არჩევნებზე ინგლისის ლიბერალიზმმა გაიმარჯვა, ყოველ ექვ-გარეშე, ერთ თქვენგანს უმცროს სტატ-სეკრეტრობას შემოაძლევს; არჩევანი, უეჭველია დეონ ბორნოუს ხდება, მაგრამ განა იმისთვის, რომ სოციალიზმი განახორციელოს? არა! იმისთვის, რომ მუშებს უთხრან: „ჩვენ ნებას მოგცემთ, თავისუფალნი იყვნეთ, ხომ იცით სხვა სახელმწიფოებში აღკრძალულია თქვენი ბრძოლა“. (ტაშს სცემენ ინგლისის დელეგატები) ყველა ეს იმისთვის ხდება, რომ ისარგებლონ მუშების ხმით და შეაფერხონ სო-

ცილიზმში. (გაცხარებული ტაშის ცემა ინგლისის დეპუტატებისა).

მაშ რაში გამოიხატა ჟორესის დამსახურება ბურჟუაზიულ რადიკალებთან შეერთების ნიადაგზე? (სიცილი) თუ ამ ბოლო წლებში საფრანგეთის რესპუბლიკა განსაცდელში იყო, — მე აღენიშნავ ამას, როგორც ფაქტს, — თქვენ კარგათ მოიქცეთ, თუკი ბურჟუაზიის საშვალეებით დაიხსენით ის განსაცდელისაგან. ჩვენც ასე მოვიქცევოდით; აგრეთვე არ ვეცხავთ თქვენ ბრძოლას კლერიკალიზმთან. შეუერთდით ლიბერალებს, თუკი თქვენი ძალა მეტად სუსტია კლერიკალთა წინააღმდეგ, ჩვენც ასე ვიქცევით; მხოლოდ ბრძოლის შემდეგ ჩვენ უცხონი ვართ ერთმანეთისთვის. სად მოხდა ამ ბოლო წლებში ევროპაში, რომ საერთაშორისო მშვიდობიანობა დაიხსნა განსაცდელისაგან ჟორესმა?! (სიცილი) საერთაშორისო მშვიდობიანობაზე ჩვენც ვლაპარაკობდით, მაგრამ თქვენ ხმა მიეცით მილიტარიზმს და მარინ ზმს, ჩვენ-კი არა. (ჟორესისტები: არა!) თქვენ მიემხრეთ კოლონიალურ სახელმწიფოს, (ჟორესისტები: არა!) არა-პირდაპირ გადასახადებს, (თქვენ, განა, არა?!). საიდუმლო ფონდს (ხმაურება ჟორესისტებში) და ამ ნაირად დააკანონეთ ის, რაც საშიშია მშვიდობიანობისათვის (ტაშის ცემა). მხოლოდ ბიუჯეტის მიღებისთვის ჩვენ ვერ გამოვუცხადებდით მთავრობას ნდობას.

ჟორესს იმედი აქვს, ბურჟუაზიულ კლასებთან საერთო მოქმედებით, შესაძლებელი იქნება რკინის გზები და მდნები სახელმწიფოს გადაეცეს. ამნაირათ ერთი უმთავრესი პუნქტთაგანი ჟორესის პროგრამისა უკვე შესრულებულია მონარქიულ გერმანიაში. (სიცილი). გერმანიაში რომ მაგვარ შედეგებს მივაღწიოთ, უთუოდ დაგვჭირდება ბურჟუაზიულ კლასთან კავშირის დაჭერა, მხოლოდ ხანგრძლივ კავშირს ამ ელემენტებთან ჩვენ გადაჭრით უარს ვყოფთ: ჟორესი ფიქრობს, რომ დრეზდენის რევოლუციის გერმანიისთვისაც დროებითი მნიშვნელობა აქვს. ამ შემთხვევაში, ჩემის აზრით, ჟორესი ცუდი წინასწარმეტყველია. მე არ შემოიძლია წარმოვიდგინო ისეთი მდგომარეობა, როცა ჩვენ შეგვეძლოს მუშაობა რევოლუციის ძირითად აზრის გარეშე. ამიტომ იმგვარი შეხედულება დრეზდენის რევოლუციაზე, ვითომ ის რაღაც ორქოფს, უნადაგო და დაუსრულებელ რასმე წარმოადგენდეს, მე უსაფუძვლო და მეტად მსუბუქ შეხედულებათ მიმაჩნია. პირიქით, ის მიმართულია სწორეთ იმათ წინააღმდეგ, ვინც მაგრათ არ დგას თავის ნიადაგზე, ვინც ყოველ მხრივ იხრება და ჩვენი უკვე ათასჯერ ნაცადი და ქარცეცხლში გატარებული ტაქტიკა უნდა სწორე გზას ააციდნოს (მოწონება). ჟორესის აზრით, გერმანელ სოციალდემოკრატთა არ აქვს პოლიტიკური ძალა. ნეტა რას მოელოდა ის ჩვენგან სამი მილიონი ხმით? და განა უნდა შემოგვეყრიბა ეს სამი მილიონი და იერიში მიგვეტანა მეფის სასახლეზე? (სიცილი). ჩვენ არა გვყავს სამი მილიონი, მაგრამ მოგვეცით 4, 8 მილიონი და მაშინ დავინახავთ. (დიდი მოწონება) მე, მართალი გითხრათ, ვერ მიმხვდარვარ, რა შეგვიძლია ჩვენ დღეს ბურჟუაზიის წინააღმდეგ, რომელიც 8 მილიონით აღემატება ჩვენ ძალას? მაგრამ, როგორც

ამდენხანს არ გადავიდგამს ნაბიჯი უკან, შემდეგ-შიაც ვივლით წინ დრეზდენის რევოლუციის ნიადაგზე და ჩვენთვის მეტად სასიამოვნო იქნება, თუ სხვები წავგებავენ ამ შემთხვევაში. (მოწონება) დღეს-დღეობით ჩვენ მხარეზე მარტოდენ უმცირესობის ზნეობრივი გავლენაა. მეტს ვერაფერს მივალწიეთ. მართალია, ჩვენგან წარდგენილ კანონ-პროექტს ძალიან ხშირათ მთავრობა ნაგვის გოდორში ამოაყოფინებს ხოლმე თავს, მაგრამ ეს უკეთესია ჩვენი აგიტაციისთვის, რადგან უსაქიროესი კანონ-პროექტები რჩება დაუკანონებელი: ამით ჩვენ უფრო მაღლა ვდგებით. „მაშინვე სამი მილიონით გამარჯვების შემდეგ, ამბობს ჟორესი, დაიბადა აზრი არჩევნების მოსპობისა რეისხტაგში“. მაგრამ, რას ამტკიცებს ეს, ამხანაგო ჟორესო, გარდა იმისა, რომ ბურჟუაზია შეშინდა? ნაკადული საყოველთაო ამომრჩევლობითი უფლების გაზრდის შემოვლო პატარა კუნძულს; წყალი იწვევს ზევით და ზევით და საცოდავი მცხოვრებნი კუნძულისა ძრწოლით მოეღიან იმ წამს, როცა ნაკადული წაღეკავს მათ. განა საფრანგეთშიაც ესევე არ მოხდებოდა, რომ ორი მილიონი ხმა მაინც მოგვცათ? განა თქვენი ბურჟუაზია გულოვრილათ დაუწყებს ამას ცქერას? (მოუთმენლობა და სიცილი ჟორესისტებში) ელოდებით!

„თქვენი სისუსტე იქიდან გამომდინარეობს, რომ საყოველთაო არჩევნების უფლება გაჩუქეს თქვენ. თქვენ არა გაქვთ რევოლუციონური წარსული“. ასე ამბობს ჟორესი. მაგრამ საფრანგეთის ბურჟუაზიამ მხარი მისცა 1848 წ. პროლეტარიატს ამომრჩევლობითი უფლების დასაპყრობათ და როცა ეს სოციალური რეფორმა განახორციელეს, ინისის ბრძოლაში ხელ-ახლა დაამხვეს იგი.

გერმანიაშიაც ბისმარკი საყოველთაო საარჩევნო უფლების მოცემის დროს დამყარებული იყო 1848—49 წწ. რევოლუციონურ ტრადიციაზე. მისი ანგარიში, — რომ პატარა სოციალისტურ პარტიის საშვალეებით ბურჟუაზია მორჩილებაში ჰყოლოდა, — გერმანელ სოციალდემოკრატთა მეთვლით ჩაიფუშა.

მილიერანის ეპიზოდი დასრულდა, მაგრამ არ დასრულებულა ამ ეპიზოდით გამოწვეული უთანხმოება და აურ-ზაური საფრანგეთის სოციალდემოკრატთა შორის. ამ ქკუათა არევაზე მშვენივრათ სწერდა თვით ჟორესი თავისი გაზ. «კოსმოპოლიტი» 1898 წ. (მოისმინეთ! მოისმინეთ!): „სოციალისტებმა ნაწილ-ნაწილ როდი უნდა შეიძინონ მმართველობა, იქამდე უნდა იცადონ, სანამ სრულათ შეძლებენ მის მოპოებას. (ჟორესი: მართალია!) ჩვენ შეგვიძლია ხელი შევეწყუთ პატარა რეფორმებს, მაგრამ ვისაც თავის მიზნათ ახალი ცხოველ მყოფელი პრინციპი დაუსახავს არსებულის მაგიერ, შეუძლია მიიღოს მხოლოდ მთელი მმართველობა. ჩვენ რომ მის ერთ ნაწილს დავყაზუდეთ, იმ შემთხვევაში მისი გავლენა შეფერხებული იქნება არსებულ საზოგადოებრივ წეს-წყობილებით, ახალი იდეალი ამით შეურაცხყოფილი იქნება და არა განხორციელებული. ჩვენ დიდ გაჭირვებაში მოვეყვებით და თავის დღეშიც ვერ განვთავისუფლებით მისგან“. ასე წინასწარმეტყველურად დაგვი-

ხატა! ამხანაგმა ჟორესმა განვითარების სურათი. (სიცოცხლე) თქვენ თითონ შეურაცხავით თქვენი თავი მილიერანის ხანგრძლივი დაცვით. ეს ერთი უსაშინელესი ნაბიჯი იყო მთელ თქვენ სიცოცხლეში, საშინელი საჩუქარი, რომელიც უძღვენით ინტერნაციონალურ სოციალიზმს (მოწონება). არა ინტერნაციონალ-სოციალისტური კონგრესის მიესალმა მილიერანი 1900 წ., არამედ თავი დაუკრა მეფეს, მოსისხლე დესპოტს ევროპისას. და როცა ჩვენ მოვინდომეთ გვირგვინით შეგვემკო პერე ლაშეს კომუნის მებრძოლთა პატრუსაცემით, ჩვენ სალამი მოგვცეს ვალდევრუსოს სამინისტროს ინფანტერიამ, კავალერიამ და არტილერიამ, იქ გაცილებით მეტი პოლიციის აგენტები იყვნენ, მინემ დღევანდები. და ყველა ეს იმისთვის მოახდინეს, რომ შეუძლებელი გაეხადათ ინტერნაციონალური პატივისცემის გამოხატვა კომუნარების მიმართ. ეს ფაქტი სრულიად საკმარისია, რომ მილიერანი სამუდამოთ უვარგისად გამოცხადდეს. (მოწონება) და, მიუხედავად ყველა ამისა, არჩევნების დროს საფრანგეთის პარლამენტში ჟორესისტების ფრაქცია ორ-სამ ნაწილად იყოფა, რაც გერმანიაში შესაძლებელია მხოლოდ საზიზღარ კაპიტალისტთა პარტიაში—ნაციონალ-ლიბერალებში. და ესეც ერთი ნაწილი საფრანგეთის პროლეტარიატისა ამგვარ სანახაობას წარმოადგენს. აქედან ადვილი მისახვედრია, რომ პარტია ირყვნება. როდესაც ვიქტორ ჰიუგომ საფრანგეთის ბურჟუაზიას „ქვეყნის ლამპარი უწოდა“. საფრანგეთის სოციალდემოკრატებს ეს მისია უნდა ეკისრნათ ინტერნაციონალურ სოციალიზმისთვის. საუბედუროთ საფრანგეთის სოციალდემოკრატია იმგვარ სანახაობას წარმოადგენს, რომ სრულიად წინააღმდეგი მიბაძვის ღირსია. ჩვენ უნდა ვეცადოთ, რომ ამგვარი მდგომარეობა მალე უნდა მოისპოს და საფრანგეთის სოციალიზმმა დაიჭიროს ის ადგილი, რომელიც შეპყვრის მის ზნეობრივ და ქონებრივ ძალას. ამისთვის საჭიროა დასთანხმდეთ დრეზდენის რევოლუციას! შედეგის მე არ მეშინია. პირიქით, ჩემი ღრმა რწმენით, საფრანგეთის პროლეტარიატი არ იქნებოდა იმგვარი, როგორსაც ჩვენ ესლა ვხედავთ, რომ მას არ მიეღო კონგრესის მოთხოვნები. (დიდი მოწონება, რომელიც თანდათან ძლიერდება, როცა ბებელი თავის ადგილას ბრუნდება; უთვალავი სალამი და ცხარე ტაშის ცემა ერთმანეთში ირევა; ბევრი დებუტა-თაგანი ფეხზე დგება და ნიშნათ მოწონებისა ცხვირ-სახოცს აფრიალებს)

სიტყვა-კამ „სოციალისტ-რევოლუციონერ-ნაჩაზმ“. *)

(იხ. ბროშიურა: „როგორ უნდა ვიმოქმედოთ“. გამოც. სოც.-რევოლუციონერთა პარტიის“ თფილისის ჯგუფისა).

იმაზე სასაცილო არა იქნება-რა, როცა „ბრიყვი“ და უფიცი სხვის გათვითცნობიერებას დაიჩე-

*) ჩვენ აზრათა გვაქვს უფრო ვრცლათ მოველაპარაკოთ მკითხველს ახლო მომავალში ეგრეთ წოდებულ „სოც.-რევოლუცი. პარტიაზე“.

მებს. მაგრამ სასაცილოზე სასაცილოა, როცა ეს უცნაური სენი ჯგუფებსა და „პარტიებს“ გადაედება. ძნელი-ღაა მაშინ მათი „ამ ქვეყნისკენ“ გამობრუნება! თქვენ ცდილობთ, წმინდის გულითა ცდილობთ დაარწმუნოთ, რომ მათ ცოდნა არ შეესწევთ, რომ ისინი თითოთ საჩვენებელი ხდებიან, რომ მტერს-კი არა, თავიანთ თავს ებრძვიან და სხვა. მაგრამ ვინ გიჯერებთ? ისინი მაინც ახირებულათ გაიძახიან, რომ ჩვენ ცოდნის ქურქელი ვართო, რომ ნამდვილ მტერს ვებრძვიოთ, ტყვიას „შიგ გულში“ ვართყამოთ და სხვა... და მთელი ეს კომედია თავდება იმითი, რომ ამ სახელოვან დონკიხოტებს საღმაც შორს გადასტყორცნის ხოლმე ულმობელი ცხოვრება და სადმე წისქვილის ბორბალში გასჩხირავს... წადი და ამოათრიე ნახევრათ დამტყრეული ვაჟბატონები! ეშმაკი ისტორიკი იცინის, იცინის—კვდება სიცოცხლითა!.. ეს აზრები გაგვიღვებს ხოლმე თავში, როცა „საქართველოსა“ და „რევოლუციონერ რუსეთსა“ ვკითხულობთ. ესევე აზრები გამოიწვია ჩვენში ზემოთ-ნახსენებმა ბროშიურამ: „როგორ უნდა ვიმოქმედოთ“.

მაგრამ გავარჩიოთ მოკლეთ ეს ბროშიურა. ენახოთ, რამდენათ გამართლდება ჩვენი აზრი.

ამ ბროშიურის მიზანია—მოკლეთ გაგვაცნოს „სოციალისტ-რევოლუციონერთა პარტია“. როგორც ვიცით, ყველა პარტიას აქვს თავისი პროგრამა, ტაქტიკა და ორგანიზაციონური პრინციპი. რაში გამოიხატება „სოციალისტ-რევოლუციონერთა პარტიის“ პროგრამა? ბროშიურა პირდაპირ პასუხს არ იძლევა ამ კითხვაზე; ის მხოლოდ სხვათა შორის გვიპასუხებს, რომ „სოციალისტ-რევოლუციონერები“ „სოციალისტები“ არიანო. კეთილი. მარა ვინ არ იცის, რომ ჩვენი ქრელი ცხოვრება პირამდინ სამსეა ეგრეთ წოდებული „სოციალისტებით“? რომელ „სოციალიზმს“ ემხრობა „სოციალისტ-რევოლუციონერთა პარტია“, და რითი გარჩევა მისი „სოციალიზმი“, მაგალითათ, პრუდონის „სოციალიზმისგან“? აი რაშია კითხვა. მარქსის სოციალიზმი, როგორც ვიცით, პროლეტარიატის ინტერესებს ემსახურება. ამ სოციალიზმის დედააზრი გამოიხატება საწარმოვო იარაღების სოციალიზაციაში, რომელსაც სოფლისა და ქალაქის პროლეტარიატი მოახდენს სოციალური რევოლუციის შემწეობით. ცხადია, უმთავრესი როლი სოციალიზმისთვის ბრძოლაში პროლეტარიატს უნდა ეკუთვნოდეს და ეკუთნის კიდევ. რაც შეეხება გლეხ-კაცობასა და წვრილ ხელოსნობას, ამათ მნიშვნელობა აქვთ იმდენათ, რამდენათაც არ ეწინააღმდეგებიან პროლეტარიატის მოქმედებას. მათი წინააღმდეგობა-კი მოსალოდნელია, რადგანაც ესენი მესაკუთრენი არიან, და არა საკუთრებას მოკლებულნი. როგორცა ხედავთ, მარქსი პროლეტარიატის თვალთ უყურებს ცხოვრებას. ემხრობიან, თუ არა მარქსის პროლეტარულ სოციალიზმს ბატ. „სოციალისტ-რევოლუციონერები“? ე. ი. დასაჯერია, თუ არა ის აზრი, რომ სოციალდემოკრატებსა და „სოციალისტ-რევოლუციონერებს“ ვი-

*) ეს გაზეთი „სოც.-რევოლუცი.“ ორგანოა.

თომ ერთი და იგივე საბოლოო მიზანი აქვთ? ოდნავათა ანა! ამას ეხლავე დაგვიმტკიცებს ბროშურის ზოგიერთი ადგილები. ბროშურის მეორე გვერდზე ავტორი გვეუბნება, რომ „სოციალისტ-რევოლიუციონერები“... „მშრომელი ხალხის თვალთ უყურებენ ცხოვრებას“... კეთილი. მარა, როგორც ვიცით, „მშრომელი ხალხი“ **რამდენიმე კლასისაგან** შედგება; **რომელ** კლასს ეყარება „სოციალისტ-რევოლიუციონერთა პარტია“, **რომელ** კლასსა აქვს მისთვის უმთავრესი მნიშვნელობა?—აი რაშია კითხვა. თუ თვალს გადავავლებთ ბროშურის მესამე გვერდს, სადაც ავტორი ფილოსოფიურად აფთხილებს მუშებს: „გახსოვდეთ, ამხანაგებო, რომ თქვენ (მუშები) ერთი მუკა ხართ, გლეხები-კი მილიონობით არიან“, რომ „გამარჯვება მაინც საეჭვო იქნება, თუ მშრომელმა გლეხობამ არ გაგამაგრათ თქვენ თავისი უძლეველი სიმძლავრით“ და სხვა,—მაშინ ყოველივე ექვსგარეშე იქნება ჩვენთვის, რომ „სოციალისტ-რევოლიუციონერების“ თვალში უმთავრესი რევოლიუციონური კლასი გლეხ-კაცობაა, და არა პროლეტარიატი. ცხადია, „სოციალისტ-რევოლიუციონერები“ მესაკუთრე-გლეხების თვალთ უყურებენ ცხოვრებას, და არა საკუთრებას მოკლებულ პროლეტარეებისა. ცხადია, ისინი წვრილ-ბურჟუაზიულ „სოციალიზმს“ ემხრობიან და არა პროლეტარულს, უკან მიიწევენ, წარსულისკენ,—და არა წინ, მომავლისკენ! ესეც შენი ერთობა საბოლოო მიზნებსა! მაგრამ, იქნება, ექვი გაქვთ რამე კიდევ, მკითხველო? მაშ ყური დაუგდოთ ავტორს. ბროშურის მეშვიდე გვერდზე ის თავ-მოშორნეთ გვეუბნება, რომ თავიანთ პროგრამა-მინიმუმში „სოციალისტ-რევოლიუციონერები“ რვა სათიან სამუშაო დღესთან ერთად მოითხოვენ „მიწის სოციალიზაციას გლეხებისთვის, ე. ი. მთელი მიწის საზოგადოკუთვნილებათ გარდაქმნას“... გვეუბნებათ, მკითხველო? თურმე ნუ იტყვი, რომ კერძო საკუთრების მოსპობა საწარმოვო იარაღებზე სულაც არა ყოფილა საჭირო მიწის სოციალიზაციისთვის! საქონლის წარმოება მისი კერძო საკუთრებით, გაძლიერებული კონკურენცია მისი უღმრთელი კანონებით,—ყველა ეს შეგიძლიანთ, თურმე, ხელუხლებლათ დასტოვოთ და იმავე დროს მიწის სოციალიზაციაც განახორციელოთ! ახირებული „სოციალიზმი“! გლეხს ძველებურად კერძო მეურნეობა ექნება, კერძო ხარები, კერძო გუთანა, ის ძველებურად საქონლის წარმოებაში იქნება ჩაბმული, მთელი მისი ცხოვრება კერძო საკუთრებაზე იქნება აშენებული, და მიწა-კი საერთო ექნება სხვა გლეხებთან ერთად! ძნელი გამოსაცნობი არაა, თუ რა ბოლო მოჰყვება ამისთანა „სოციალიზმს“: გლეხები საერთო მიწას გაინაწილებენ, გადააქცევენ მას ჩვეულებრივ საქონლად, დაადებენ ფასს,—და მშვიდობით „სოციალიზმ“! ამას „განაწილების სოციალიზმს“, წვრილ ბურჟუაზიულ „სოც ალიზმს“ ეძახიან მეცნიერებაში; და ესეთი „სოციალიზმი“—კი იმდენად წააგავს მარქსის სოციალიზმს, რამდენათაც ბნელი ღამე ნათელ დღეს! ასეთია მოკლეთ „სოციალისტ-რევოლიუციონერების“ პროგრამა.

როგორია მათი ტაქტიკა?

ძნელი გამოსაცნობი არაა, თუ როგორი ტაქტიკა უნდა ჰქონდეს იმ ხალხს, რომელიც წვრილი ბურჟუაზიის თვალთ უყურებს საქმეს. წვრილი ბურჟუაზიის ცხოვრება არა სწყალობს: ის შეუბრალებლად ახრჩობს მას და ორ ნაწილად აპობს,—ბურჟუაზიად და პროლეტარიატად. წვრილი ბურჟუაზია იძულებულია თავი დაიცვას, და ისიც იცავს თავს, მარა როგორ? წინწასვლა არ უნდა მას: გაპროლეტარებისა ეშინიან, უკან დაბრუნება-კი შეუძლებელია: ისტორია მისი სურვილებით არა ხელმძღვანელობს! ის ორ ცეცხლშია იტანჯება! ცხადია, მას ყოველივე თავდახსნის იმედი ეკარგება, ანარქისტდება და, სასოწარკვეთილებაში ჩავარდნილი მარჯვნივ და მარცხნივ, ყველაზე ჯავრსა ყრილობს, ვინც მას არ ესია მოკნება! ამ ნიადაგზე აღმოცენდა ტერორისტული ტაქტიკა: ტერორი უიმედობის დეიდოშვილია. ლაპარაკი არ უნდა, რომ „სოციალისტ-რევოლიუციონერები“, როგორც წვრილ ბურჟუაზიული „სოციალისტები“, ტერორის მომხრენი იქნებიან. ეს ასეც არის, და სწორედ ამიტომ აქვს ტერორს ზემოთხასენები ავტორი. მაგრამ მარტო ტერორში არ გამოიხატება მათი ტაქტიკის ბურჟუაზიული ხასიათი. თუ ყურადღებას არ მივაქცევთ ბოიკოტს, გაფიცვასა და დემონსტრაციას, რომლებსაც **მხოლოდ სიბავით** აღიარებენ „სოციალისტ-რევოლიუციონერები“, როგორც „მებრძოლ (უნდა იყვას „ბრძოლის“) საშვალებას“,—მაშინ ერთი საშუალება კიდევ დარჩება მათ არსენალში: მხმარებელ-მწარმოებელი ამხანაგობა. მართალია, ავტორი არაფერს არ გვეუბნება ამ საშვალებაზე, მაგრამ ეს იმიტომ, რომ დავიწყებია, ან არ იცნობს მას,*) ნამდვილი „სოციალისტ-რევოლიუციონერები“—კი ცამდის სწევნ მას და ქებას ასხამენ, როგორც „საუკეთესო საშვალებას“. და თუ დაახლოვებით იცნობთ დღევანდელ მხმარებელ-მწარმოებელ ამხანაგობებს (მაგალითად, იმერეთში და ქიზიყში), მათს ვაჭრულ ხასიათს, ადვილად მიხვდებით, თუ რამდენად არა-რევოლიუციონური და უპრინციპო უნდა იყოს იმ „პარტიის“ ტაქტიკა, რომელიც მხმარებელ-მწარმოებელ ამხანაგობას „საუკეთესო საშვალებას“ ეძახის. ასეთია მოკლეთ „სოციალისტ-რევოლიუციონერთა“ ტაქტიკა.

როგორია მათი ორგანიზაცია?

ბროშურა არაფერს არ გვეუბნება ამ კითხვაზე. ცხადია, ავტორს არა სცოდნია, რომ პარტია უორგანიზაციოდ ვერ იარსებებს, რომ ყველა პარტიას აქვს ასეთი, თუ ისეთი ორგანიზაცია, და, როცა რომელიმე პარტიას ახასიათებ, უეჭველად, უნდა შევხუ მის ორგანიზაციასაც. ავტორის აზრით-კი, გამოდის, რომ „სოციალისტ-რევოლიუციონერთა პარტიას“ მარტო პროგრამა და ტაქტიკა ჰქონია, ორგანიზაცია-კი—არა! ესეც „პარტია“ ყოფილა რაღა!..

*) სასაცილო ამბავია, არა მკითხველო? ავტორს ჩვენთვის უნდა გაეცნო თავისი „პარტია“, და ჩვენ-კი იძულებული ვართ თითონ მას გაეცნოთ მისი „პარტია“!

და, აი, ეს უფოცი, ბურჟუაზიული აზრებით გა-
ქვნილი და „უორგანიზაციო“ „პარტია“ ცდი-
ლობს გაანათლოს და მოიმხროს რევოლუციონუ-
რი პროლეტარიატი! მოდი და ნუ მოგაგონდება
ნეტარ-ხსენებული დონკიხოტი!..

მცირე „შეცდომა“!

(წერილი რედაქციის მიმართ).

ამ რამდენიმე ხნის წინეთ „ჰნაქიანთა პარ-
ტიის“ (?) ცენტრალურ ორგანოში („ჰნაქში“) შე-
მდეგი ტელეგრამა წავიკიხეთ (იხ. № 8, 1904 წ.).
„ამსტერდამის საერთაშორისო სოციალდემოკრა-
ტიულ (?) კონგრესს:

ჰნაქიან სომეხთა სოციალდემოკრატიული
(კურსივი ჩვენია) პარტია თავისი მხრივ საღამს უძ-
ღენის საერთაშორისო სოციალდემოკრატიულ (?)
კონგრესს და უსურვებს მას ყოველივე სიკეთეს.

დიდათ ვწუხვართ (?), რომ საკუთარი წარმო-
მადგენელი ვერ გამოვჩანეთ კონგრესზე. რე-
ზოლუცია რუსეთში მომავალი სოციალდემოკრა-
ტიული პარტია, ჩვენ (?) სავსებით ვეთანხმებით
რუსეთის სოციალდემოკრატიულ მუშათა პარტიის
წარმომადგენელს. ჩვენი (?) წარმომადგენელი ბატო-
ნი **) პლენარია.

გაუმარჯოს საერთაშორისო სოციალდემოკრა-
ტიის?! გაუმარჯოს ამსტერდამის საერთაშორისო
კონგრესს!

ცენტრალური გამგეობა ჰნაქიანთა სოციალ-
დემოკრატიული პარტიისა“.

ტელეგრამას ასე ასაბუთებს „გამგეობა“:
„ბატონი (?) პლენარია, როგორც რუსეთის სო-
ციალდემოკრატიული მუშათა პარტიის წარმომად-
გენელი, რა თქმა უნდა, წინააღმდეგია ყოველის
პოლიტიკისა და, მაშასადამე, მომხრეა დრეზდენის
რევოლუციისა“...

ჩვენ ეს „შეცდომა“ მივიღეთ, რადგანაც,
როგორც ვიცით, ჩვენს პარტიას არასდროს არავი-
თარი ერთობა არა ჰქონდა-რა „ჰნაქიანთა“ ჯგუფ-
თან. პირიქით, ამ ტელეგრამის გამოქვეყნებამდე,
„ჰნაქიანთა“ ჯგუფის წევრებმა საზიზღრათ მოკ-
ლეს მათი ჩვენი ამხანაგთაგანი ბათუმში, რადგან-
ნაც მან თავი დაანება „ჰნაქიანთა პარტიას“ და
ბათუმის სოციალდემოკრატიულ ორგანიზაციაში
შევიდა. მეორე ჩვენი ამხანაგი-კი გალახეს „ჰნა-
ქისტებმა“, რადგანაც მან, ბათუმის სოციალდემო-
კრატიული კომიტეტის თხოვნით, მოლაპარაკება
იკისრა „ჰნაქისტებთან“ იმავე მკვლელობის შესა-
ხებ. მაგრამ ჩვენ პირდაპირ გავოცდით, რო-
ცა „ჰნაქის“ იმავე ნომერში შემდეგი შენიშვნა
წავიკითხეთ „ისკრიდან“ გადმოხედილ სტატიაზე

*) „ჰნაქიანთა“ ჯგუფის და, საერთოდ, სო-
მეხთა რევოლუციონური ჯგუფების შესახებ იხი-
ლე კორესპონდენცია ერევნიდან „სომეხთა ცხო-
ვრებიდან“ „პროლეტარიატის ბრძოლის ფურცე-
ლში“ № 13—1904 წ.

**) გესმით, როგორ იხსენიებენ ეგრეთ წოდ-
ებული „სოციალდემოკრატი“ ჰნაქისტები „თავი-
ანთ“ წარმომადგენელს!?

— „რევოლუციონური ნაციონალიზმი და სოციალ-
დემოკრატია“:

„ეს სტატია „ისკრაში“ იყო დაბეჭდილი და
ეხება ისეთ კითხვებს, რომლებსაც ფრად დიდი
მნიშვნელობა აქვს სომეხ რევოლუციონერებისთვის,
თუმცა ეს სტატია ქართველ ნაციონალისტების
წინააღმდეგაა მიმართული, მაგრამ იმავე დროს ის
სომეხ ნაციონალისტებსაც ეხება, თუნდაც რომ
ეს ნაციონალისტები სოციალისტურ ქერქში იყვნენ
გამოხვეწულნი“.

„ჰნაქის“ რედაქცია.

რა თქმა უნდა, რომ ყველა რევოლუციონურ
ჯგუფს უფლება აქვს თავისი სურვილისამებრ მოი-
ქცეს, მაგრამ ჩვენ არ შეგვიძლიან, ხმა არ ამოვი-
ლოთ, როცა მათ ჩვენი პარტიის სახელით შეცდო-
მაში შეჰყავთ მკითხველი...

რა ზომები მიიღეს ჩვენმა ცენტრებმა ამ ტე-
ლეგრამის და, საერთოდ, „ჰნაქიანთა პარტიის“
წინააღმდეგ — ჩვენ არ ვიცით. არც ის ვიცით, თუ
რა შთაბეჭდილება მოახდინა ამ ტელეგრამამ თი-
თონ პლენარიაზე, მაგრამ ჩვენ ნებას ვაძლევთ ჩვენ
თავს შემდეგი შევნიშნოთ: თუ „ჰნაქიანთა სო-
ციალდემოკრატიული პარტიის“ წარმომადგენელი
პლენარიაზე, მაშინ, ცხადია, „ჰნაქიანთა პარ-
ტია“ ერთი ორგანიზაციითაა უნდა იყოს
რუსეთის სოციალდემოკრატიული მუშათა პარტიისა,
და არა რაღაც „პარტია“; მაგრამ, თუ „ჰნაქი-
ანთა“ პარტია“ თვით-მოძრავი, ცალკე მოქმედი,
სოციალდემოკრატიული პარტიაა, მაშინ რუსეთის
სოციალდემოკრატიულ პარტია არაფრის გულისთ-
ვის არ იკისრებს, რომ მისი წევრი და წარმომადგე-
ნელი იმავე დროს სხვა „პარტიის“, საეჭვო „სოცი-
ალდემოკრატიული პარტიის“ წარმომადგენელი
იყოს.

აი, რატომ უწოდებთ ჩვენ „ჰნაქიანთა პარ-
ტიის“ საეჭვო „სოციალდემოკრატიულს. ამ „პარ-
ტიის ორგანოში“ ხშირად იმისთანა სტატიები
იბეჭდება, რომლებშიც ერთ მისხალ სოციალდე-
მოკრატიზმს ვერ იპოვით. მაგალითისთვის ავიღოთ
თუნდ იგივე მერვე №. აი, რასა ვკითხულობთ ამ
ორგანოს მოწინავე სტატიაში: „ოსმალეთის სასო-
მხეთში მოქმედი სომეხთა ორგანიზაციები, თითქმის,
ტყუილუბრად ფანტავენ თავიანთ ძალას, თუმც
თითქმის მათგანი თავისი მოსაზრებით ხელმძღვა-
ნელობს: „დროშაქისტები“ თავიანთი მიმართუ-
ლებისა და ტაქტიკის თანახმად იქცევიან ასე,
„ჰნაქისტები“-კი იმისთვისა გაზენიან სასომხეთში
თავიანთ რაზმებს, რომ მარტოთ არ დასტოვონ
„დროშაქისტები“ და, უფრო-კი, მხარი დაუჭირონ
ხალხს (!)... სულ სხვა კითხვაა, თუ რამდენათ
ნაყოფიერია ამ რაზმების ბრძოლა... მაგრამ, ერთი
რამაა ექვს გარეშე, ეს ის, რომ ეს რევოლუციო-
ნური ჯგუფები ზნეობრივად (კურსივი ჩვენია)
დაკმაყოფილებულად გრძნობენ თავიანთ თავს, რა-
დგანაც ისინი პირნათლად ასრულებენ თავიანთ
მოვალეობას, არ იშურებენ თავიანთ ძალას და და-
უდგრობლად მოქმედობენ“. შემდეგ სტატია საერ-
თოდ ლაპარაკობს ამა თუ იმ ტაქტიკის ხეირიანო-
ბაზე, მოკლეთ ეხება მეფის თვითმპყრობელობის

მნიშვნელობას საერთაშორისო პოლიტიკისთვის და ასეთ დასკვნაზე მიდის: „დღეს-კი რევოლუციონური ჯგუფების (სომეხებზეა ლაპარაკი) მოვალეობაა შეიცვალონ თავიანთი ტაქტიკა. ერთ მხრივ, ისინი ვალდებული არიან საერთო აჯანყებისთვის შეიარაღდნენ, კიდევ შეიარაღდნენ და ყოველთვის შეიარაღდნენ, შეადგინონ საერთო სახალხო არმია, ისარგებლონ ხელსაყრელი შემთხვევებით და ევროპელთა პოლიტიკის რყევით და მოახდინონ საერთო აჯანყება; მეორე მხრივ, ისინი (სომეხთა რევოლუციონური ჯგუფები) დარწმუნებულნი უნდა იყვნენ, რომ ამისთანა დრო დადგება მხოლოდ მაშინ, როცა სამხედრო დამარცხებით და რევოლუციონური ტალღებით შერყეული თვითმპყრობელობა დაინგრევა და, მაშასადამე, ბორკილებისგან განთავისუფლდებიან არათუ მარტო რუსეთის წამებული **მრეშვი**, არამედ რუსეთის გარეშე მყოფი—სომეხთა **მრიც**. ლაპარაკი არ უნდა, რომ ოსმალეთის სომეხთა განთავისუფლებას წინ ედგება რუსეთის დესპოტიზმი; ეს ფაქტი მუდამ სახეში უნდა ჰქონდეთ ოსმალელ სომეხებს“.

როგორც ხედავთ, „ჰნაკის“ მოწინავე წერილი ძალიან შორსა სდგას ნამდვილ სოციალდემოკრატიზმზე! კიდევ ერთი მაგალითი „ჰნაკის“ იმავე ნომრის „რევოლუციონური ქრონიკიდან“: „ჩვენი პარტიის სამხედრო აგენტმა ამაზასპა შემდეგი ცნობა მოგვაწოდა საზღვრიდან: „ჩვენ რაზმს „არწივს“ სამჯერ მოუხდა შეჯახება მტერთან „მოზიკის“, „ჰნაკის“ და „სევსარის“ მთაზე და სხვ.“.

რას ნიშნავს ეს?

ერთ მხრივ, ტერორი ბათუმში (სოციალდემოკრატების წინააღმდეგ), „ცენტრალური ორგანოს“ მოწინავე წერილი, ცნობები „ჰნაკიანთა“ რაზმების შეტაკებაზე—ყველა ეს ნაციონალიზმის სასარგებლოდ, მეორე მხრივ, „ისკრიდან“ გადმობეჭდილი სტატია რედაქციის შენიშვნით და ტელეგრაფით საერთაშორისო სოციალისტურ კონგრესს—სოციალდემოკრატიზმის სასარგებლოდ! ერთი სიტყვით, ხან ნაციონალიზმის სასარგებლოდ, ხან მის წინააღმდეგ!

ეს რა არე-დარევაა, მკითხველო?! და ყველა ეს ერთსა და იმავე ნომერში!

ნუ თუ, მართლა, სოციალდემოკრატიული ჰგონია თავის თავი ამ „პარტიას“?!

თუ ეს პარტია მხოლოდ იმიტომ ექიდება ცალი ხელით ნაციონალიზმს და მეორეთი სოციალდემოკრატიზმს, რომ მას არ ასვენებს აჩრდილი „ნაციონალურ-კულტურული თავისებურობისა“, —რატომ გულ-და-გულ არ აცხადებს ამას? ნუ თუ ვერ შეიგნო ამ „პარტიამ“, რომ თავისი „სხვადასხვაობით“ არე-დარევა შეაქვს მას მოუშადებელი მკითხველების თავში, რომლებიც გარკვეული პროგრამისა და ტაქტიკის უქონლობით იძულებული არიან უგზო-უკვლოდ იარონ და, ვინ იცის,

რას არ ჩაიდან? ჩვენ დარწმუნებული ვართ, რომ გარკვეული პროგრამისა და ტაქტიკის უქონლობით აიხსნება „ჰნაკიანთა პარტიის“ ზიზგაგები. აქ „ჰნაკიანთა პარტიის“ ფირმის ქვეშ ქებას ასხამენ დროშას, რომლის გარშემოც უნდა მოიყარონ თავი „სამშობლოს მხსნელებმა“ და ოსმალეთის წინააღმდეგ გაილაშქრონ, იქ იმავე ფირმის ქვეშ მუშათა გაფიცვებს იწვევენ!.. ცხადია, ეს პარტია „თანამედროვე“ ზომებს ექიდება იმისთვის, რომ სამუდამოდ არ „ჩამორჩეს დროს“; მაგრამ, რადგან მას ძალიან შესწევს, „გაირეკოს ფერხთა თვისთაგან მტვერი“ წარსულისა, იმიტომ ის იძულებულია საცოდავთ იტრიალოს მოჯადოებულ წრეში ნაციონალიზმისა და სოციალდემოკრატიზმისა.

მაგრამ, დროა, ამ წრიდან გამოვიდნენ, დროა ნამდვილ გზას დაადგნენ! დიახ, დროა! ეს გზა პროლეტარიატის ბრძოლაა კაპიტალიზმის წინააღმდეგ განსათავისუფლებლათ მთელი კაცობრიობისა, განურჩევლათ ეროვნებისა და სარწმუნოებისა. „ჰნაკიანთა პარტია“ იძახის, რომ თაობითვე სოციალდემოკრატიულ გზას ვადგევარო. მაგრამ ჩვენ დავინახეთ, რომ ეს ასე არაა.

ჩვენ მხოლოდ ერთ რამეს ვეტყვით ამ „პარტიას“: თუ ის მართლა სოციალდემოკრატიულია, გამოიჩინოს მოქალაქობრივი სიმამაცე, გადიძროს „ძველი ქერქი“ და საჯაროდ გამოცხადდეს, როგორც ერთი **ოღბანიზაციითაგანი** რუსეთის სოციალდემოკრატიული მუშათა პარტიისა. დიახ, როგორც ერთი პარტიული **ოღბანიზაციითაგანი**, და არა როგორც „რუსეთში მოქმედ სომეხთა სოციალდემოკრატიული პარტია“!)

მაშინ და მხოლოდ მაშინ შეიძლება მათი წარმომადგენელი დაერქვას საერთაშორისო სოციალისტურ კონგრესზე ამხანაგ პლენაროს. აირჩიეთ!

სომეხი ამხანაგი.

ჩვენ მივიღეთ პირველი სამი ნომერი ახალი პარტიულ ორგანოსი „В ПЕРЕДЪ“. კავკასიის კავშირის კომიტეტი აღტაცებით ეგებება ამ დიდთ სერიოზულ მოვლენას ჩვენს პარტიულ ცხოვრებაში.

რედაქცია.

კავშირის კომიტეტი.

*) ერთი ამისთანა „პარტია“ უკვე არსებობს კავკასიაში. (იხილე № 7 „პროლეტარიატის ბრძოლისა“).